

ROMEO TRIFA

IOAN HEDREA

MARIA HEDREA

MONOGRAFIA

**SATULUI HUNEDOARA - TIMIȘANĂ
COMUNA ȘAGU JUDEȚUL ARAD**

**„Vasile Goldiș” University Press
Arad - 2012**

08
T 85

ROMEO TRIFA
IOAN HEDREA
MARIA HEDREA

MONOGRAFIA
SATULUI HUNEDOARA – TIMIȘANĂ

690647

10,00

Editura "Vasile Goldiș" University Press
2012

Referent științific:

- Octavian Mândruț

Colaboratori:

Primar - Emilia Brâneț

Consăteni: - Elena (Popa) Bâc

- Gheorghe Boldura
- Ionel Goronea
- Ioan Cleșiu
- Iulian Lazăr
- Maria (Casapu) Lazăr
- Gheorghe Trifa
- Gelu Oana
- Laurențiu Tănase

Mulțumim tuturor colaboratorilor menționați și celorlalți care au contribuit într-un fel sau altul, la apariția acestei monografii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TRIFA, ROMEO

**Monografia satului Hunedoara - Timișană / Trifa
Romeo, Hedrea Ioan, Hedrea Maria - Arad: "Vasile Goldiș"
University Press, 2012**

ISBN 978-973-664-557-0

I. Hedrea, Ioan

II. Hedrea, Maria

908(498 Hunedoara-Timișană)

Corectura: RALUCA ȘONCA

Tehnoredactare: Ovidiu Daniel Torz

Lucia Constanina Jurj

Editura "Vasile Goldiș" University Press

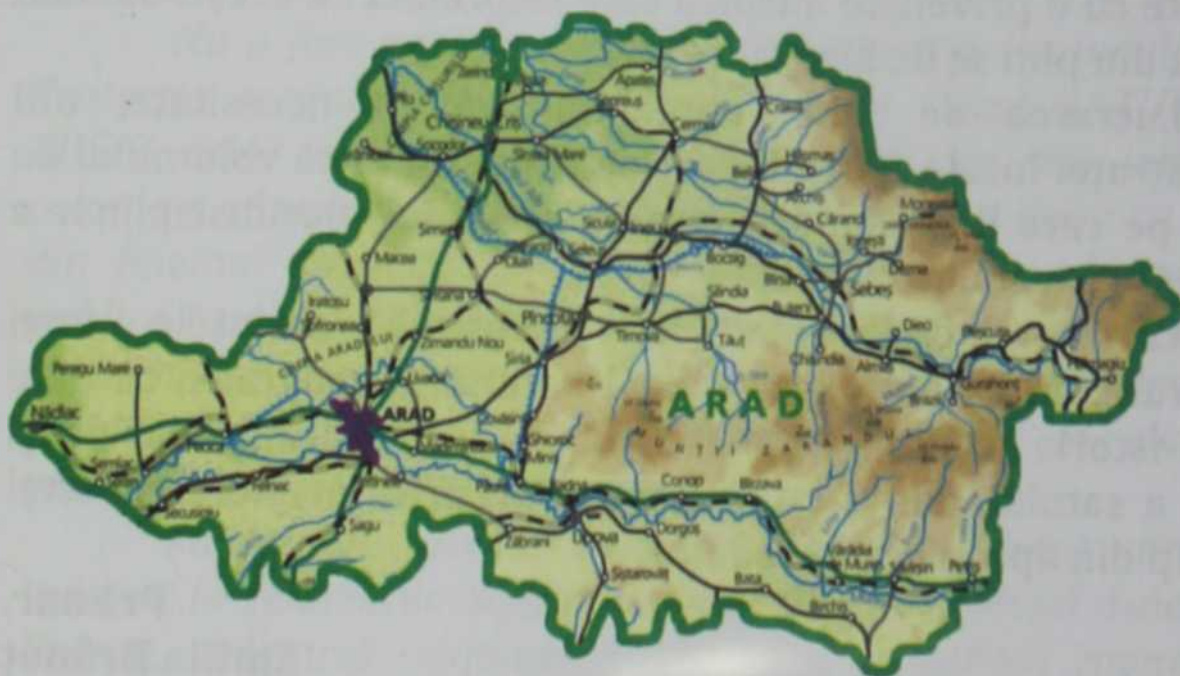
Tipărită la TRINOM - Arad

Domnul scriind condica popoarelor ține socoteala:
"Acesta s-a născut acolo."

Psalmul 87,6

*„Nimic nu e mai frumos decât locul unde te-ai născut și ai copilărit.
Este ceea ce nu trebuie nicicând uitat: glia străbună.
Cu acest crez m-am gândit la scrierea acestei lucrări pe care o
dedic familiei și consătenilor mei
din satul Hunedoara - Timișană”*

Prof. Romeo Trifa

CUVÂNT ÎNAINTE

Cunoașterea realităților din viața unei comunități a constituit și constituie pentru civilizația modernă o preocupare majoră cu multiple implicații științifice și civice. Monografia localității Hunedoara – Timișană reprezintă un arc peste timp, un act de naștere a localității, prin care generațiile își pot cunoaște trecutul și prezentul, pentru a putea să își prefigureze viitorul. Dacă o arhivă păstrează documente, nu și sentimente, această lucrare, prin povestea unei așezări, are valoarea unui cântec care pomenește despre oamenii locului.

Această localitate născută din coloniști ardeleni, deși mică, ca număr de locuitori este formată din oameni harnici, care au case și gospodării curate și bine îngrijite, care nu stau o clipă degeaba, mereu își caută ceva de făcut. Un sat mic dar cu orgolii mari, un sat cu oameni care mereu au o vorbă bună să-ți spună sau o întâmplare amuzantă sau să-ți povestească ceva. Este o localitate cu o priveliște mirifică care împreună cu acești oameni meritau din plin să fie luați în seamă.

Lucrarea de față reprezintă atât o necesitate, util administrației locale, cât și un act de curaj, datorită volumului de muncă pe care îl presupune și a caracterului pluridisciplinar a cercetării ce trebuie abordată.

Cartea îndeplinește cu prisosință cerințele unei monografii, cu date despre cadrul natural și geografic, cu date despre istoria locului, viața religioasă, economică, culturală și socială a satului, dar și cu informații despre renașterea acestei localități din apropierea Aradului.

**Primar,
Emilia Brâneț**

ARGUMENT

Ne-am propus să realizăm această Monografie a satului Hunedoara - Timișană, considerând că poate exista o sursă de informații asupra acestei localități, deși tânără ca vârstă, dar are și ea un trecut demn de a fi cunoscut și de către cei ce vin după noi.

Structura lucrării cuprinde șapte capitole tratate fiecare pe baza unor documente existente în Arhivele Statului, biserică, școală, primărie cât și pe baza unor selectări ale persoanelor vârstnice care mai trăiesc în acest sat și ne-au pus la dispoziție, cu multă generozitate, fotografii și diverse alte materiale ce constituie mărturii de necontestat ale trecutului.

Monografia cuprinde date despre cadrul natural geografic, trecutul istoric (perioada 1925-1939; 1939-1989 și după 1989), economia agrară care este predominantă, viața spirituală și culturală.

Am rezervat un capitol însemnat și localității Șagu, care este centrul de comună și prin intermediul ei s-au materializat în Hunedoara - Timișană unele realizări demne de menționat în această lucrare.

Nu a fost neglijat nici faptul că Agenția Regională pentru Protecția mediului Timișoara a promovat "Situl NATURA 2000 ROSPA 0047 Hunedoara - Timișană" fiind cea mai importantă colonie a vânturelului de seară din România și a doua ca mărime din Bazinul Carpatic. De aceea este necesar ca administrațiile publice locale și comunitățile locale să se implice în identificarea problemelor, a măsurilor alternative propuse pentru conservarea speciilor din sit, selecția măsurilor prioritare și elaborarea planului de management al sitului.

Mulțumim tuturor celor care ne-au ajutat direct sau indirect la realizarea acestei monografii și în special d-nei Emilia Brâneț, primarul comunei Șagu, care, printr-un management deosebit, a făcut ca monografia să vadă lumina tiparului.

Cea mai mare bucurie pentru noi ar fi dacă se va găsi cineva mult mai priceput decât noi în ale scrisului, care va realiza o monografie mult mai amplă a acestui ținut binecuvântat de Dumnezeu HUNEDOARA - TIMIȘANĂ, folosind-o pe aceasta ca pe o lucrare de referință, alături de alte documente.

AUTORII

Capitolul I

CONDIȚIILE NATURALE

I.1. Așezarea geografică

Satul Hunedoara – Timișană este așezat la intersecția paralelei de 46°03' latitudine nordică cu meridianul 21°13' longitudine estică pe un platou cu ușoare depresiuni, pe unii versanți se observă o permanență și ușoară eroziune.

Hunedoara – Timișană, aparține de comuna Șagu, din județul Arad, la o distanță de 5 km, este așezată în sudul județului la o distanță de 17 km față de municipiul Arad și la 43 km față de municipiul Timișoara. Teritoriul administrativ având limite formate din:

- spre nord - vest teritoriul administrativ al localității Șagu
 - spre nord teritoriul administrativ al localității Cruceni
 - spre est teritoriul administrativ al localității Firiteaz
 - spre sud teritoriul administrativ al localității Seceani
- județul Timiș
- spre vest teritoriul administrativ al comunei Vinga

Teritoriul administrativ are o suprafață totală de 896 ha. din care 28,60 ha intravilan și 867,40 ha extravilan.

I.2. Relieful

Satul Hunedoara – Timișană este așezat în Câmpia Vingăi care este încadrată între valea Mureșului la nord și valea Begăi la sud. Câmpia Vingăi este situată în regiunea depresiunilor joase și a câmpiilor mai ridicate și este constituită din formațiuni loessoide și nisipuri argiloase. Ea se caracterizează printr-o permeabilitate mijlocie. În acest perimetru apele freatice se găsesc în orizonturi continue, oarecum independente de regimul

râurilor învecinate, asigurând o calitate potabilă bună și debite apreciabile cu regim constant (5-10 litri/s/m).

Alimentarea cu apă în aceste areale se face în bune condiții atât din ape freatice cât și din cele subterane. Ea începe de la altitudinea de 170 - 180m, ceea ce reprezintă în mijlociu, o pantă generală de cca 1 m/km și se continuă, de obicei fără tranziție sensibilă, în câmpia joasă la 100 -110m. Văile care o străbat pe direcția est - vest (Valea Apa Mare) spre Cruceni sau, cum spun localnicii, Brest, și Valea Ardelenilor în sud, îi imprimă satului un caracter piemontan. Nu ar fi exclus ca la construirea câmpiei subcolinare a Vingăi să fi contribuit și Mureșul în timpul rătăcirilor lui.

Relieful prezintă în general interfluvii ușor ondulate, separate prin văi cu adâncimi diferite unde poate să apară o diferență de nivel (între platou și talvegul văilor) de 30-40m.

Altitudinea zonei este cuprinsă între 140 - 160m iar platourile sunt acoperite cu o serie de microdepresiuni provenite din tasarea luturilor carbonatate și a loessurilor.

Tasarea s-a făcut fie local (prin acumularea apei meteorice care prin dizolvarea liantului carbonatic a condus la conturarea de crovuri circulare), fie prin areale extinse, datorită pânzei freatice care, în circulația ei înspre principalele colectoare, a dizolvat și antrenat formarea unor crovuri alungite. Versanții care fac trecerea între formele plane sau slab înclinate ale câmpiei au o expoziție nordică și sudică. În cea mai mare parte versanții sunt scurți, cu profil convex, având panta cuprinsă între 8 - 20 - 25%.

I.3. Clima

Cei doi factori - așezarea și relieful - studiați până aici ne ajută să cunoaștem clima locului, care, în această zonă este caracteristică și specifică vestului țării noastre.

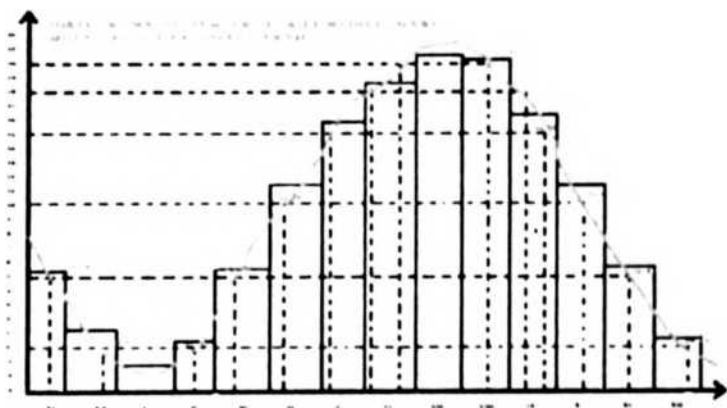
Clima din Câmpia Vingăi, unde este așezată Hunedoara - Timișană, este moderat continentală, cu variații de temperatură mai accentuate decât în dealurile și munții vecini, dar cu precipitații mai reduse (600mm), totuși de două ori mai bogate decât cele din câmpiile estice ale țării.

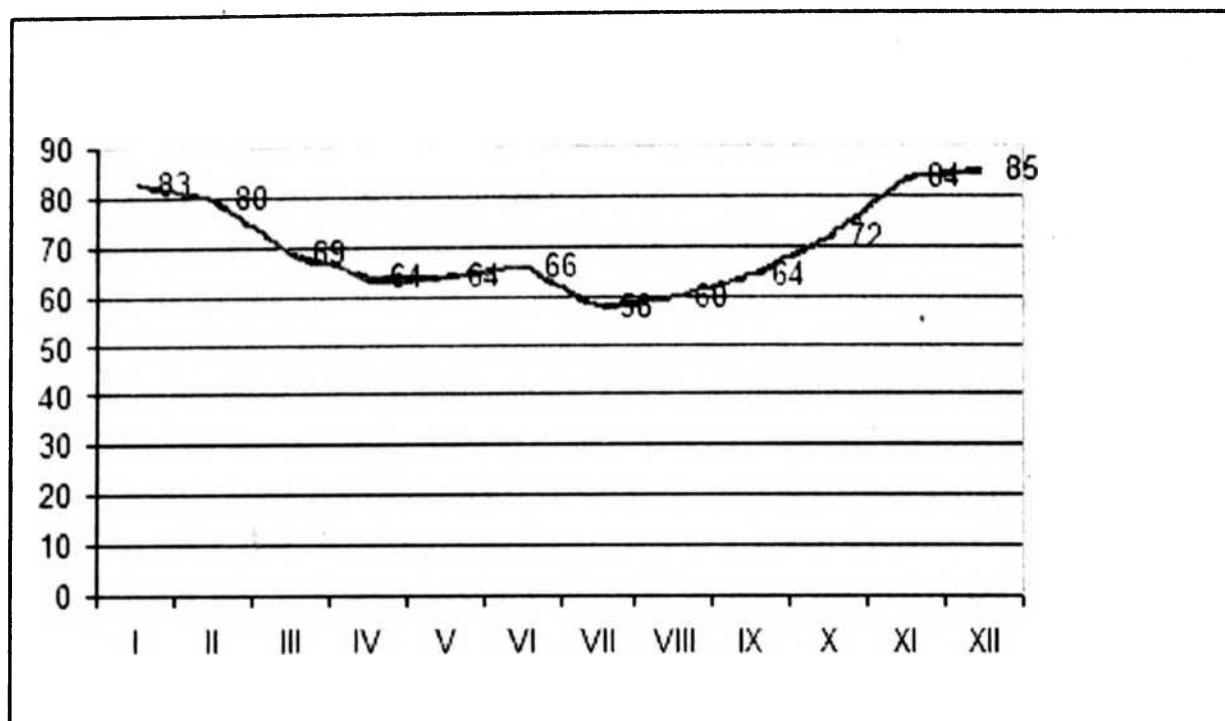
Întrucât în Hunedoara - Timișană nu există stație meteorologică, analiza climatică se va face pe baza datelor înregistrate la cea mai apropiată stație meteorologică care se afla la Arad, la o distanță de 17 Km.

a) Temperatura

Analizând temperatura medie lunară (ianuarie $-1,1^{\circ}$, iulie $+21,4^{\circ}$ cu o amplitudine de $22,5^{\circ}$), temperatura maximă absolută și minima absolută la postul meteorologic Arad, se poate trage concluzia că temperatura medie de $10,5^{\circ}$ precum și temperaturile minime și maxime creează condiții prielnice dezvoltării plantelor.

Așa cum reiese și din graficele alăturate, histograma cu temperaturile medii lunare multianuale și din graficul umezelii relative medii, zona satului Hunedoara - Timișană se înscrie cu temperaturi medii lunare caracteristice Câmpiei Vestice și cu o umezeală relativ ridicată în lunile octombrie - martie și foarte scăzută în lunile iunie - iulie - august, elemente care favorizează dezvoltarea agriculturii.

UMEZEALA RELATIVĂ MEDIE LUNARĂ

Suma gradelor de căldură de la 1 mai la 31 octombrie este de 3.252,8 iar de la 1 martie la 31 octombrie de 3.762,6.

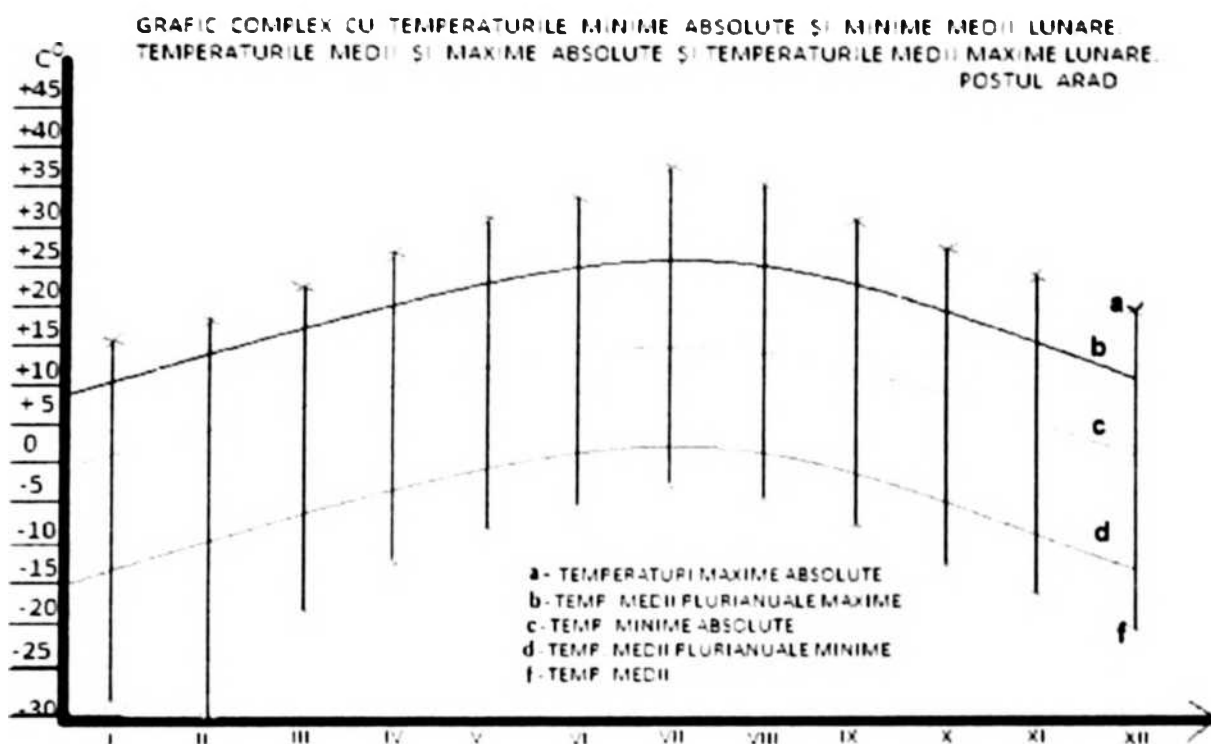
Numărul zilelor cu temperaturi maxime mai mari de 30° este de 32,3 începând cu luna mai și până în luna septembrie, maxima înregistrându-se în luna iulie cu 11,9 zile.

Data medie a primului îngheț (toamna) este 20 octombrie, cel mai timpuriu 29 septembrie iar cel mai târziu 30 noiembrie. Data medie a ultimului îngheț (primăvara) este 17 aprilie, cel mai timpuriu 9 martie iar cel mai târziu 21 mai.

Durata medie a intervalului fără îngheț este de 186 zile. Numărul zilelor de îngheț (cu temperaturi minime mai mici de 0° calculate pe perioada 1926 - 1955) este de 90,2 începând cu luna octombrie și până în luna mai. Luna cu cel mai mare număr de zile de îngheț este ianuarie cu 24,4.

Graficul complex cu temperaturile minime absolute și minime medii lunare, temperaturile medii și maxime absolute și

temperaturi medii maxime lunare redă această situație de la postul Arad.

Districtul central este caracterizat prin ierni moderate și veri călduroase. În luna ianuarie, mediile temperaturii aerului nu scad sub -2° , iarna predominând activitatea ciclonică și invaziile de aer umede și relativ călduroase. Temperaturile maxime zilnice depășesc 25° între 95 – 105 zile pe an, iar cele maxime absolute pot ajunge la $+40^{\circ}$ (Arad $+40,4^{\circ}$). În cursul anului sunt cam 300 – 320 de zile cu temperaturi medii mai mari de 0° și 190 – 200 zile cu temperaturi de peste $+10^{\circ}$.

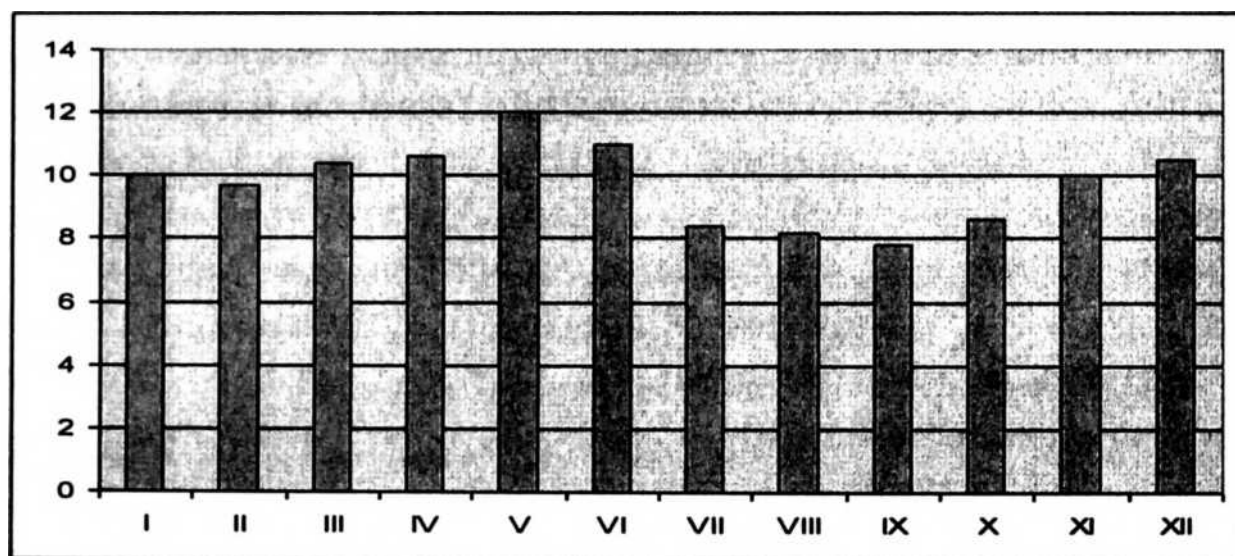
b) Precipitațiile

Cantitatea medie anuală de precipitații este de 577 mm. Precipitațiile medii lunare (2000) sunt reprezentate în tabelul de mai jos:

Precipitațiile medii lunare.

Luna	Cantitatea de precipitații	Luna	Cantitatea de precipitații
Ianuarie	35,7 mm	Iulie	57,2 mm
Februarie	34,3 mm	August	48,0 mm
Martie	38,4 mm	Septembrie	47,9 mm
Aprilie	48,1 mm	Octombrie	48,0 mm
Mai	62,6 mm	Noiembrie	47,1 mm
Iunie	67,6 mm	Decembrie	42,1 mm

POSTUL ARAD

NUMĂRUL MEDIU AL ZILELOR CU PRECIPITAȚII ≥ 0,1 mm

Cea mai mare cantitate de precipitații anuală a căzut în 1915 când media a fost de 853,0 mm.

Numărul zilelor (mediu) cu precipitații mai mari de 0,1 mm este redat în tabelul cu situația pe luni a numărului cu precipitații.

Pe anotimpuri, precipitațiile atmosferice maxime și minime se prezintă astfel:

Iarna		Primăvara	Vara	Toamna
Maxima	195,0	293,0	340,0	284,0
Anual	1912	1897	1913	1944
Minima	49,4	21,3	42,4	50,0
Anual	1925	1934	1952	1907

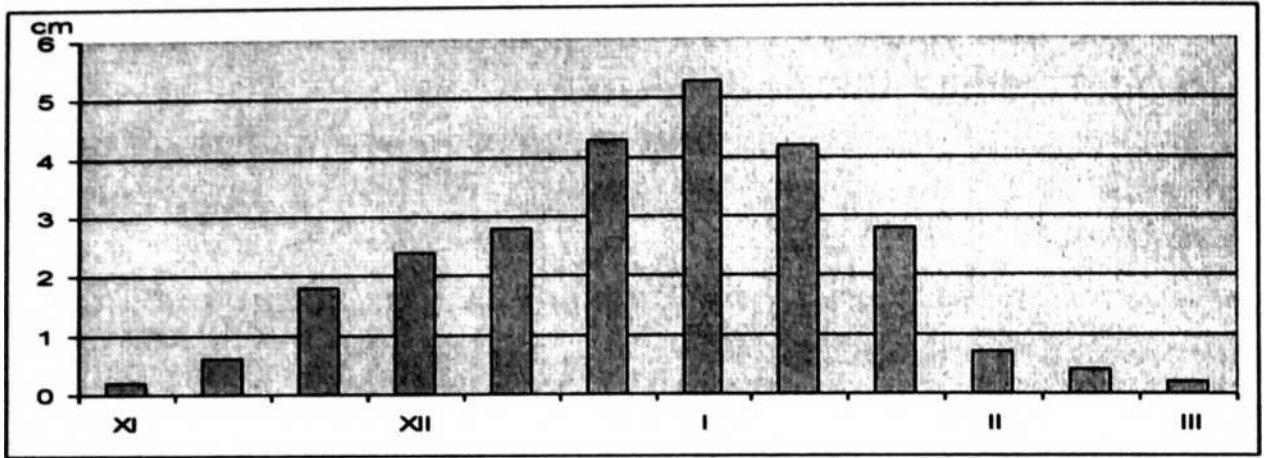
Cele mai mici precipitații înregistrate se referă la lunile ianuarie (1928), februarie (1949), august (1944) când au fost de 0,2 mm, 2,0 mm și respectiv 2,9 mm.

Dintre precipitațiile torențiale și abundente maxime înregistrate la postul Arad amintim de data de 11 iunie 1941 cu cantitatea de 39,1 mm în timpul de 9 minute cu o intensitate de 4,34 mm/minut.

Numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă într-un an este de 31,4 iar pe lunile noiembrie – aprilie cele mai lungi perioade de zile cu strat de zăpadă se înregistrează în lunile ianuarie – februarie (10 – 12 zile). Data medie a primei ninsori este 1 decembrie iar a ultimei ninsori 12 martie. Durata medie în zile este de 102. Data medie a primului strat de zăpadă este 12 decembrie, a ultimului strat de zăpadă este 5 martie iar durata medie în zile este de 83.

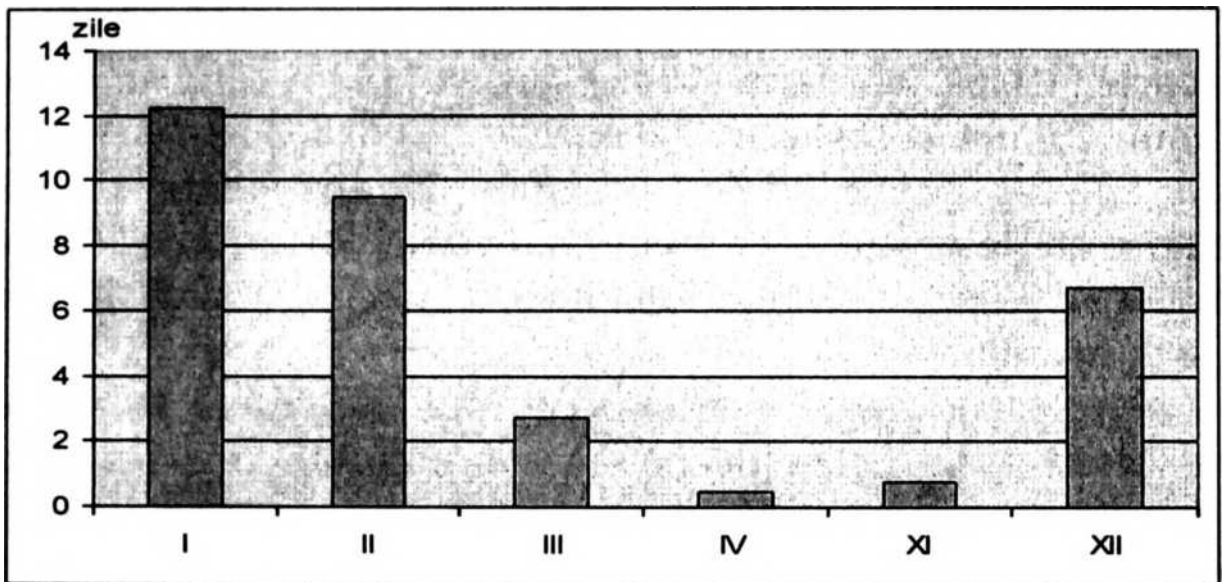
Grosimea decadică a stratului de zăpadă și numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă se poate vedea și din reprezentarea grafică de mai jos:

POSTUL ARAD (1926 - 1955)

GROSIMEA STRATULUI DE ZĂPADĂ

POSTUL ARAD

NUMĂRUL MEDIU AL ZILELOR CU STRAT DE ZĂPADĂ

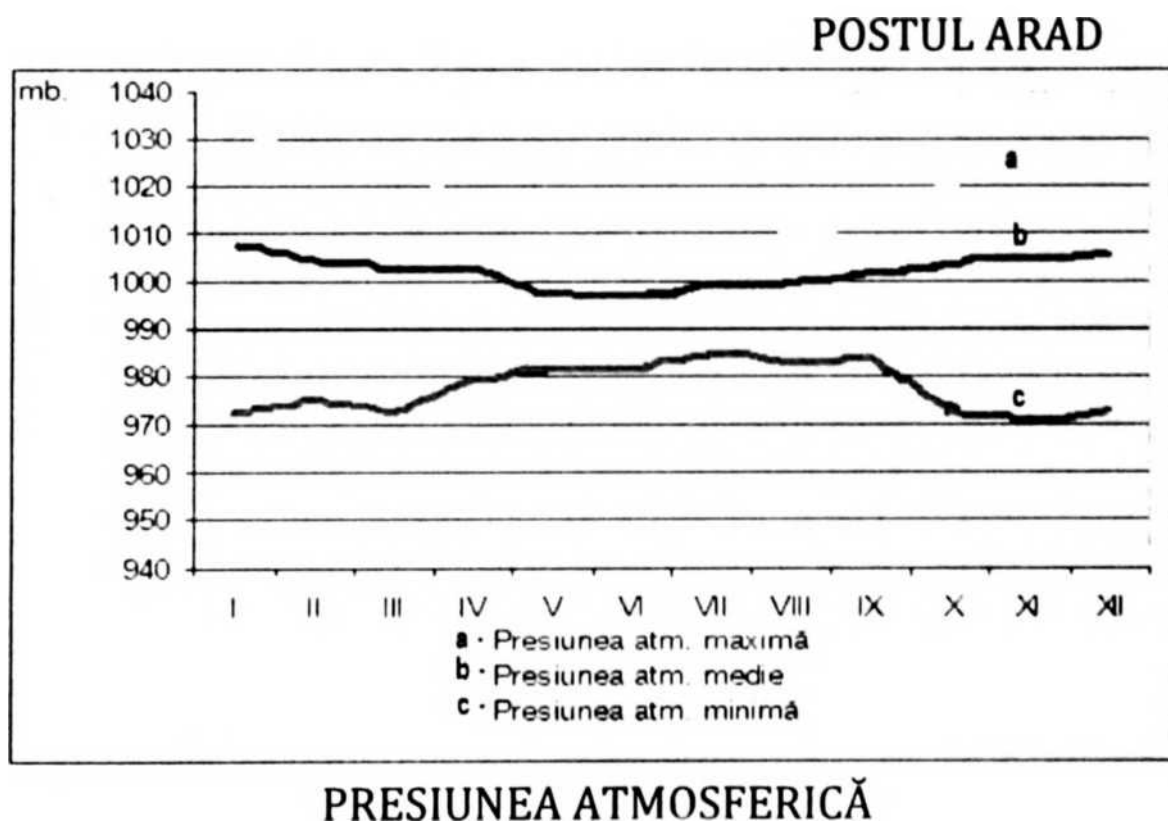
Din înregistrările pe perioada 1941 - 1960 reiese că ultimele brume târzii de primăvară cad în luna aprilie până la sfârșit, excepție făcând patru ani din 20 când au căzut brume chiar în luna mai (ex. 21 mai 1952). Pe aceeași perioadă, brumele târzii de toamnă cad în luna octombrie chiar la început, o singură

excepție făcând anul 1956 când prima brumă a căzut în 18 septembrie.

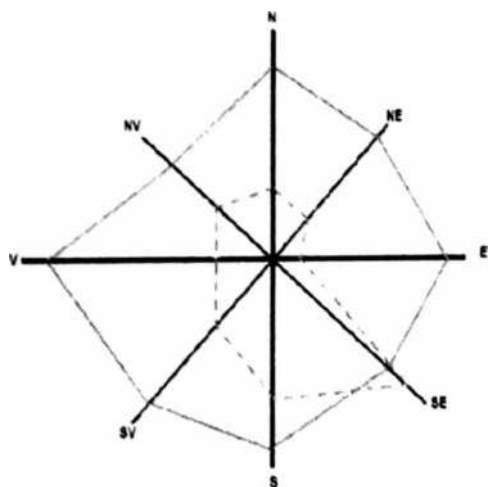
Numărul mediu al zilelor cu brumă este de 19,8, iar numărul mediu al zilelor cu chiciură este de 6,6.

c) Presiunea atmosferică

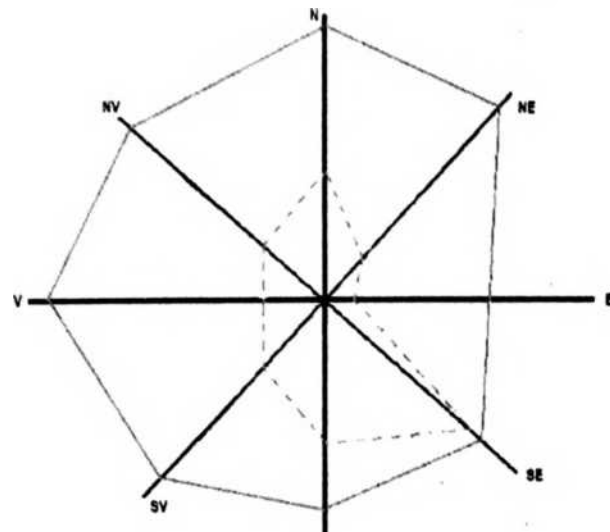
Presiunea atmosferică medie anuală este de 1016,4 mb. Cele mai scăzute presiuni medii lunare se înregistrează în luna iulie (1013,2 mb), iar cele mai ridicate în luna ianuarie (1020,2 mb.). Valoarea presiunii atmosferice, repartitia sa pe teritoriu și variațiile sale periodice și neperiodice influențează direct viteza și direcția vântului. Vânturile predominante sunt cele din vest ca și cele din sud - vest, în procent mai mic și din nord și est. Viteza medie a vântului în cursul anului rar depășește 4,3 m/sec, iar cea mai mică ajunge la 2,6 m/sec. Numărul zilelor cu viteză mai mare de 11 m/s este de 40,9 iar mai mare de 16 m/s doar de 4,4. Procentul zilelor de calm este de 21,3%.

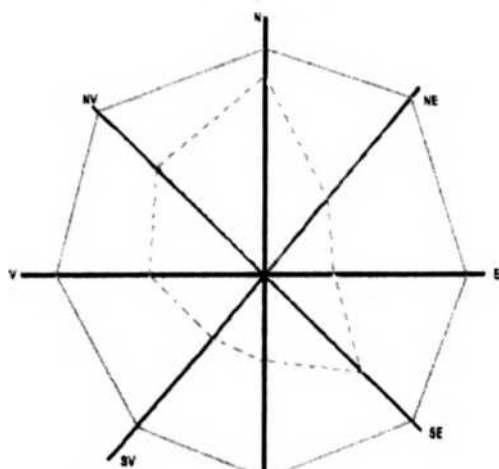
POSTUL ARAD

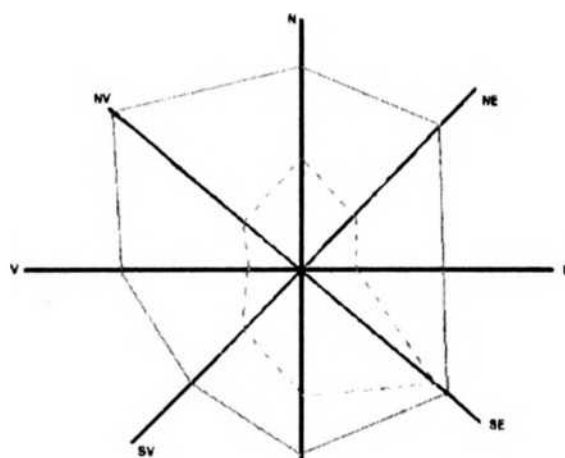
IANUARIE

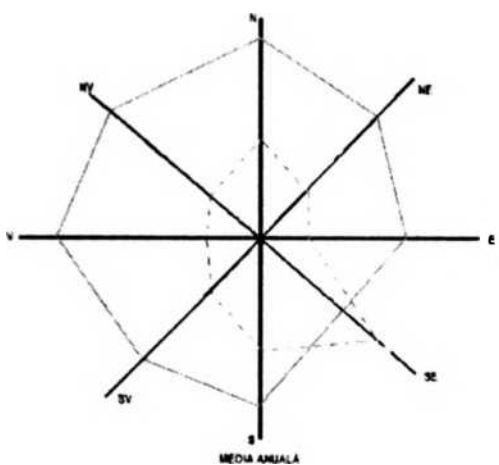
APRILIE

IULIE

OCTOMBRIE

MEDIA ANUALA

LEGENDA:

- 1cm_z = 10% din zilele din lună
- frecvența în %, 1 cm = 5%
- viteza în m/s

FRECVENȚA ȘI VITEZA VÂNTULUI

I.4. Hidrografia

Rețeaua hidrografică este slab reprezentată doar prin cele două văi mai importante: Valea Apa Mare (Valea Brestului cum îi zic localnicii) și Valea Ardelenilor (Valea). Acestea prezintă cursuri temporare prezentând ape doar în perioada cu precipitații bogate și doar în anumiți ani.

Am mai putea adăuga și pârâul care-și are izvoarele lângă sat (sub odaie) cu apă permanentă iar în aval, la circa 1 km, este alimentat și de la izvorul numit Fântâna lui Fanole. Localitatea este ferită de inundații.

Debitele sunt variabile, dependente de regimul termic și cel pluvial.

Datorită structurii geologice a solului, caracterizată printr-o permeabilitate mijlocie, apele freatice sunt slab mineralizate. Primul strat acvifer (apa freatică) se găsește în zona localității la diferite adâncimi între 3-5-10m.

Gospodărirea cu apă

Din forajul executat la Hunedoara a fost prevelată o probă de apă, care analizată fizico-chimic în anul 1974, a prezentat depășiri la oxidabilitate, amoniu, azotați, azotiți peste concentrațiile maxim admise de Lege privind calitatea apei potabile.

Nu există sistem centralizat cu conducte subterane de evacuare a apelor meteorice. Apele meteorice sunt evacuate în câmp prin șanțuri și canale deschise. Apele sunt colectate de pe străzi prin șanțurile și rigolele stradale existente.

S-a forat o fântână la 80 m în sat, care are o apă de o foarte bună calitate.

Oamenii satului, ca buni gospodari, au construit fântâni pe hotar (pentru a avea apă rece în timpul când lucrau la câmp) amintim „Fântâna lui Fanole”, Fântâna de la Islaj unde se adăpau

animalele satului (vacii, oi) și Fântâna de la Râpă (Valea Ardelenilor spre Vinga, în podgorie).

I.5. Vegetația

Clima câmpiilor este caracterizată prin uniformitatea repartiției proceselor atmosferice și prin variații diurne și anuale superioare acelorale ale dealurilor și munților.

Relieful și clima determină încadrarea zonei Hunedoara – Timișană în silvostepă, dar datorită influențelor exercitate de societatea omenească se poate vorbi mai degrabă de o zonă de stepă.

a) Vegetația spontană lemnoasă

În ceea ce privește existența speciilor lemnoase întâlnim subarbuști, ca de exemplu porumbarul, trandafirul sălbatic, murul, salcâmul, plopul, salcia, etc.

b) Vegetația spontană

Vegetația spontană ierboasă este formată din următoarele plante: firuța, costreiu, mohorul, pirul gros, lintea, meișorul, osu iepurelui, pălămidă, romanița, coada șoricelului, păiuș, brusturi, pelin, spini, susai, rapiță sălbatică, urda vacii, traista ciobanului, jaleșul, urzica moartă, izmă, mac de câmp, volbură, coada calului, ciuboțica cucului, etc.

Și aici, ca peste tot, în modificarea permanentă a vegetației naturale, factor activ a fost omul care, mai mult în mod conștient, a schimbat aspectul vegetației spontane pentru a câștiga teren agricol. Suprafețele de teren agricol rămase nearate, sunt folosite ca pășune naturală, vara pentru vitele localnicilor iar în timpul iernii ca pășunat sezonier al turmelor de oi din regiunile de munte, în special a celor din împrejurimile Sibiului.

Transhumanța este practică din timpuri străvechi și aici ca și în alte părți ale țării.

În zona localității există doar două mici pâlcuri de pădure unde predomină salcâmul în suprafață de 2ha. Aceste două păduri, fiind în zona de pășune, sunt folosite și pentru odihna animalelor (a vacilor), în perioada de vară când ies la păscut iarba de pe islaz.

De asemenea izlazul a fost împânzit cu pâlcuri de pomi (brăghini), așa zise „Pădurici” în număr de cinci. Aici se retrăgeau animalele de la păscut în caz de căldură (la umbră). Iar, la marginea hotarului (spre Vinga și Seceani), la așa zisa „Pădurea mare”, se organiza o „drumeție” la sfârșit de an școlar, în care elevii și dascălii erau implicați în diverse jocuri și cântece specifice copilăriei. Totodată, se realizau de către aceștia, “prin muncă voluntară”, și acțiuni de plantare a puieților de salcâm și alți arbori, realizându-se o mică împădurire a locului.

1.6. Fauna

Zona în care se află Hunedoara-Timișană are o faună mai puțin bogată și variată ca pădurea. Mamiferele caracteristice sunt rozătoarele, iar cel mai reprezentativ este popândăul. Arealul său coincidând cu arealul agriculturii intensive, face ca acest animal să fie destul de vătămător. Și mai vătămător este însă hârciogul. Alte rozătoare sunt: șoarecii de câmp, orbeții sau cățeeii pământului, șobolanul de câmp, la care se poate adăuga iepurele de câmp. Se mai întâlnesc și mustelide ca de exemplu dihorul de stepă. De asemenea trăiește aici și nevăstuica, vulpea și rareori, în iernile foarte grele, se rătăcește câte un lup.

Dintre speciile de păsări care trăiesc aici, cele mai numeroase sunt păsărelele care-și fac cuibul pe pământ: ciocârlia de câmp, ciocârlia de mare, vânturelul de seară, etc.

Păsările mari sunt reprezentate prin dropii și spurcaci, ambele specii de un remarcabil interes cinegetic, ultima fiind pe cale de dispariție. Dropia este o pasăre caracteristică pentru stepă, dar trăiește și în ținuturi secundar stepizate. Această pasăre își găsește la noi hrana în toate lunile anului, de aceea nu migrează, ci vagabondează dintr-un ținut în altul. Femela de dropie este monument al naturii.

Alt vânat prețios este prepelița sau pitpalacul, la care se poate adăuga și potârnichea sedentară, de o răspândire mult mai mare.

Păsările de vânat se întâlnesc mai ales în hotarul de sud, spre Seceani, ca de exemplu: fazanul, prepelița sau pitpalacul, potârnichea.

O pasăre răspândită este graurul, oaspete de vară, care zboară în stoluri numeroase, mai ales toamna, constituind o adevărată calamitate pentru pomii fructiferi și vii.

Ciocârliile sunt, de asemenea, păsări de stepă, în parte adaptate câmpului cultivat; dumbrăvencele se așează din loc în loc pe firele și pe stâlpii de telegraf.

Situl Hunedoara – Timișană se întinde pe o suprafață de 1536,7 ha.

Agencia Regională pentru Protecția Mediului (ARPM) Timișoara și-a asumat, începând cu anul 2010, gestionarea sitului Natura 2000 - Hunedoara – Timișană, prin semnarea cu Ministerul Mediului și Pădurilor a unei convenții de custodie. Declarat ca arie de protecție specială avifaunistică alături de cele 108 situri stabilite la nivel național, situl face parte integrantă din rețeaua ecologică europeană Natura 2000 în România.

Colonia vânturelul de seară este cea mai importantă din România și a doua ca mărime din Bazinul Carpatic. Este menționată prezența a 60 – 72 de perechi de vânturelul de seară. Arealul mai prezintă un loc ideal de cuibărire, iernare și pasaj

pentru un număr însemnat de specii de păsări de importanță națională și europeană.

Zona este importantă datorită unui număr de 13 specii avifaunistice protejate, menționate în Anexa I a Directivei 79/409/CEE privind conservarea păsărilor sălbatice, situl reprezentând un loc ideal de cuibărire, iernare și pasaj pentru aceste specii.

Reptilele sunt reprezentate prin: șerpi, șopârle, broaște, etc.

Insectele sunt, la rândul lor, variate, predominând ortopterele: călugărița, cosași, greieri, etc.

I.7. Solurile

Interferența factorilor pedogenetici care concură la formarea învelișului de sol este reflectată în gama relativ variată a solurilor.

O caracteristică deosebită în apariția și evoluția învelișului de sol este relativ o uniformitate a materialelor parentale, luturi fine și depozite de loess, de regulă de textură mijlocie fină.

Localitățile comunei Șagu sunt amplasate în Câmpia Vingăi, care la rândul ei este parte din Câmpia Tisei. Geologic, câmpia pe care este amplasată localitatea se află pe sectorul românesc al depresiunii Panonice, format din șisturi cristaline. Peste stratul de șisturi se găsesc formațiuni sedimentare panoniene și cuaternare, formate din pietrișuri și bolovănișuri în masă de nisip, cu intercalații de argilă. Peste acestea se găsește depusă o cuvertură groasă (10-30m) de loessuri și depozite loessoide, ce prezintă mai multe orizonturi cu soluri fosile. Analiza granulometrică a ultimelor strate (pâna la 1-2 metri

adâncime) depuse pe suprafața câmpiei, sunt loessuri lutoase-lutoargiloase cu rare bucăți de pietriș cuarțitic mărunț.

Câmpia prezintă o serie de microdepresiuni neuniform repartizate și o vastă rețea de văi de eroziune, versanți de lungimi diferite, în majoritatea lor cu expoziție nordică și sudică, cu pante ce variază între 1-20% și văi de eroziune, care străbat radial teritoriul, imprimându-i un slab aspect de piemont, etalând o adâncime ce oscilează între 10-30 metri.

Referitor la încadrarea în clase de calitate (fertilitate) pentru categoria de folosință arabil, situația se prezintă astfel: clasa I=16.7%, clasa II=45.1%, clasa III=14.6%, clasa IV=17.5%, clasa V=6.1%. Factorii limitativi care grefează asupra învelișului de sol sunt reprezentați în principal de: aciditate (cu limitări severe pe o suprafață de 2.7%, moderate 21.1%, reduse 28.5%), rezerva de humus scăzută (moderate 8.6%, reduse 28.3%), textura (moderate 2.4%, reduse 64.2%), compactitate (moderate 64%, reduse 36%), eroziune de suprafață (severă 6.3%, redusă 18.26%).

Asupra acestor elemente restrictive ce afectează potențialul de producție al învelișului de sol, se impun, de la caz la caz, măsuri de corectare a reacției acide prin amendare calcică periodică, îmbunătățirea condițiilor de nutriție a plantelor prin fertilizări ameliorative, doza de amendamente, tipul și cantitatea de îngrășăminte urmând a fi stabilite pe baza cartărilor agrochimice, în raport cu folosința terenului și a plantelor cultivate.

Este necesară de asemenea eliminarea excesului de umiditate prin lucrări de prevenire și combatere ale acestuia (nivelarea terenului, rigole, șanțuri), prevenire și combatere a eroziunii solului.

O atenție deosebită va trebui acordată măsurilor de ameliorare a stării fizice a solurilor degradate, atât prin lucrări de afânare adâncă, cât mai ales prin aplicarea unor măsuri

agrotehnice (asolamente de lungă durată, alternarea lucrării profunde a solului cu scormonitori).

Solurile localității sunt formate din aluviuni (în zona văilor) și cernoziomuri castanii și ciocolatii. Pe suprafețe mici se mai găsesc soluri brune, argiloiluviale. Roca mamă pe care s-au format aceste soluri cuprinde depozite de loess, luturi mijlocii fine în funcție de adâncimea apelor freatice.

În concluzie condițiile naturale din această zonă oferă posibilitatea dezvoltării unei agriculturi intensive cu o producție mare pe suprafețele cultivate.

Capitolul II

ISTORICUL LOCALITĂȚII

“Cine dintre noi poate să uite locul unde s-a născut?
Unii au venit pe lumea aceasta la oraș, alții – cei mai
mulți – ne-am născut la țară. Mai fericiți aceștia din
urmă decât cei dintâi!”

(GALA GALACTION)

II.1. Perioada 1925 – 1939

Din Țara Moșilor

Adrian Păunescu

Din Țara Moșilor noi am venit
Unde Iancu a trăit.
Căci luptători de frunte suntem noi
Și viță de eroi, de bravi eroi.

Unde-au fost trași pe roată de dușman
Horea, Cloșca și Crișan.
Căci luptători de frunte suntem noi
Și viță de eroi, de bravi eroi.

La Tebea moșul Iancu e-ngropat
Pentru neam el a luptat.
Căci luptători de frunte suntem noi
Și viță de eroi, de bravi eroi.

Nu vom ceda o palmă de pământ
Chiar de vom intra-n pământ!
Căci luptători de frunte suntem noi
Și viță de eroi, de bravi eroi.

Noi suntem cei chemați să apărăm
Munții noștri cei frumoși!
Căci luptători de frunte suntem noi
Și viță de eroi, de bravi eroi.

După încheierea primului război mondial și înfăptuirea Marii Uniri la 1 Decembrie 1918, a avut loc încheierea procesului de formare a statului național român, în condițiile destrămării Imperiului Austro - Ungar și a Rusiei Țariste. Hotărârea înfăptuirii reformei agrare s-a luat încă din iulie 1917 de parlamentul de la Iași, dar legea definitivă a fost adoptată în vara lui 1921, ea cuprinzând întreaga țară, Vechiul Regat, Banatul, Transilvania, Bucovina-Basarabia.

Au fost expropriate 6.123.789 ha, adică 66% din suprafață cu peste 100 ha. De la expropriere s-a exclus inventarul morilor, viilor, livezilor, terenurilor irigate, iazurilor și parțial podurilor.

Drept la împroprietărire au avut mobilizații, văduvele de război, țăranii demobilizați, cei cu pământ sub 5 ha și țăranii fără pământ. Loturile ce se atribuiau țăranilor erau de 2 feluri: loturi de împroprietărire de 5 ha și loturi de completare.

Reforma a îmbunătățit simțitor starea țăranimii, a dezvoltat relațiile capitaliste în mediul rural, a intensificat procesul de stratificare socială a țăranimii. A contribuit, prin sumele primite, la modernizarea inventarului agricol sau investirea lor în industrie. A fost cea mai democratică reformă agrară din Europa.

Dezvoltarea agriculturii s-a făcut îndeosebi pe cale extensivă. S-au mărit suprafețele cultivate dar, ca urmare a lipsei inventarului agricol modern a semințelor selectate, producția era în general modestă.

Numele de Hunedoara Timișană a fost dat ca să se știe că acești coloniști proveneau din Județul Hunedoara și au fost așezați în pusta bănățeană din Județul Timiș Torontal (se pare că în acea vreme era un prefect la Timișoara originar din Ilia, Județul Hunedoara).

Prefecți ai județului Timiș - Torontal în această perioadă au fost Iuliu Coste (1867-1967) - 04.02.1922 - 04.07.1925 și

Ioan Oprea (1885 - 1950) - 01.10.1925 - 12.04.1926, când s-a început colonizarea satului Hunedoara - Timișană.

Un sprijin însemnat în colonizarea locuitorilor din Hunedoara-Timișană l-a avut ing. Corneliu Bogdan, șeful Direcției agricole al județului Timiș - Torontal.

Astfel printre cei care au beneficiat de această reformă agrară se numără și cele cca 150 de familii, în majoritate din Județul Hunedoara, unele chiar din Țara Moșilor, care și-au luat minima agoniseală și au plecat în Banat. În felul acesta s-a înființat în anii 1925-1926 un sat nou numit Hunedoara-Timișană (la început numindu-se Hunedoara de Timiș).

Au primit pământ în primul rând membrii combatanți și văduvele din primul război mondial.

Amplasamentul pentru viitoarea vatră a satului a fost fixat lângă micul conac (hodaie) pe domeniul vechi al baronului Alexandru Toganyi, administratorul fiind Gross Andress.

Conacul era format dintr-o clădire mai impunătoare plus anexele în care locuiau slujitorii pământului și crescătorii de animale. În exterior, conacul era împrejmuț cu un gard de sârmă, umbrit cu o perdea impresionantă de nuci. În niciun caz nu te puteai apropia de acest gard pentru că era străjuit de câini. Produsele agricole, adică întreaga recoltă, era transportată de la conac la stația CFR Șagu cu vagonete trase de cai pe o linie de cale ferată îngustă, situată pe locul unde trece astăzi drumul Hunedoara - Timișană - Șagu.

Al doilea motiv de amplasament a fost acela că acolo sunt două izvoare de apă potabilă cu debite foarte bune, ceea ce asigură viitorilor locuitori și un loc prielnic pentru aprovizionarea cu apă și spălatul rufelor la pârâu (obicei adus din zona de munte).

Cei mai mulți coloniști au venit din satele: Ribicioara, Vorta, Brănești, Vinerea, Galați, Alba, Certej, Valea Lungă, Furcșoara, Almășel, Săliștioara. Predomină Zona Bradului și Ilia.

Pe lângă aceștia au mai fost colonizate și câteva familii din Acmariu, Seceani, Deva și Ciucea. Vă prezentăm un tabel cu numele și prenumele, satele de origine cât și numărul de copii colonizați la început în toamna anului 1925.

Tabel nominal cu locuitorii colonizați în satul Hunedoara-Timișană din anul 1925, localitatea de proveniență și numărul de copii			
Nr. Crt.	Nume, prenume	Localitatea de proveniență	Nr. copii
1	Augustin cu Ana	Seceani	1
2	Ardean Ilie cu Ana	Galați (Alba)	NU
3	Bâc Avram cu Saveta	Căbești	4
4	Bâc Teodor cu Maria	Furcșoara	2
5	Biriș Crăciun cu Anica	Almășel	3
6	Blaga Augustin cu Ana	Acmariu	3
7	Blaga Gheorghe cu Ana	Acmariu	6
8	Bogdan Aron cu Ileana	Valea-Lunga	5
9	Brîneț Avram	Săliștioara	3
10	Brîneț Avram cu Lica	Săliștioara	NU
11	Brîneț Avram cu Crolina	Săliștioara	1
12	Brîneț Gheorghe cu Floare	Săliștioara	4
13	Brîneț Petru cu Rozalia	Săliștioara	1
14	Brîneț Petru cu Rozalia	Săliștioara	2
15	Buda Gheorghe cu Maria	Ribicioara	2
16	Burza Pavel cu Persida	Almășel	3
17	Cărmazan Ion cu Treja	Vorța	NU
18	Cerb Nicolae	Almășel	2
19	Clej Nistor cu Brândușa	Ribicioara	2
20	Clej Andron cu Sofia	Ribicioara	1
21	Clej Nicolae cu Maria	Ribicioara	4
22	Clej Andron cu Aurelia	Ribicioara	3
23	Clej Traian cu Gafia	Ribicioara	4
24	Costea Romulus	Almășel	2
25	Crișan Ioan cu Elisabeta	Furcșoara	NU

26	Crișan Iosif cu Rozalia	Certej	4
27	Crișan Sânziana	Certej	2
28	Dan Anica	Ribicioara	1
29	Dan Ioan cu Gafia	Ribicioara	NU
30	Dan Ioan cu Rozalia	Ribicioara	2
31	Dan Ioan cu Salvina	Ribicioara	5
32	Dan Petru cu Lina	Valea-Lungă	2
33	Dan Tănase	Valea-Lungă	4
34	Dobrei Moise cu Maria	Bărăști	1
35	Dragoșel Nicolae cu Domnica	Vinerea	NU
36	Dragoșel Solomon cu Domnica	Vinerea	4
37	Dumitru Ioan cu Gafia	Ribicioara	4
38	Faur Solomon cu Cristina	Ribicioara	2
39	Hedrea Partenie cu Cătălina	Vorța	4
40	Henț Teodor	Salistioara	2
41	Henț Teodor cu Malica	Salistioara	NU
42	Homorodean Teodor cu Valeria	Vorta	4
43	Homota Partenie	Săliștioara	3
44	Iancu Visalon cu Maria	Ribicioara	1
45	Iezan Andron	Ribicioara	1
46	Iezan Andron cu Salvina	Ribicioara	NU
47	Iezan Ioan cu Salvina	Ribicioara	4
48	Ion Vasile cu Ana	Vinerea	NU
49	Irimie Nicolae cu Maria	Galați (Alba)	4
50	Ivan Aron cu Nerva	Bărăști	3
51	Jorj Tudosie cu Maria	Căbești	3
52	Jurj Rusan cu Marina	Galati (Alba)	2
53	Lazăr Dumitru cu Eva	Valea-Lunga	7
54	Lazăr Ioan	Bărăști	5
55	Lazăr Ioan	Furcșoara	1
56	Lupuian Petru cu Viorica	Ciucea	5
57	Maier Gheorghe cu Maria	Căbești	2
58	Manea Partenie	Căbești	3
59	Manea Petru	Căbești	6
60	Marian Anghel cu Maria	Certej	4

61	Marinescu Ioan cu Ecaterina	Deva	3
62	Mariș Ioan	Almășel	NU
63	Martin Ioan cu Maria	Bărăști	2
64	Matei Avram cu Veronica	Acmariu	4
65	Medrea Mihai cu Luiza	Săliștioara	3
66	Miclea Simion cu Eugenia	Ribicioara	2
67	Mihăescu Nicolae cu Anuța	Ribicioara	NU
68	Mihăescu Nicolae cu Marta	Ribicioara	1
69	Mihăescu Nicolae cu Rozalia	Ribicioara	2
70	Mihăescu Nicolae cu Salvina	Ribicioara	5
71	Mihăescu Solomon cu Calara	Ribicioara	5
72	Mihăescu Solomon cu Sabina	Ribicioara	1
73	Moga Roman cu Saveta	Acmariu	3
74	Moț Adam	Almășel	
75	Moț Andriș cu Florița	Almășel	3
76	Moț Tudose	Gealacuta	2
77	Nan Alexa cu Lucreția	Certej	1
78	Nan Alexe cu Crișca	Certej	3
79	Nan Augustin cu Voica	Certej	1
80	Nan Lodovica	Certej	3
81	Nicoară Visalon cu Sânziana	Almășel	2
82	Oana Octavian cu Saveta	Bărăști	4
83	Oana Petru cu Saveta	Bărăști	4
84	Oana Teodor cu Saveta	Bărăști	2
85	Oltean Ioan	Vinerea	NU
86	Oprean Gheorghe cu Rozalia	Săliștioara	4
87	Păraoan Petru cu Ileana	Valea-Lunga	4
88	Pârvan Ioan cu Ana	Vinerea	NU
89	Pintea Ioan	Săliștioara	3
90	Pintea Loghin	Săliștioara	2
91	Piper Iosif cu Varvara	Galați (Alba)	5
92	Popa Augustin cu Părăstie	Bărăști	2
93	Popa Gheorghe cu Rozalia	Ribicioara	3
94	Popa Petru cu Ana	Bărăști	3
95	Popa Petru cu Ludovica	Bărăști	7

96	Popa Roman	Ribicioara	4
97	Popa Teodor cu Duşa	Vorţa	4
98	Popa Teodor cu Sana	Bărăşti	2
99	Popa Teodor cu Zoriţa	Vorţa	2
100	Popa Toma	Bărăşti	2
101	Popa Toma cu Sana	Bărăşti	2
102	Popovici Vasile cu Ecaterina	Vorţa	1
103	Preda Dumitru cu Ana	Vinerea	NU
104	Roman Ştefan cu Zeferina	Deva	3
105	Roz Gheorghe cu Maria	Valea-Lunga	3
106	Rus Aron cu Eva	Valea-Lunga	10
107	Rus Tudose cu Maria	Gealacuta	4
108	San Sofia	Ribicioara	2
109	Soia Persida	Vorţa	NU
110	Sorca Serafim cu Treja	Vorţa	2
111	Sorinca Anghel	Vorţa	4
112	Sorinca Ludovic cu Sânziana	Certej	4
113	Sorinca Petru Cu Rozalia	Săliştioara	6
114	Sorinca Teodor	Vorţa	3
115	Sorinca Teodor cu Maria	Valea-Lunga	7
116	Toc Gheorghe	Vorţa	2
117	Toma Ioan cu Ana	Săliştioara	3
118	Topor Roman cu Dafina	Furcşoara	4
119	Trif Nicolae cu Cătălina	Săliştioara	4
120	Trifa Eftimie cu Calara	Ribicioara	3
121	Trifa Gheorghe cu Gafia	Ribicioara	4
122	Trifa Ioan cu Părăstia	Ribicioara	2
123	Trifa Nicolae cu Salvina	Ribicioara	5
124	Trifa Petru	Ribicioara	5
125	Trifa Tănase cu Lina	Ribicioara	3
126	Trifa Tănase cu Rozalia	Ribicioara	3
127	Trifa Vasile cu Anuţa	Ribicioara	NU
128	Uritescu Crăciun cu Melania	Vinerea	4
129	Uritescu Ioan cu Sinziana	Vinerea	3
130	Uritescu Petru cu Elisabeta	Vinerea	1

131	Vasi Nicolae	Săliștioara	5
132	Vasi Nicolae cu Rozalia	Săliștioara	4
133	Vasi Romulus cu Valeria	Bărăști	6
134	Zugrav Aron cu Dușa	Vorța	1
135	Zugrav Aron cu Marinca	Ribicioara	4
136	Zugrav Aron cu Sănuța	Vorța	NU

Împroprietariti longevivi

1	Dan Gafia	101 ani
2	Mihăilescu Ioan (Bihorea)	99 ani
3	Trifa Miron (Neamțu)	99 ani
4	Trifa Nicolae (Balșa)	96 ani
5	Popa Axinte	95 ani
6	Hedrea Cătălina	94 ani

Fiecare familie a fost împroprietărită cu un teren pentru casă și grădină în suprafață de 0,14 ha și 5 ha teren agricol.

Comisia de împroprietărire a fost formată din Ion Uritescu, Lazăr Dumitru, Popa Roman (Albuțiu), Brăneț Avram.

Au fost colonizați cei care au dus tradiția de eroi ai neamului românesc, toți bărbații erau membrii combatanți în primul război mondial. Se poate aminti de Zugravu Aron care a primit marea recunoștință militară „Virtutea militară” obținută în urma bătăliilor din Galiția (recrutat în armata împăratului de la Viena), Părăoan Petru, participant la cele două răboaie.

Astfel în toamna anului 1925, dar mai ales în primăvara anului 1926, viitorii locuitori ai acestui sat și-au transportat, cu ajutorul căruțelor trase de cai și boi, familiile, animalele, uneltele agricole cât și cele necesare pe noua vatră. A început construcția primelor case în 1926 folosindu-se ca materiale pământul bătut și chirpici (văiugă) fabricat la pârâu. Casele erau fără coșuri, cu ieșirea fumului în podul casei, lemnul era adus de la munte iar țigla a fost primită de la Jimbolia. Unele case au fost acoperite cu paie, acest lucru a fost păstrat până prin anii 1940-1950. Casa era

formată din 2-3 camere, cămară și bineînțeles anexele gospodărești (grajd, cocină).

Împrejmuirea cu gard a curților și grădinilor s-a făcut în anii următori.

Asigurarea populației și animalelor cu apă s-a făcut din izvoarele de la pârâu și pe urmă prin construirea de fântâni pe la colțurile străzilor sau prin asociere 3 - 4 - 5 vecini. În 1930 în localitate erau 6 fântâni.

Trama stradală dă tente de un sat de tip adunat cu străzile drepte, paralele, ulițele largi, strada din mijlocul satului este cu 7 m mai largă decât celelalte două fiind considerată centrul satului unde s-a construit Biserica, Școala și mai târziu Căminul Cultural (1975). Trama stradală este pietruită 100%.

Dintre documentele importante aflate în Arhivele Statului din Arad amintim Procesul-verbal din 15 ianuarie 1930 la primăria comunei Hunedoara - Timișană având ca obiect: constituirea comitetului de Protecția Populației Civile (PPC) formată din:

1. Popa Nicolae- președintele comisiunii interioare - președinte

2. Știop Ioan - preot ortodox român

3. Cizmaș Gheorghe - șeful postului de jandarmi - secretar

4. Ioan Gramba - învățător

Se cuvine să amintim și primul proces-verbal al Consiliului Comunal din 1930 pe care-l redăm mai jos:

"Dresat în comuna Hunedoara - Timișană, în ziua de 14 Iunie 1930, în ședința consiliului comunal ținută în prezența primarului Nicolae Popa, a membrilor Nicolae Mihăiescu, Vasile Popovici, Lazăr Dumitru, Romulus Vasi, Avram Bâc, Crăciun Biriș, Anghel Zugrav, Todosie Moș și a notarului Sigismund Engady".

Au fost analizate probleme financiare și anume:

Cap. I Venituri încasate prin stat	12.863
Cap. II Contribuțiunile comunale	<u>65.738</u>
Cheltuieli	Total 78.601

Cap. I Administrație comunală	74.736
Cap. II Serviciul tehnic	200
Cap. III Învățământ	865
Cap. IV Credite suplimentare	<u>1000</u>
	Total 76.801

Ca noutăți amintim că, în documentele vremii, în procesul-verbal din 19 noiembrie 1930 apare ca notar la primărie Ștefan Doslea iar în 15 ianuarie 1931 este încă un consilier - casier Trifa Tănase (Tănăsic) și Brâneț Avram ajutor de primar (subprimar).

În alt proces-verbal datat din 19 Martie 1931, în ședința Comisiei de verificare a comunei Hunedoara - Timișană în prezența primarului Nicolae Popa, a membrilor Lazăr Dumitru, Nicolae Mihăescu, Biriș Crăciun și a notarului Ștefan Doșlea, ca secretar de ședință, s-a adoptat o hotărâre cu privire la:

I Venituri normale și periodice de 206.161 lei

II Cheltuieli normale și periodice de 206.161 lei

În 18 mai 1931 se fixează taxa de contravenție pentru cei care se bagă cu vitele și pasc pe izlazul oprit și, cu semnăturile oamenilor, se fixează o amendă de 50 lei, cei prinși prima dată, 100 lei a doua oară și 200 lei a treia oară.

În anul 1932 funcționau ca subnotari Silviu Ioachim și Liviu Ionescu iar consilieri Brâneț Avram, Trif Teodor, Nicoară Visalion și Nan Augustin.

Procesul-verbal din 21 August 1933 amintește că primar era Nicolae Popa, consilieri Trif Teodor, Blaga Gheorghe, Manea Partenie, Paraoan Petru iar notar Mihai Serdineanțu. Tema dezbătută a fost arondarea terenului de vânat cu 400 lei/an

pentru suprafața de 1500 jugăre (adică pentru tot terenul comunei Hunedoara - Timișană) pe timp de 5 ani (1933-1938).

Din anul 1934 apare un nou consilier comunal Ioan Cărmăzan (viitor proprietar al unui cazan de fiert țuica de la părău).

În lucrarea „Monografia Banatului” vol.I apărută la Timișoara în anul 1935 de Ioan Lotreanu, se menționează că „localitatea Hunedoara - Timișană, plasa Vinga, Județul Timiș - Torontal, avea 685 locuitori români, de confesiune ortodoxă. Avea 134 case și hotare în suprafață de 1550 jugăie (900ha).

Biserica s-a construit în perioada 1929-1935, preot fiind Ioan Șchiopu. Școala primară avea două puteri didactice. Apartine de notariatul din Firiteaz unde este și postul de Jandarmi. Această comună s-a întemeiat în toamna anului 1925 cu coloniști aduși din vreo 17-18 comune ale Județului Hunedoara, pe moșia expropriată a lui Alexandru Toganyi.”

La început, din punct de vedere administrativ, a fost comună. Prin decizia nr. 916 din anul 1939 a Ministerului de Interne, comunele rurale Hunedoara-Timișană, Pătârș, Sălciua Nouă și Varnița se desființează, alipindu-se ca sate la alte comune: Hunedoara-Timișană la Firiteaz, Pătârș la Dorgoș, Sălciua Nouă la Herneacova, Varnița la Șiștarovăț.

II.2. Perioada 1939-1989

Începutul celui de-al doilea război mondial a dus ca și din Hunedoara - Timișană bărbații ,cu vârstă între 20-45 ani, să fie mobilizați și trimiși pe frontul de est și pe urmă pe frontul de vest.

În perioada 22 iunie 1941 și până la 9 mai 1945 pe aceste fronturi au fost răniți Băc Iulius, Lazăr Teodor, Moș Iancu, Trifa Tănase, răni adânci care și-au pus amprenta asupra sănătății și vieții lor.

Alții nu s-au mai întors de pe câmpurile de bătălie. Îi amintim pe acești eroi ai neamului românesc, originari din Hunedoara Timișană: Bâc Ioan, Brăneț Nicolae, Buda Ștefan, Cerb Florea, Dan Nicolae, Filimon Jorj, Hedrea Aron, Homorodean Aron, Indrei Aurel, Ivan Iosif, Manea Matei, Manea Vasile, Martin Toader, Negrilă Nicolae, Nistor Anghel, Oprean Partene, Popa Avram. Acești „17 eroi au fost, eroi sunt încă”, a fost contribuția satului Hunedoara Timișană la acest măcel al omenirii.

În memoria acestor eroi, în anul 1995, s-a ridicat și sfințit un monument sub formă de Troiță la intrarea în curtea bisericii pe care sunt scrise cu cinste numele celor căzuți și eterna recunoștință tuturor veteranilor din război.

La sfințirea Troiței a participat un sobor de preoți în frunte cu episcopul (azi arhiepiscop) Aradului Conf. Univ. Dr. Timotei Seviciu.

În toamna anului 1944 pentru zona de vest a țării au fost evenimente deosebite din punct de vedere istoric.

Armatele germane și maghiare au trecut, în 13 septembrie 1944, granița de vest (Nădlac, Curtici, Grăniceri, Vărșand) și s-au îndreptat spre valea Mureșului și a Crișului Alb. Primejdia era mare dacă ne amintim de cele întâmplare după Dictatul de Viena din 30 august 1940.

În fața acestei primejdii, mare parte din locuitorii satului (excepție unii bătrâni) și-au pus în căruțe strictul necesar traiului și au pornit spre Pișchia (Cobolași) și Fibiș, Alioș, Mașloc, unde au stat 10 – 14 zile, după care s-au întors în sat.

În zonă nu s-au dus lupte. La sfârșitul lunii septembrie 1944 au sosit armatele sovietice, fiind încartiruite în Șagu (o perioadă nu prea mare) cu unele încursiuni în satul nostru, creând panică printre locuitori, făcând rechiziții de animale, produse agricole pentru front.

Reforma agrară din 23 martie 1945 a făcut ca 30 de familii din Hunedoara Timișană să fie împrăprietăriți în anul 1946 cu 5

ha pământ la Orțișoara. Nii împroprietăriți au primit atelaje pentru a lucra pământul care provenea din exproprierea familiilor germane. Majoritatea împroprietăriților s-au întors în satul Hunedoara Timișană.

Printre cei ce au rămas în Orțișoara amintim: Uritescu Remus, Oana Octavian, Vasi Miron, Lazăr Petrișor, Ivan Gașpar, Petrescu Dumitru, Iezan Roman (Hupa), Oana Loghin.

Organizația de partid (PMR) a luat ființă în 1947, a cărei secretar a fost mulți ani Rusu Ioan.

Prin Decizia Prefecturii Județului Timiș-Torontal nr. 18.118 P din 6 Noiembrie 1947, Hunedoara - Timișană devine comună de categoria a III-a deoarece avea sub 1000 locuitori, prefectul fiind Dr. Titus Ionescu. Iar, din anul 1968, Hunedoara-Timișană a intrat ca sat component al comunei Șagu, Județul Arad, în urma reorganizării administrativ-teritoriale a României.

Perioada de circa 10 - 12 ani, (1948 - 1960) pentru oamenii din sat a fost un adevărat infern. Cotele au fost din ce în ce mai mari, impozitele împovărătoare, toate acestea erau forme specifice pentru înscrierea în Gospodăria Agricolă Colectivă. Se aplicau forme barbare de lămuriri a țăranilor. Hunedoara Timișană a fost ultima localitate din raionul Arad care a fost colectivizată.

În 1952 s-a încercat înființarea mării Gospodării Agricole Colective când au fost trimiși la școala agricolă Cleșiu Ioan și Roz Gheorghe (Pelegu).

În 1953 locuitorii au desființat Gospodăria Agricolă Colectivă și au lucrat pământul ca și particulari cum a fost înainte de 1952.

În 1958 s-a înființat o asociație agricolă - Întovărășire de tip TOZ pentru ca în 1960 (martie - aprilie), după o muncă de lămurire de la om la om și forțați, au înființat la **13.04.1960**, Gospodăria Agricolă Colectivă „Al treilea Congres al Partidului Muncitoresc Român”

Sediul GAC a fost la „hodaie”.

Baza materială a CAP, fost GAC (aceeași Mărie dar cu altă pălărie) se ajunsese la trei autocamioane, câteva zeci de atelaje agricole, deoarece aproape fiecare familie avea 1-2 cai, căruță, plug, grapă, săpătoare care au fost „donate” noii GAC.

Pentru îngrijirea cailor și a altor animale din sectorul zootehnic s-au construit 2-3 grajduri cu o capacitate de 180 – 200 capete, 1-2 grajduri pentru vaci, vițele și tăurași, cocini pentru creșterea porcilor.

Ca președinte a fost ales Gheorghe Boldura, Cleșiu Ioan-contabil, Rusu Ioan- secretar al BOB- PCR, urmat de Savu Aurel.

Mecanizarea agriculturii era asigurată de o secție ce aparținea SMT Vinga și avea în dotare 10-15 tractoare, 2-3 combine de recoltat grâu și porumb, mașini de semănat grâu, porumb, sfeclă, floarea soarelui. Șefii secției SMT (SMA) au fost Uritescu Ioan, Șchiopu Decinel, Goilean Gheorghe, Popovici Ioan, Popa Ioan.

În 1982 – 1983 s-a făcut unificarea cu CAP Scânteia din Șagu unde vicepreședinte a fost Gh. Boldura iar casier Trifa Nicolae (ambii din Hunedoara - Timișană). Aceasta a funcționat până la evenimentele din 1989, după care s-a destrămat (dizolvat).

II.3. Perioada 1989 până în prezent

Revoluția din Decembrie 1989 și-a pus amprenta și pe activitatea populației din Hunedoara Timișană.

Fiecare familie și-a primit pământul pe care-l avea, constituindu-se mai multe asociații agricole. Prima asociație după 1990 mai mare cu peste 300 ha de pământ a fost condusă de Trifa Nicolae (Nicu lui Marcu) iar pe urmă de Trifa Gheorghe (a lui Marcu).

În prezent această asociație are o suprafața de 250 ha și este condusă de Popovici Ioan și contabilul Nădăban Nicoleta. Se lucrează mecanizat, asociația dispunând de 5 tractoare, 3 combine și mașini agricole. Retribuția pe familii a produselor agricole este în funcție de suprafața de pământ cu care a intrat în asociație.

În prezent dotarea tehnică a agriculturii este numărătoare: 7 tractoare, 1 camion, 3 combine și 15 alte utilaje agricole.

Capitolul III

POPULAȚIA ȘI AȘEZAREA OMENEASCĂ

III.1. Populația și așezarea omenească

În perioada 1925 - 1930 când noii coloniști din Hunedoara Timișană și-au adus unii și părinții și toți copiii, populația se ridica la un număr de cca. 653 locuitori din care cca. 370 erau tineri și copii.

La Arhivele Statului din Timișoara, în Dosarul nr. 4 din Colecția de documente, Nicolae Ilieșiu, menționează despre „Hunedoara-Timișană, că la recensământul din 1930 erau 679 de români și 4 alții, în total 683 persoane. Localitatea se află în județul Timiș-Torontal, plasa Vinga, în vecinătatea comunelor Seceani, Firiteaz, Fibiș, Fiscut și s-a format în anul 1925 din coloniști aduși din județul Hunedoara pe moșia lui Alexandru Toganyi, expropriată de către stat. Are o suprafață de 1550 jugăre fără pădure”.

Desigur că erau mari fluctuații privind numărul locuitorilor deoarece unii tineri se mai întorceau la locurile natale din zona montană, de unde au venit în Banat.

În anul 1935 sunt menționați 685 locuitori ai satului în 134 case, majoritatea populației era tânără.

În anul 1946 se menționează 217 familii cu 829 suflete.

Situația Populației											
Anul	1928	1930	1935	1948	1956	1966	1977	1979	1992	2005	2012
Pop.	926	683	685	674	829	659	451	513	491	230	174

Ca ocupație principală a locuitorilor era agricultura, cultura plantelor și creșterea animalelor.

În localitate erau puțini meseriași ca de exemplu: fierar era Oana Adam, tâmplar Mihăiescu Ioachim, Trifa Ștefan, Petric Gheorghe, Lazăr Iosif (Sivu)- rotar Pinteș Avel (croitor, zidar, dogar, frizer, cazangiu).

După al doilea război mondial și în special după anul 1960 când a luat ființă și în satul Hunedoara Timișană o Gospodărie Agricolă Colectivă, tinerii absolvenți de școli profesionale, licee, învățământ superior nu se mai întorceau în sat, acasă, și se angajau în calificarea obținută prin studii în Arad, Timișoara sau în alte localități din țară. O parte din tinerii satului s-au îndreptat să lucreze la oraș Arad și Timișoara.

Unii s-au încadrat la CFR (conducători de tren), alții la fabrici în Arad, vreo 28-30 (la fabrica de lapte au lucrat 18 salariați).

Încetul cu încetul populația satului a scăzut, populația fiind îmbătrânită.

Așezarea omenească Hunedoara - Timișană este de tip adunat, caracteristică regiunilor de câmpie.

În anul 1926 - 1930 fondul de locuințe se ridica la 130 de case, a mai crescut până la 140 - 150 case iar după anul 1989, datorită plecării tinerilor din localitate, decesul celor vârstnici, numărul de locuințe a scăzut la 127 iar diferența până la 150 sunt grădini, fără case.

Capitolul IV ECONOMIA

IV.1. Agricultura

După cum am menționat la capitolul istoricul localității, fiecare familie a primit 5 h pământ din care 0,58 ha teren la Vale. Acest teren era pe Valea ardelenilor, cu un versant spre sud, la o distanță de 1-2 km, până la drumul Șagu-Seceani și hotarul cu comuna Vinga. Acest teren a fost folosit pentru plantații de vie (10-14-20 ari), pomi fructiferi și pentru cultivarea de legume și zarzavaturi. Viile plantate erau din soiul otelă albă și neagră.

Bilanțul terenului extravilan se prezintă azi astfel				
Total	Teren agricol pentru cultura mare	Teren folosit pentru legumicultură	Pășune	Vii și livezi
713 ha	582 ha	10 ha	120 ha	1 ha

Culturile principale erau cerealele: grâu, porumb, orz, ovăz. Acestea dețineau 60-80% din suprafața cultivată. Se mai cultivau plante tehnice: sfeclă furajeră, sfeclă de zahăr, floarea soarelui, tutun. Ultimele trei plante tehnice au fost cultivate mai ales după 1960 în suprafețe apreciabile.

Pământul se ara cu cai și boi. Fiecare familie aveau unu - doi cai sau 2 boi.

În anul 1938 un inginer agronom din Vinga a încercat să constituie o asociație agricolă cu 25 de proprietari cu 50 ha (terenul de la Fântâna lui Fanole până în hotarul cu Vinga).

Pământul s-a arat cu tractoarele unui moșier din Vinga pe nume Brick și s-au cultivat pe trei parcele porumb, borceag și

grâu de primăvară. Această experiență n-a durat decât un an deoarece în 1939 au venit concentrările și asociația s-a desființat.

La înființarea asociației, fiecare asociat a primit un plug nou model Wensky.

Asociația a primit două mașini de semănat grâu și o mașină de legat grâu. Până atunci semănatul grâului se făcea cu mâna dintr-un sac pe care îl purta bărbatul pe umăr și pe urmă terenul era grăpat. Porumbul se semăna pe brazdă.

Toate muncile agricole se făceau manual.

Recoltatul grâului se făcea cu coasa, femeia aduna cu secera grâul cosit și făcea legături din grâu. La acest lucru erau antrenați și copiii mai marișori pentru confecționarea de legături și adunau snopii și realizau cruci din grâu pentru a fi mai ușor de transportat acasă unde se făcea un stog. După terminarea secerișului se aștepta să vină batoza pentru a treiera grâul. După 1930 a fost o singură batoză cumpărată prin asociație, așa zisă a lui Lazăr Dumitru, iar după 1940 s-a mai cumpărat o batoză de către o altă asociație. Batozele erau puse în mișcare de o locomobilă care funcționa pe baza energiei obținută de la un cazan încălzit cu paie iar apa producea aburii care puneau în mișcare roata pe care se instala o curea până la batoză.

Locomobila (Cazanul) și batoza erau întreținute de un meșter Gheorghe Iuhasz (zis „Gyuri”) din Firiteaz iar batoza era deservită de mai multe persoane: doi aruncau snopii, unul tăia legătoarea, unul dădea drumul snopului pe coș, două fete adunau pleava mică și pleava mare, un bărbat aduna paie și unul – doi bărbați legau sacii plini cu grâu.

Treieratul în gospodărie, în sat, era o adevărată sărbătoare. Muncitorii erau serviți, când se termina treieratul, cu băutură, mâncare și plăcintă.

După 1945 – 1946 grâul de aduna în stoguri la marginea satului, în așa zisa „arie” unde se treiera, iar o parte din recoltă se

preda statului pentru așa numita „cotă obligatorie” deoarece țara avea obligații să plătească „despăgubirile de război”.

Acestă cotă obligatorie pleca spre URSS. Pentru recolta predată țăranii nu primeau aproape nimic.

De la arie oamenii își transportau acasă puțina recoltă care le mai rămânea, iar paiele și pleava erau folosite ca nutreț pentru animale (cai, boi, vaci).

Porumbul care se cultiva era întreținut împotriva buruienilor cu ajutorul săpătorii trase de un cal și cu sapa.

Recoltatul toamna se făcea manual fie cu șușorcă (pănuș) fie fără șușorcă. Seara se transporta acasă iar cel fără șușorcă se depozita în podul casei sau în pătul (cotarcă). Cel cu șoșârcă era făcut grămadă în curte și în unele seri se organiza „claca” la care participau vecinii, rudeniile.

La clacă seara, pe lună, se cânta, se spuneau glume, povești, bărbații povesteau din armată, din război, se făcea și politică.

Pe lângă aceste cereale se mai cultiva orz, ovăz, borceag care se foloseau mai mult ca furaje pentru animale.

Dintre plantele tehnice s-au cultivat sfecla furajeră, sfecla de zahăr, floarea soarelui, tutunul. Sfecla de zahăr se cultiva pe câteva zeci de ha, recolta se transporta la fabrica de zahăr din Arad; floarea soarelui era cultivată și ea pe câteva zeci de ha.

Recolta era dusă în special la fabricile de ulei din Oradea și Carei de unde se aducea în schimb ulei. Ulei se mai obținea și din semințele de dovleac care erau duse la presa din Fibiș și Seceani.

Ca plantă textilă se cultiva cânepa deasă ca „peria”, creștea peste un stat de om. Se recolta, se lega în snopi și se scufunda „la topit” într-un iaz la pârâu pe Valea Ardelenilor în aval de Vinga unde era apa mai mare sau chiar la Mureș la Arad. Bărbații și femeile fixau snopii cu țăruși și puneau pietre peste ei ca să se scufunde sub apă.

Se știe că „topitul cânepii” este un proces microbian, care produce desprinderea fibrelor de tulpina lemnoasă.

După ce cânepa era scoasă de la „topit”, se usca și se melița. Melița era compusă dintr-o scândurică cu un mâner la un capăt, capătul celălalt rotindu-se în jurul unui ax. Această parte mobilă glisa între alte două scândurele, fixate pe un stativ de înălțime convenabilă.

Prin melițat, se zdrobea partea lemnoasă a tulpinei, fibrele rămânând intacte. După ce se îndepărta partea lemnoasă prin scuturare și lovire, fibrele se pieptăneau la un „pieptăne” format din cuie lungi, forjate, fixate de o scândurică.

Fibrele de calitate (fuiorul) se torceau, apoi se țeseau la războiul de țesut – care se găsea în majoritatea caselor.

Din cânepa sădită mai rar (hăldani), de obicei de-a lungul lanurilor de porumb, se obțineau fibre mai grosolane, folosite la confecționarea frânghiilor.

Mai ales după 1950 (1960) se cultiva pe câteva ha de teren tutunul. Paturile pentru răsad se făceau la hodaie și pe urmă se făceau plantațiile pe suprafețele stabilite. Întreținerea culturilor, recoltatul, înșiratul pe ace și ață specială, uscatul și iarna sortatul erau munci specifice acestei culturi. Tutunul sortat pe calitate era transportat la Arad la Centrul de fermentare. Din cultura tutunului se obțineau venituri bune pentru populația satului.

Cultura viței de vie era o îndeletnicire a locuitorilor din acest sat încă din 1930 când plantațiile de vii de la Vale dădeau recoltă, adică erau pe rod. După cum am amintit mai sus, fiecare familie avea cel puțin 10-12 arii de vie, pe lângă cea cultivată în grădina casei.

Atât viile cât și celelalte culturi de câmp erau păzite de 1-2 paznici plătiți de comunitatea locală. Cel de la vie avea și o sperietoare împotriva graurilor care producea unele pocnituri.

Un moment important în viața țaranului din Hunedoara – Timișană era recoltatul strugurilor din viile de la Vale. Tineri, adulți și bătrâni participau la acest festival al culesului de struguri.

Toată Valea Ardelenilor răsuna la sfârșitul lunii septembrie și în prima jumătate a lunii octombrie de cântece, veselie și bună dispoziție; în întreaga vale era o adevărată sărbătoare.

De regulă, se organiza o clacă pentru recoltarea strugurilor pentru ca să se termine în 1-2 zile. Seara, căruțele cu căzi de struguri plecau spre sat pentru a fi zdrobiți într-o cadă mare de 1000 – 1500 litri în vederea fermentării mustului care era foarte dulce deoarece se cultiva vița de vie din soiul otelă albă și mai puțin neagră.

Culesul viei era bucuria toamnei după muncile grele din agricultură când gospodarul visează fericit la vinul bun pe care-l va bea în nopțile lungi de iarnă.

În grădini se cultivau legume și zarzavaturile necesare pregătirii hranei curente iar la Vale se cultivau suprafețele mari de cartofi, ceapă, fasole și, lângă pârâul care curgea pe vale, chiar roșii și ardei deoarece aveau apa necesară unei mici irigații. Se cultivau suprafețe mari de ceapă iar după recoltare, mare parte era vândută la Vinga unde erau unii comercianți care se ocupau cu achizițiile acestor produse.

Creșterea animalelor era o ocupație importantă de tradiție a locuitorilor din această localitate iar un rol hotărâtor îl are baza furajeră. Aici predomină nutrețurile verzi și suculente, urmate de concentrate și de grupa paie – coceni, care au și ele o participare modestă, în schimb cantitățile mari de porumb dețin un loc însemnat în furajarea porcilor și păsărilor.

Situația efectivului de animale

Anul	Vaci de lapte	Alte bovine	Oi și capre	Păsări	Porcine	Altele
2012	32	20	120	4580	188	340

Creșterea cabalinelor a fost o îndeletnicire a locuitorilor acestui sat deoarece, încă de la începutul colonizării, a constituit singura posibilitate pentru efectuarea lucrărilor agricole și transport. Aproape fiecare familie deținea 1-2-3 cai, o căruță și o sanie.

Se creșteau boi (câte o pereche pentru transport și munci agricole) și vaci pentru lapte. Nu era casă unde să nu existe cel puțin o vacă pentru lapte iar în perioada CAP exista la odaie și un sector zootehnic cu câteva zeci de vaci, iar laptele era transportat la Arad la Fabrica de lapte. Rasa cea mai răspândită era bălțata românească. Vacile din gospodării, în perioada mai-septembrie, dimineața erau trimise la ciurdă, unde văcarul mergea cu ele pe islaz pentru a paște iarba. La islaz erau și două fântâni care le asigura apa necesară adăpatului iar pentru odihnă au fost plantate două pădurice pentru a avea umbra necesară când în iulie - august erau zile cu o căldură de peste 30%.

Creșterea porcilor a fost de la început o preocupare a fiecărei familii deoarece tăiatul porcului (porcilor) în luna decembrie până la Crăciun era și este un obicei frumos.

În ziua respectivă, în familie, era o adevărată sărbătoare încununată cu „cina porcului” udată cu țuică și vin.

În perioada CAP, în cadrul fermei zootehnice era și un sector de creștere a porcilor care, ajunși la greutatea de peste 100 kg, erau transportați la Arad, la abator. Rasele cele mai răspândite erau Marele alb, mai puțin Mangalița și Basna.

O tradiție veche este și creșterea ovinelor. Fiecare familie deținea în proprietate un număr de 5-10-15 oi. În primii 5-10 ani oile le aduna un cioban dimineața și seara veneau acasă. Pe parcursul zilei ciobanul mergea cu ele la pășunat fie pe islaz fie pe miriști sau după recoltatul porumbului și băiatul știuleților (tuleilor) pe aceste terenuri. După 1950 ciobanul le ducea primăvara la o stână, unde rămâneau până toamna târziu. În

funcție de numărul oilor, proprietarii primeau o anumită cantitate de brânză. Rasele cele mai răspândite erau Țigae, Turcană și Stogosă. Lâna, în cea mai mare parte, era folosită în gospodărie.

Femeile o spălau, era dusă la scărmanat iar apoi toarsă. Din ea se făceau covoare, șube, cioareci, ciorapi, mănuși, jerssee sau alte obiecte de îmbrăcăminte.

Creșterea păsărilor ca îndeletnicire a locuitorilor din Hunedoara – Timișană era reprezentată prin creșterea găinilor, rațelor, găștelor, curcilor. Acestea și produsele erau folosite pentru necesarul în gospodăria proprie și mai puțin pentru comercializare în piețele din Vinga, Arad și Timișoara.

Creșterea albinelor era slab reprezentată în Hunedoara – Timișană. Doar câteva gospodării aveau un număr mic de stupi de albine.

Vânatul era practicat doar de câteva persoane, deși în zonă era o abundență de iepuri, fazani, căprioare.

Amintim câțiva vânători din acest sat: Brâneț Petru și Brâneț Gașpar.

În satul Hunedoara – Timișană s-a înființat Asociația Familială care valorifică laptele de vacă din zonă și îl prelucrează producând „Cașcaval tradițional din Arad” cu eticheta „GINA”.

Laptele este colectat atât din localitate cât și din satele învecinate: Firiteaz, Fiscut, Cruceni, Șagu, Vinga, Mănăștur și Mailat.

Producția este valorificată în special pe bază de contract în Arad și Timișoara.

IV.2. Căile de comunicație

Legătura cu centrul de comuna Șagu se face prin D.C. nr.350 (Șagu – Firiteaz), drum care a fost pietruit abia prin anii

1965 – 1970 iar în anul 2010 a fost asfaltat pe o lungime de 3 km urmând a fi finalizat în anul 2012 odată cu darea în folosință a autostrăzii Arad – Timișoara. Această autostradă trece prin hotarul satului (de la drumul Șagului și până la hotarul cu Seceani pe o lungime de 3-4 km). Pentru traversarea autostrăzii s-a construit un pasaj în lungime de cca. 200 m spre Șagu și unul pe Valea Ardelenilor.

Pe Valea Ardelenilor există un drum de pământ direct până la Vinga (unde era plasa), în lungime de 9 km, ce trece prin podgoria satului iar spre Seceani tot un drum de pământ în lungime de 6 km.

Tot în comuna Șagu se află și stația de cale ferată ce face legătura cu orașele Arad (17 km) și Timișoara (40 km). Distanța până la gara CFR este de 6 km.

În perioada 1970 – 1990 transportul muncitorilor (cca. 20-30) la Arad era asigurat de un autobuz care pleca din Arad la ora 6⁰⁰, ajungea la Hunedoara – Timișană la ora 6⁴⁵ și se întorcea la Arad imediat.

După masă pleca din Arad la ora 15³⁰, ajungea la Hunedoara – Timișană la ora 16¹⁵ și pe urmă se întorcea la Arad.

În prezent există doar autobuzul școlar care transportă elevii la Școala Generală din Șagu dimineața la ora 7⁰⁰ și după masă la ora 14⁰⁰-15⁰⁰.

Unitate comercială cu profil alimentar în suprafață de 52 m.p.

Hunedoara - Timișană nu dispune de o centrală telefonică proprie, fiind racordată la centrala telefonică digitală din localitatea Șagu printr-o rețea aeriană. Dispune de un număr de 3 linii, gradul de telefonizare fiind asigurat de 0,6% raportat la numărul de locuitori.

IV. 3. Comerțul

Localitatea fiind mică, având cel mult 900 locuitori în anul 1940, în sat era o mică prăvălie, numită „boltă”, ce se afla în casa lui „Tovic” (Oana Octavian) în colț, lângă școală. Acolo se vindeau diferite produse aduse de la Arad sau din alte localități.

Amintim câteva de strictă necesitate: sare, zahăr, drojdie, orez, petrol, lumânări, chibrituri, tutun, sticlă de lampă, cuie, bomboane, etc.

Un mic birt popular (cârciumă) se afla în casa lui Uritescu Petru.

Prima cooperativă a fost înființată după al doilea război mondial în casa lui Marinescu iar vânzător era Trifa Ștefan.

Din casa personală, Vasi Romulus a organizat o mică prăvălioară, iar fiul său Vasi Aron cu soția Vasi Mărioara au funcționat mulți ani ca gestionari la cooperativa din sat. Vasi Aron a condus mulți ani cooperativa comunei Șagu ca președinte.

La această cooperativă au mai fost vânzători și Aron Vasi, Onica Maria, Popa Violeta, Medrea Teodor, Șchiopu Dorel.

Amintim activitatea „Cazanelor de țuică” de la Pârâu – așezare propice deoarece era un curs de apă, necesar acestui proces de fabricare a țuicii.

La început a avut această „făbrițuță” Carmazan Ioan cu asociații Hedrea Partenie, Topor Roman, Oana Octavian (Tovic), Iorj Rusan. Pe urmă s-a mai construit încă un cazan de către Pinteș Avel cu asociații Dragoșel Nicolae, Dragoșel Solomon, Uritescu Ioan, Uritescu Petru.

Surplusul de produse agricole (cereale, legume, zarzavaturi, animale, păsări și altele) erau transportate la Vinga (duminica) și la Arad (marțea și vinerea) cu căruța unde erau vândute la piață.

În prezent în sat funcționează AF Gina SRL cu o suprafață de 52 mp - care se aprovizionează în special din Arad și vinde cu amănuntul cele necesare locuitorilor.

Capitolul V.

VIAȚA SPIRITUALĂ, CULTURALĂ ȘI SPORTIVĂ

V.1. Biserica

**„Biserica nu se poate închipui fără școală,
Iar școala este o parte întregitoare a bisericii”**

Andrei Șaguna

A fost dintodeauna locul de întâlnire al tuturor credincioșilor din cadrul unei comunități. Aproape că n-a existat localitate românească în care să nu existe un sfânt lăcaș ortodox. Satul Hunedoara – Timișană, deși tânăr ca așezare umană, nu putea să facă excepție de la aceasta.

În anul 1927 satul era o filie a parohiei Firiteaz, slujbele religioase săvârșindu-se, la început în casa cântărețului bisericesc Lazăr Dumitru (în camera mare), iar mai târziu în localul școlii. La 23 aprilie 1929, protopopul Sava Traian Seculin, protopopul din plasa Vinga, pune piatra de temelie a bisericii având un teren aferent de 0,35 ha în centrul satului. Lucrările începute în acel an au fost finalizate după șase ani, la 22 decembrie 1935. Noul lăcaș de cult a fost sfințit de același protopop, delegat al episcopului Andrei Mageru și bineînțeles în prezența primului preot paroh Schiopu Ioan care a slujit-o până la moarte în anul 1990.

În vederea construirii bisericii au fost necesare sume mari de bani pe care tinerii coloniști nu-i aveau și a fost necesar ca să se solicite ajutoare. Delegații din Hunedoara – Timișană s-au deplasat în multe sate pentru a aduna fonduri bănești. Enumerăm pe Clej Nistor, Mihăescu Nicolae, Popa Solomon, Trifa Gheorghe (Marcu) și alții care au umblat cu colecta prin sate și nu

numai prin cele vecine ci și prin Banat ba chiar și prin Oltenia de unde au adus multe fonduri. Clej Nistor a adus un clopot de la Moșnița Nouă.

Construcția bisericii a fost substanțial sprijinită și de prefectul din Timișoara Dimitrie Nistor care a trimis materiale și bani.

Întreaga construcție s-a făcut numai prin muncă voluntară coordonată de un maistor.

Alți preoți parohi care au slujit acest lăcaș de cult ortodox au mai fost Pascu Ioan, Ciocan Ilie și Goronea Ionel (care este și în prezent).

Dintre cantori, cântăreți mai amintim și pe Lazăr Dumitru, Cleșiu Ioan, Hedrea Teodor, Roz Octavian, Maier Ioan, Popovici Vasile, Trifa Nicolae (Balșa), Goronea Valentin.

Ca slujitori ai bisericii, crâsnici și epitropi îi enumerăm pe Rusu Aron, Uritescu Ion, Oana Octavian (Tovic), Nan Augustin, Costea Ioan, Trifa Constantin, Trifa Gheorghe (Marcu), Moț Avram, Trifa Gheorghe (Giurca), Lazăr Miron, Rotaru Mihiț.

Biserica are dimensiunile de 30 m lungime, 10 m lățime, înălțimea construcției este de 15 m iar a clopotniței de 23 m. În clopotniță sunt 2 clopote – unul mai mare și unul mai mic.

În interior este un iconostas înalt de 8 m, sunt 40 locuri pe scaune la bărbați și 40 locuri pe scaune la femei. De asemenea sunt 22 prapuri.

Biserica are un balcon unde, până în anii 1949 – 1950, corul școlii condus de învățătorii satului dădea răspunsurile liturgice.

Tot legat de credința ortodoxă amintim și construirea în anul 1995 a „Monumentului eroilor” ridicat în curtea bisericii, sub formă de cruce, înaltă de 2 m, unde sunt înscriși eroii din Hunedoara – Timișană și sunt comemorați la sărbătoarea „Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor” când se ridică parastase în memoria lor.

La intersecția drumului Șagu – Firiteaz cu drumul către sat este ridicată o cruce din ciment (1,5 m) pe care sunt scrise numele celor care au contribuit la construcția ei.

În prima zi de Sfintele Paște, la Hunedoara – Timișană se comemorează și morții din Cimitirul satului, tradiție păstrată de la munte din Țara Moților. După o scurtă slujbă la Crucea din cimitir, preotul parohial trece pe la fiecare mormânt unde se ridică un parastas în memoria celor plecați dintre noi, după care se împarte și o mică pomană. Cimitirul se află în partea de S-V a satului.

După masa în curtea bisericii se adunau locuitorii satului, în special tinerii, copiii care ciocneau ouă roșii, se jucau fiind o adevărată veselie.

Activitatea intensă în sat era și la Rusalii când se organiza Ruga (Nedeea) și este Hramul Bisericii. Erau două zile de sărbătoare (Duminica și Lunea) cu horă după masă și bal seara.

În hotarul satului s-au ridicat troițe (cruci) din lemn ca de exemplu: "Crucea lui Oprea" și spre vale și "Crucea lui Toader" care era în zona viilor (Valea Ardelenilor) și o cruce din ciment (cu numele donatorilor) la intersecția cu drumul Șagului. La aceste troițe se ieșea la "țarină" în prima zi de Rusalii într-un pelerinaj. Plecau cu toții de la Biserică în frunte cu preotul Ioan Șchiopu, învățătorii și toată suita bisericii și participau la slujba din câmp pentru recolte bogate și lipsite de primejdii.

V. 2. Învățământul

Chiar dacă au venit din munți și s-au așezat la câmpie, locuitorii noului sat au dat de la început o mare importanță trimerii copiilor la școală. Astfel, după ce s-a construit localul nou pentru școală în 1927 (format din două săli de clasă mari, luminoase și spațioase, o cancelarie și o locuință pentru

învățători cu 2 camere, bucătărie, coridor, cămară) și-au trimis cei peste 50 de copii de vârstă școlară la învățătură. Din tabelul anexat se constată că până în anul 1951 - 1952 erau în fiecare an peste 50 de elevii, ba chiar și 70 în anul școlar 1931 - 1932 și 1934 - 1935. Predominau elevii din clasele V-VII. După anul școlar 1942 - 1943 numărul copiilor a scăzut la 43 și chiar sub 40. Până la reforma învățământului din 1948 în școală s-au învățat memorabile cântece și poezii patriotice care erau prezentate de copii la toate serbările școlare. Amintim cântecele: Tricolorul, Pui de lei, Pe al nostru steag, Românașul, Am plecat Ardealule din Tine, Marșul lui Iancu, poezii de George Coșbuc, M. Eminescu, V. Alecsandri, poezii despre neam și țară. După reforma învățământului din 1948, școala din Hunedoara - Timișană a funcționat doar cu clasele I - IV iar numărul elevilor a fost în general între 20 și 30. După 1984 scăderea este și mai semnificativă sub 20 iar din 1986 - 1987 să ajungă la 10 și sub 10 menținându-se în general la 7 - 9 elevi. În anul școlar 1989 - 1990 școala a fost desființată pentru un an iar în anul 2009 a fost desființată total.

După anul 1948 elevii din clasele V-VII și pe urmă V-VIII au frecventat școala la Fiscut unde era și internat, iar pe urmă la Școala Generală Șagu. În ultimii ani elevii sunt transportați cu microbuzul la Șagu.

Dintre învățători care au pus sufletul și au contribuit la instruirea tinerelor vlăstare ale hunedorenilor menționăm familia Popescu Nicolae și Florica (1931 - 1934), Dăneț Nicolae și Emilia (1934-1952), familia Onica Iosif (1957-1974), Coste (Hedrea) Mărioara (fiică a satului 1974 - 1989) și Noja Adrian (1991 - 2008). Mai menționăm și alți învățători care au funcționat unul sau doi ani, ca de exemplu Lazăr Marioara (fiică a satului 1956 - 1958), Nestor Dumitru (1955 - 1957), Clej Elena (fiică a satului 1960 - 1964) și alții menționați în situația statistică privind școala în perioada 1929 - 2009.

În școală până în 1950 – 1955 se scria cu griful pe o tăbliță din ardezie care avea pe o față linii orizontale, iar pe cealaltă pătrățele pentru aritmetică. Scrisul se putea șterge cu ușurință, cu buretele care, de regulă, era legat cu o sfoară de tăbliță. Nu se puteau da mai multe teme scrise pentru acasă, decât atâtea câte încăpeau pe cele două fețe ale tăbliței. Bătaia era permisă până prin 1950-1960. Învățătorii aveau un băț, o nua lângă catedră și pentru fiecare abatere (nu știai lecția, nu știai să socotești, tabla înmulțirii, indisciplina) în funcție de gravitate, se hotăra câte lovituri la palmă va primi elevul în cauză. Se putea doza și tăria loviturii. Tot pentru abateri, elevii erau puși în genunchi, chiar pe boabe de cucuruz (porumb) sau coji de nuci.

Dacă răspundeai bine, erai lăudat.

Disciplina era păstrată cu severitate și mai de frica pedepselor și din dorința de a fi lăudat. Cu toții au învățat (prin muncă de mic copil) să citească, să scrie și să socotească.

Până în 1948, fiecare zi de școală se deschidea cu rugăciunea „Tatăl nostru” cu fața la icoană, de Sfintele Paște se cânta „Hristos a înviat”, înainte de Crăciun se colinda, iar de sărbătorile naționale se cânta imnul „Trăiască Regele”.

Preotul (Ioan Șchiopu) predă orele de religie.

După 1948, odată cu venirea la putere a comuniștilor, toate acestea s-au întrerupt, iar icoana și tablourile cu „Regele Mihai și mama Elena” au fost înlocuite cu tablourile „celor patru mari dascăli ai omenirii” – Marx, Engels, Lenin și Stalin.

În pauzele de 10, alteori erau și de 30-50 minute (deoarece programul de la școală era între orele 8-12 și 14-16), existau o mulțime de jocuri: jocul cu lopta (o variantă de oină), diferite alte jocuri care se puteau juca în doi sau în patru, mingea era din păr de vacă fiind lovită cu un băț (de trei și fuga) sau jocul „țările” unde un bețișor era ridicat cu un băț mai mare și lovit, se mai juca „fotbal” cu o minge din zdrențe sau mai târziu cu minge din cauciuc (care de multe ori se spărgea) și jocul era compromis.

Fabricarea unui avion din hârtie care plana, făcut dintr-o foaie smulsă din caiet, era o altă preocupare iubită.

Ingeniozitatea copiilor de la țară se manifesta și prin construirea de jucării din materiale naturale. Astfel, se confecționa un fel de pușcă cu aer comprimat, cu țeavă făcută dintr-o ramură de soc, cu gloanțe din câlți umezite cu salivă, care pocneau și arunca „glonțul” la câțiva metri.

O altă variantă tot din țeavă de soc, era pușca de apă, cu care puteau stropi la câțiva metri.

Dintr-o nucă în care se scobeau găuri, prin care se trecea o sfoară prin ele, se confecționa un fel de morișcă (sfârlează).

Se mai fabrica „felinar - sperietoare” dintr-un dovleac golit de semințe, în care se tăiau orificii în formă de ochi, nas și gură iar în interior se aprindea o lumânare.

La lucru manual băieții faceau coșulețe împletite din „hoaspe” (pănuși de porumb), pălării din paie sau ștergători (pentru uși) din papură.

Fetele învățau să coase iar cele mai mari lucrau diferite prosoape sau fețe de masă cu motive naționale, colorate foarte frumos.

În timpul verii la pârâu se făcea un baraj de pământ pentru a se aduna apa (măcar $\frac{1}{2}$ - 1m) unde copiii puteau să facă baie, deoarece în apropiere nu este nici un râu pentru scăldat.

Ca o concluzie cu privire la învățământul din satul Hunedoara - Timișană se poate afirma că, având învățători excepționali, severi dar drepecți, cu simț pedagogic, pasionați pentru materiile pe care le predau, aveau chemare pentru meseria de dascăl, elevii au învățat de la ei, nu numai simțul datoriei și cum să învețe, dar și ce este omenia; a fost un învățământ de calitate iar rezultatele se văd. Deși satul este mic, majoritatea tinerilor rămâneau să lucreze în agricultură iar, într-o perioadă scurtă de timp, dintr-un sat mic s-au calificat peste 50

medici, ingineri, cadre didactice, economiști, tehnicieni, asistenți medicali.

Bilanțul este pozitiv. Cinste lor, cinste părinților și celor care i-au învățat.

Anexăm tabelul cu situația absolvenților care au cel puțin studii medii.

V. 3. Căminul cultural

Atât activitatea culturală din localitatea Hunedoara – Timișană, cât și hora satului și balurile se desfășurau în sala de la „hodaie” până în anul 1975 când s-a construit, lângă școală, sala Căminului Cultural.

În primii ani după colonizare, hora (jocul), pe perioada de iarnă, se ținea în casa lui Lazăr Dumitru iar pe perioada din primăvară până toamna se organiza în stradă.

Întreaga muncă culturală – cor, dansuri, teatru - era condusă de învățătorii satului și de preotul Ioan Șchiopu. La hora țărănească de duminică și sărbători cânta orchestra din sat iar la marile sărbători când se organizau baluri (erau toți elevii și studenții acasă în sat) muzica era asigurată de orchestre din satele vecine (în special cea a lui Bulgăr din Firiteaz).

După construirea Căminului Cultural, localul era folosit doar pentru nunți, botezuri, parastase deoarece lipsa tinerilor din sat a dus ca activitatea culturală să scadă și chiar să dispară.

V. 4. Aspecte etnografice

a) Casa și gospodăria țărănească

Arhitectura caselor din localitatea Hunedoara – Timișană se remarcă prin simplitate și ornamentație extrem de modestă. Reflectarea spiritualității localnicilor se regăsește în tipologia

caselor și aranjarea interioarelor. De obicei, casele au fost construite perpendicular pe axa străzii, având pereții groși, din văiug, acoperiți cu chirpici și spoite în culoare albă sau albastră.

Casa tradițională din localitate se compunea de obicei din trei camere dintre care două aveau o destinație funcțională: bucătăria „tinda” și dormitorul numit și „casa dinapoi”, iar cea de-a treia, „casa dinainte”, era frumos amenajată, un fel de cameră de oaspeți unde erau primiți musafirii.

Specific fiecărei case este pridvorul sau „târnațul” susținut de stâlpi groși de formă dreptunghiulară sau rotundă, acesta fiind deschis. Cu multă vreme înainte, pridvorul era locul preferat de odihnă peste noapte al bătrânilor care nu părăseau „patul din târnaț” în nicio noapte de primăvară până toamna târziu.

Interiorul „casei dinainte” nu cuprindea, în general, articole mari față de cele existente în dormitor, dar aici te surprindea frumusețea deosebită a obiectelor existente. Într-o ordine desăvârșită, gospodina casei căuta să scoată la iveală ceea ce avea mai de preț în casă. Lângă paturi, pe care stau așezate perne mari de puf cu o îmbrăcăminte frumos brodată, se află câte o laviță lungă cu spetează acoperită cu niște țesături foarte frumoase. Pe pereți, de jur împrejur, atârnavă farfurii din pământ, viu colorate și ornamentate frumos, împrejmuite cu ștergare de pânză, cusute în diferite modele.

În această cameră se află și „lada de zestre”, o ladă mare de lemn, sculptată, în care tinerele fete și feciorii păstrau obiectele de zestre, în special cusături și obiecte de îmbrăcăminte. În casele fără copii, bătrânii păstrează toate articolele de îmbrăcăminte necesare înmormântării, pregătite din timp, lada fiind numită „lada de moarte”.

În dormitor sau „casa dinapoi”, unde locuia familia gospodarului în cea mai mare perioadă a anului, se aflau paturile așezate pe colțurile încăperii. Paturile aveau căpătâi și răstaniță, precum și scânduri care, sprijinite de răstaniță, susțineau

salteaua fiind demontabile. Salteaua confecționată din țesătură rezistentă de cânepă, era umplută fie cu paie de grâu, secară, fie cu „șușorci” de porumb, fiind zilnic scormonite, atunci când gospodina făcea patul. Apoi se întindea cearceaful peste care erau aranjate „perinele” și „duna”, umplute cu pene de gâscă, ce asigurau confortul gospodarului peste noapte. Paturile sunt acoperite cu „ponevi” frumos colorate, cu diferite modele naționale, executate în casă la război de țesut.

„Camera de mijloc” sau „tinda” (un spațiu de trecere) servea, în majoritatea cazurilor, pentru bucătărie. Era locul în care se prepara mâncarea în cea mai mare parte a anului. Puținul mobilier al acestei încăperi consta în următoarele: o masă pentru preparatul mâncărurilor și servirea bucatelor, un „stelaj”, o etajeră din lemn cu trei sau patru rafturi unde se depozitau în ordine toate articolele de bucătărie: „vasele, farfuriile, tpsiile” și „oalele”. De „stelaj” era agățată „sucitoarea” și diverse obiecte necesare gospodinei (capace, strecurători, pâlnii și altele).

Intrând în tindă, se putea observa imediat cuptorul, „soba” de gătit, construită din pământ cu plită de tuci (astăzi aproape a dispărut, fiind înlocuită cu soba de metal sau teracotă și aragaz).

Majoritatea caselor aveau „cuptor de pită”. Pentru „arsul” cuptorului se foloseau câteva unelte ajutătoare: jeruitorul, cu care se stârnea jarul, „drâglul” – un fel de sapă de lemn care servea la manipularea jarului pe toată suprafața cuptorului, „pe vatră”. Mai exista și o lopată rotundă, confecționată din lemn, având coada lungă, lopată cu care se ducea: pâine, cozonaci, lipiul cu brânză sau cu prune.

Pardoseala din interiorul caselor era din pământ, care, cel puțin săptămânal, era „muruit” cu amestec de pământ galben, baligă de cal, puțină pleavă și apă. Mai aproape de zilele noastre, au apărut, ca pardoseală, „podelele” din scândură, chiar și în casele tradiționale.

Aproape fiecare casă are sus la fațadă gravat numele proprietarului și anul construcției. Acestea sunt de fapt singurele ornamente dacă le putem numi astfel, care apar pe fațadele clădirilor vechi.

Cămara era locul unde se depozitau alimentele. Aceasta era dotată cu rude de lemn, atârinate de grinzi pe care se agățau „clisăle”, „șoncile”, „cârnați”, „straița popii” (toba). În lăzi speciale era depozitată făina, iar pe „stelaje” erau așezate borcane cu „dulcețuri” -compoturi și sticle cu porodici (suc de roșii), murături.

Pivnița se aranja în spațiul de sub camere sau cămară. Acolo se găseau adăpostite următoarele obiecte ale gospodarului: „cada cu cureci”, butoaiele „vasăle” cu răchie și vin, lăzile cu nisip în care se păstrau verdețurile peste iarnă. Intrarea în pivniță se făcea fie din „târnaț”, fie din „ocol” sau din cămară.

Podul casei era locul în care, în cazul gospodăriilor ce n-aveau „cotarcă”, se păstra grâul, orzul, ovăzul, cucuruzul (porumbul) și diverse alte lucruri care nu se foloseau zilnic (războiul de țesut, demontat, furca manuală cu roată, vârtelnița, fustei).

În fundul curții era amplasat grajdul, cu două despărțituri: pentru vaci și pentru cai, iar la extremități avea locuri pentru anumite unelte, respectiv pentru „plevărie”. Grajdul comunica cu șura unde erau adăpostite furajele pentru animale.

Paralel cu casa de locuit erau construite „cotarca” (pătulul pentru porumb), având sub ea „cotețul porcilor” cu padoc și șoprul pentru adăpostit căruța (coșia).

La extremitatea curții, aproape de grădină, sunt cupele de tulei, paie și fân, nutrețul vitelor sale pentru întregul an de muncă.

Grădina de pe lângă casă, destul de întinsă, era cultivată cu legume, zarzavaturi, vie, pomi fructiferi (pruni, meri, peri,

gutui, nuci, caiși, cireși) folosind următoarele unelte: hârleț, sapă, greblă, ferez (fierăstrău), târnăcop (budac).

Uneltele din gospodăria țaranului erau confecționate de către meșteri rotari și fierari care lucrau cu multă pricepere la căruță: „obezi”, „șpițe”, „butuc”, „feleherțu”, „șireglile”, „leucile”.

Conform tradiției, în sarcina fiecărui gospodar revenea întreținerea întregului spațiu din fața caselor până-n axa drumului, și anume văruitul caselor, al pomilor, desfundatul șanțurilor; măturatul se făcea în fiecare sâmbătă seara sau în ajun de mari sărbători.

Acum, ca și în trecut, casa și curtea sunt oglinda gospodarului, iar preocuparea de a avea o casă frumoasă și curată îi caracterizează și pe locuitorii din satul Hunedoara - Timișană.

b) „Mîndru îs în țoalele mele”

Costumul popular specific țării noastre a fost o preocupare permanentă a românilor.

Pe zone geografice s-a permanentizat o caracteristică locală. Românii se îmbrăcau în sărbători în dulcele port popular ieșind la biserică sau la nunți, botezuri, înmormântări iarna și vara.

Locuitorii din satul nostru au venit cu o „zestre” din Ardeal, predominând albul și negrul, au venit din vetre folclorice bogate în tradiții, încărcate cu multiple obiceiuri transmise prin viu grai din generație în generație.

Așa că au fost „transferate” din Ardeal în partea bănățeană, începând cu anul 1926 când s-au stabilit pe aceste meleaguri.

În sărbători la horă sau în alte împrejurări, copiii și cei maturi își îmbrăcau cu bucurie straiile de sărbători, fălindu-se fiecare cu ce avea mai frumos în casa lui; amintim în mod

deosebit de Crăciun, Paști, Rusalii. Totodată, amintim că la Rusalii este hramul bisericii (ruga) din Hunedoara – Timișană.

Pentru bărbați, costumul de vară se compunea din pălărie cu pană, cămașă albă cu pumnari (manșetă) cu „fodoari”, confecționată din pânză de bumbac țesută în război „în patru ițe”, pe piept cu diferite modele, izmene tot albe din aceeași pânză, la brâu o curea lată cu două buzunare care se încingea peste cămașă, iar în picioare ciorapi cu bocanci (în timpuri mai vechi cu opinci).

Femeile aveau pe cap un batic de culoare neagră cu diferite flori roșii sau galbene și era legat la spate. La gât purtau un fel de mărgele denumite „laciță” (care era strânsă pe gât). Cămașa era tot din pânză albă cu diferite cusături cu ață neagră pe piept și la mâneci, care aveau pumnari (manșetă). Urmau poalele, din aceeași pânză, cu flori cusute la poale și se încheia cu o „cipcă”. În spate și în față erau „opregele” de culoare neagră din „barșon” cu diferite flori cusute pe ele. În picioare purtau pantofi cu tureac (cu carâmb înalt) – era specific zonei Orăștiei din Hunedoara. Bineînțeles că în vremuri mai îndepărtate purtau opinci cu obiele atât femeile cât și bărbații. În spate purtau un „lăibăruț” negru, cusut cu flori.

Pe timp de iarnă bărbații purtau pe cap căciuli negre din miel de astrahan, purtau cioareci din șubă (pânză de lână țesută în război) de culoare albă și cu o vipușcă neagră cu model la buzunare și la spate. Se purta cureaua lată, iar în spate un fel de palton din șubă pe care o numeau „șubă”.

Amintim că în toate zilele de sărbătoare se purta, de către femei, tricolorul la brâu iar bărbații îl purtau la pălărie sau la căciulă.

Costumele purtau cele două culori, alb și negru, probabil albul reprezenta bucuria, încrederea în viață iar negrul durerea pentru cei dragi care plecaseră, unii prea devreme.

Aceste nestemate ale locului, reprezentau zestrea de secole ale neamului atât de încercat, care prin suferință a căutat să găsească și clipe de voie bună prin cântec și joc.

Cântecul nostru care ne-a purtat peste veacuri a fost doina. Avem doine și pentru vremuri bune și pentru vremuri grele.

c) Ocupațiile tradiționale ale locuitorilor satului Hunedoara-Timișană

Plugăritul și creșterea animalelor erau ocupațiile tradiționale ale satului Hunedoara-Timișană. Aceste îndeletniciri s-au dezvoltat în strânsă interdependență cu animalele, producătoare de materie primă pentru îmbrăcăminte, încălțăminte, dar și îngrășăminte naturale (gunoiul de grajd).

O tradiție existentă și astăzi printre gospodari este îngrășarea porcilor, care apoi erau valorificați sau sacrificați pentru hrana familiei. Mândria localnicilor erau boii și caii, care erau folosiți pentru tracțiune și la muncile agricole. Plugarii foloseau plugul cu brăzdar de fier.

Se mai obișnuia ca în unele perioade mai grele din timpul anului (în campaniile agricole), la secerat, semănat, cules, la coasă, să se desfășoare așa numita „clacă”. Se ajutau familiile, prietenii între ei.

În perioada de iarnă, localnicii își găseau și alte ocupații casnice, care contribuiau la dezvoltarea puterii economice a familiei și a localității, implicit cele de proveniență industrială. Prelucrarea firelor și a fibrelor vegetale (lână, cânepă) a fost o ocupație importantă pentru populația din zonă. Se asigurau, astfel, țesături pentru îmbrăcăminte sau obiecte de uz casnic. Procesul de producție comporta mai multe operații: tunsul oilor, spălatul lânii (dărăcitul), torsul lânii (cu furca manuală cu roată și fus) din caier, torsul firului. Cânepa era semănată primavara,

se culegea în august; urma topitul cânepii în apa Mureșului, uscatul și melițatul (zdrobirea tulpinilor).

Femeile mânuiau cu multă dibăcie războiul de țesut manual (alcătuit din: urzoi, ițe, spată, brâgle, socală, țăvi, suveică), realizând atât piese de îmbrăcăminte cât și țesături necesare în interiorul casei.

Cele mai dificile operații erau urzitul și țesutul, poate și de aceea s-a renunțat la războiul de țesut și la producerea de țesături în casă, atunci când mai ușor era să fie achiziționată de pe piață. Din țesătura de cânepă cu fir mai fin, se confecționau cămăși „spătoaie”, „poale”, ștergare, iar din țesătura mai puțin fină se realizau cârpe de bucătărie, „procovițe”, „ponevi”, „saltele”, saci.

Din lână vopsită cu vopsele naturale (coji de nucă, ceapă), se țeseau „streți”, obiecte de îmbrăcăminte: „cioareci”, „poale”, „sumne”, „pieptare”.

V. 5. Obiceiuri, tradiții și datini

Aici, în Hunedoara-Timișană, s-au împletit toate obiceiurile aduse de coloniști din localitățile de proveniență și erau foarte frumoase.

a) Nunta (ospățul)

Voi căuta să relatez aspecte din viața satului, așa cum s-au derulat de-a lungul timpului.

În viața fiecărei familii se petrec trei momente unice și anume:

- botezul
- căsătoria
- moartea

La toate participă preotul satului și comunitățile locale. Dintre toate, căsătoria ocupă un loc deosebit, care se realizează în următoarele etape:

- peșitul (înțelegerea)
- credințarea (căsătoria civilă)
- chematul la nuntă
- nunta propriu-zisă.

Pregătirile de nuntă începeau cu peșitul miresei. De obicei peșitorul era o persoană din afara familiei, care lua legătura cu părinții fetei, pentru a afla dacă aceștia erau de acord să-și dea fata după feciorul respectiv. Peșitul se făcea de regulă duminica, când întreaga familie era acasă. Dacă părinții fetei erau de acord, peșitorii stabileau data când să se întâlnească părinții tinerilor. La această întâlnire aveau voie să participe și tinerii. Tot atunci se stabilea zestrea pe care părinții o dădeau miresei și mirelui, felul de conviețuire (noră sau ginere) și, dacă părțile erau mulțumite, se stabilea și data nunții.

Urmează „credințarea”, adică deplasarea la Primărie și întocmirea actelor de cununie și cununia civilă.

Odată cu această etapă încheiată, tatăl mirelui și al miresei, cu două duminici înainte, se pornesc prin sat să facă invitațiile la nuntă. Au la ei o sticlă de țuică și se prezintă la casele viitorilor nuntași. Li se aduce la cunoștință intenția vizitei, poftindu-i la căsătoria fiilor lor. Cei vizitați vor spune da sau nu și servesc din țuica adusă, urându-le tinerilor viață lungă și îmbelșugată.

Cu câteva zile înainte de nuntă începeau pregătirile la care luau parte neamurile apropiate ale celor doi tineri dar și vecinii. Femeile aduceau de prin sat oale dar și tacâmurile necesare pentru masă, iar bărbații adunau bănci, mese, scaune și ajutau la ridicarea șatrei, pregătirea căminului cultural (după construirea lui în anul 1975) unde se desfășura nunta (acest lucru s-a făcut

mai târziu după 1970, deoarece până atunci nunțile se țineau în casa miresei sau a mirelui).

În continuarea evenimentelor se ajunge la ziua nunții.

Nunta începea duminica de dimineață când 2-3 feciori (pălăscași) se deplasau prin sat călare, fiecare pe un cal frumos, împănați la cap cu flori din hârtie (dacă era vară cu flori naturale) pe care era pus un lipideu frumos țesut în război în casă (cover ales), purtau în mână o ploscă ce conținea țuică de prune și era frumos împodobită cu franjuri de panglici subțiri având diferite culori.

Ajunși la casa gospodarului, cel desemnat să conducă ceremonialul (zvornic), rostește:

„Păsărica câmpului
Cântă-n coarnele plugului
Ea cântă și ciripește
Mirele și mireasa
Cu drag la nuntă vă poștește
De la nouă pân-la două
De la două pân-la zece
Noi cu drag ne vom petrece”

Cei vizitați, ridicau plosca, beau din aceasta și urau mult noroc tinerilor. După aceasta plecau la o altă casă.

Tot duminica dimineața se făcea și gătitul miresei. Atât mireasa cât și mama acesteia erau adânc emoționate și aveau ochii încărcăți de lacrimile despărțirii.

Către orele 14⁰⁰, mirele încadrat de două fete (organizați de conducătorul nunții numit zvornic – cu iz ardelenesc), urmat de un alai cu muzicanți mergeau la casa nașului care acum și pe tot parcursul vieții are un loc central, de fapt el va fi părintele spiritual al tinerilor căsătoriți. În fruntea alaiului era un flăcău

care flutura mereu un steag tricolor frumos împodobit cu cipci (panglici) viu colorate.

De la nași, alaiul se îndreaptă spre casa miresei unde zvornicul spune vorbe meșteșugărite. Prin sat muzica cântă și nuntașii „chiuie și descântă” (diferite episoade din viața satului).

Ajungând la poarta casei miresei, aici găsesc poarta încuiată cu doi „păzitori” în spatele porții. Unul dintre aceștia este zvornicul miresei. Se poartă discuții (negocieri) între cei doi după care se cade la o înțelegere și poarta se deschide.

Se intră în curte după care urmează un dialog între cei doi zvornici și anume:

„În zorii zilei am plecat cu toții la vânătoare. Mirele nostru a ochit o căprioară, dar de prins nu a putut s-o prindă. Noi i-am luat urma și ea ne-a dus către curțile dumneavoastră. Dacă îi aici vă rugăm să ne-o dați că altfel nu plecăm de aici!”

Îi se răspunde: „Avem mai multe căprioare, de unde să știm care e cea pe care o căutați?”

- „Mirele nostru zice că dintre toate este cea mai aleasă”.

- „Să vedem dacă o găsim!”

După terminarea dialogului, socrul mic scoate pe rând câteva fete mai mici pe care „pălășcașii” le joacă. La un semn zvornicul oprește jocul spunând:

- E prea mică, las-o să mai crească!

Până la urmă, este adusă mireasa adevărată. La vederea ei, tot alaiul chiuie și muzica cântă mulți ani trăiască. Muzica începe să cânte de joc în curtea miresei, iar cei prezenți, invitați la nuntă, încep jocul după obiceiul locului. La un semn al zvornicului se face liniște, se formează din nou alaiul și cu toții se deplasează la biserică unde are loc cununia religioasă. Dar zvornicul îi oprește înainte de a ieși din curte deoarece solicită muzicanților și alaiului să cânte următorul cântec:

Ia-ți mireasă ziua bună!

Ia-ți mireasă ziua bună
De la tată, de la mamă,
De la frați de la surori,
De la grădina cu flori,
De la fir de busuioc,
De la fete, de la joc,
De la fir de siminic,
De la drag de ibovnic.

Plângi mireasă nu tacea,
Că astăzi e ziua ta,
Să urăști pe tatăl tău,
Să iubești pe socru tău,
Să urăști pe mama ta,
Să iubești pe soacră-ta,
Să urăști surorile,
Să iubești cumnatele.

Taci mireasă nu mai plânge,
Că la maică-ta te-oi duce,
Când o face plopul mere,
Și răchita micșunele,
Când o face plopul nuci,
Atunci la părinți te duci,
Când o cânta cucu-n vatră,
Atunci te mai vezi tu fată.

Copiliță cu părinți,
La ce naiba te măriți,
Căci milă de la părinți,
Anevoie ai s-o uiți,

Dar milă de la barbat,
Ca umbra de pom uscat.

După acest cântec se formează din nou alaiul și cu toții se deplasează la biserică unde are loc cununia religioasă.

Pe drum muzica cântă melodii de joc și de petrecere iar nuntașii adresează strigături cu conținut vesel nănașilor, mirilor, socrilor și chiar privitorilor.

„Cin se uită după noi
Crească-i coarne ca la boi
Și urechi ca la măgari
Și capete ca la cai!”

„Cin se uită pe fereastră
Strângă-ne pe toți în brațe!”

„Bucură-te, soacră mare,
C-ai o noră ca o floare.

„Bucură-te, soacră mare
C-ai o noră ca un soare
Ce-o spăla, ce-o pieptăna
Cu tine de ușă o da”.

„Asta-i nuntă nu-i minciună,
Că toți îs cu voie bună.
Miresuță cu cunună,
Fă-ți o țâr dă voie bună
Că junile ș-o făcut
Ș-o luat pă cine-o vrut!”

De la biserică, întreg alaiul se întoarce la casa mirelui sau miresei unde are loc nunta. La poartă mirii sunt întâmpinați cu

pâine și sare. În timp ce ei gustă din pâine, peste capetele lor se aruncă cu grâu, simbol al fertilității. Urmează ca tinerii să guste din câte un pahar cu vin și apoi spărgeau paharele, aruncându-le peste cap, acest gest însemnând îndepărtarea ghinionului din viața lor și aducerea norocului.

La intrarea în curte, pe o masă, se află un vas mare cu apă, împodobit cu flori iar zvornicul pofteste nuntașii la spălat că s-au murdărit umblând pe drum, iar nuntașii, cinstesc cu bani acest moment pe care-i depun pe o farfurie.

Toată lumea merge în casă (șatră) și se servește masa. Bucatele tradiționale servite la masă erau: supă, friptură, sarmale, varză fiartă cu multă carne de porc, plăcintă cu brânză.

Dimineața pe la ora patru se servea o ciorbă acră. Nunta ținea două zile și două nopți.

După strigătul cinstelor, se servește în continuare masa și apoi se trece la joc. După un anumit timp, zvornicul anunță că începe jocul miresei. Se stabilește, de către zvornic și naș, cât este taxa pentru jocul miresei, după care se trece la joc. Câte jocuri plăteai de atâtea ori jucai cu mireasa. Când zvornicul socotea că s-a jucat de ajuns, bătea cu o lingură într-o sticlă legată cu o sfoară undeva sus, și anunța: „hai la moară că umblă goală!” Urmau alții. Puteau juca și mai mulți în roată, mirii și cu familia întreagă care era chemată la nuntă.

După terminarea acestui joc se distrau cu toții până la terminarea nunții.

b) Ruga (nedeia)

Este un obicei care are loc anual la Rusalii. La acest eveniment veneau invitați de prin satele învecinate: Seceani, Fibiș, Firiteaz, Fiscut, Cruceni (Brest), Șagu, Vinga și chiar din Orțișoara sau alte sate și mai îndepărtate. Aceștia veneau cu căruțe noi, frumos vopsite, caii aveau hamuri și căpestre cu

oglinzi, pe iliș (scaune speciale pentru căruțe) erau puse covoare alese, cu flori mari.

Locuitorii satului cu invitații participau la slujba de la biserică, pe urmă mergeau pe la casele lor împreună cu invitații, unde se servea masa, pregătită de găzdăriță. După masă, cu toții se îndreptau spre „hodaie” unde avea loc „jocul”, iar seara, după cină, balul care ținea până în zori.

Lumea era îmbrăcată în frumoase costume populare aduse de prin satele de proveniență, predominând albul și negrul, culori caracteristice zonei Județului Hunedoara și Alba.

La rugă veneau negustori cu tot felul de produse alimentare, în special dulciuri și jucării pentru copii.

La rugă cântau orchestre mai renumite, printre care cea de la Firiteaz a lui „Hulbăr” sau din alte sate.

Rugile reprezentau un adevărat spectacol folcloric, transmis din generație în generație. Era un prilej de bucurie, deoarece toți cei plecați în depărtări (orașe sau chiar străinătate) se întorceau acasă, în sânul familiei. Era o adevărată zi a fiilor satului.

c) Hora

Jocul era una din cele mai îndrăgite activități (de duminică după masă) la care participa întreaga suflare a satului. La joc participau toți tinerii, iar oamenii mai în vârstă asistau pe margini, comentând cum odrasla lor juca. Bărbații mai discutau și despre problemele administrative ale satului, eventual și politică iar femeile bârfeau eventualele relații dintre tineri.

Erau trei dansuri consecutive, ale aceleași perechi: Ardeleana, Jocul de doi și Învârtita.

Muzica era asigurată de o orchestră a localnicilor: Pinteș Avel la clarinet, Luca Trandafir la torogot, Costea Ioan la vioară, Lazăr Iosif la vioară, Dan Solomon la vioară, Trifa Nicolae la vioară, Stăniș Dragomir la clarinet, Sorca Vasile la torogot, Dan

Roman la burdunasul la burdună (contrabas), Dobrei Miron la tobă, Trifa Nicolae (Nicu lui Marcu) la vioară, Trifa Ioan (Nița) la acordeon, Boldura Gheorghe la clarinet.

Dintre aceștia se „recrutau” orchestranții pentru nunți și botezuri din sat sau chiar din satele vecine, de asemenea și la toate activitățile culturale din timpul anului.

Pe lângă dansurile populare enumerate mai sus, se mai cântau și melodii de dansuri pentru tinerii elevi de liceu și facultate, așa numite dansuri domnești; tangoul („La căsuța albă...”), un vals „Valurile Dunării” și cam atât.

În jurul orei 19⁰⁰ muzica cânta marșul și fetele însoțite de mame plecau acasă, însoțite cu strigături cu caracter satiric. Aceste urături aveau și menirea de a spori veselia și finalul jocului. Feciorii ar mai fi stat, dar a doua zi, dimineața devreme trebuiau să se trezească să meargă la muncile câmpului. N-ar fi vrut nici în ruptul capului să-și supere părinții, oamenii în vârstă din sat fiind foarte mult respectați de către cei tineri.

În post nu era joc sau bal.

d) Șezătoarea

Este o adunare restrânsă (3-4-5) familii, în serile lungi de iarnă, în care munca este îmbinată cu petrecerea, întrucât se și cânta, se spuneau snoave și povești, ghicitori și chiar jocuri, având câteodată și vreun instrumentist. Munca principală efectuată în cadrul șezătorii era torsul lânii, a fuiorului de cânepă, mai se practica și împletitul (mai ales ciorapi, mănuși), cusutul de motive naționale pe pânză (pentru iie, prosoape, cămăși, costume populare) sau chiar țesutul la război (aici copiii aveau misiunea să umple țevile cu fir la socală care era folosit la suveică).

Vă prezentăm un text al unui cântec de la o șezătoare:

Când vii bade în șezătoare trala la la
Nu sta la ușă în picioare trala la la

Uităce'n casă de-a rândul trala la la la la
Și te-așează un'ți rândul la la la la la
Pentru tine mândro măi la la la la la
Am lăsat iarba pe văi la la la la la
Pentru tine mândro măi la la la la la
Hei! Hai! Mândro măi la la la la la”.

Șezătorile au constituit de-a lungul vremii adevărate centre de creare și transmitere a folclorului.

e) Claca

Claca era un obicei care se mai păstrează și azi. Este o formă de întrajutorare a sătenilor la lucrări mari pe care ei le efectuează: construirea unei case, a unei anexe, la prășit, la cosit, la recoltarea cerealelor, culesul și depășunatul porumbului (seara pe lună), la recoltarea strugurilor.

Oamenii se adună muncind cu brațele, cu uneltele sau atelajele proprii, în schimbul unei mese bogate ce se acordă la sfârșit, cu țuică bătrână și vin de cele mai multe ori, eventual și cu muzicanți din localitate pentru a sărbători cum se cuvine isprăvirea locului bine făcut pentru gazda organizatoare.

f) Păpăruga

Păpăruga este un obicei prin care se invocă ploaia în anotimpurile secetoase.

Se alegea un tânăr (băiat sau fată) și se înfășura cu ghirlande de frunză (iederă). Selecția are la bază criteriul purității, al nevinovăției, singura garanție deplină a eficienței ritualului.

„Păpăruga” era înconjurată de feciori și fete, toți purtând în mână cârcege, găleți umplute cu apă. Ceremonialul era simplu.

„Păpăruga” împreună cu însoțitorii, străbăteau localitatea de la un capăt la altul, trecând pe la fiecare gospodărie, oprindu-se în „ocol” unde cânta versurile invocatoare de ploaie.

g) Aducerea cununii

Aducerea cununii este un obicei păstrat până la venirea colectivizării, era acela care atesta încheierea recoltării grâului, fiecare proprietar făcea o cunună sau cruce din spice de grâu. Tinerii o aduceau acasă pentru a o păstra cu cinste. Această acțiune de „aducere a cununii” era însoțită în cazul tinerilor cu stropirea cu apă. Cel care aducea cununa era așteptat pe ulițe și udat din gălețile deja pregătite. Era un prilej de bucurie, în urma căruia cel ce ducea cununa se alegea cu o cunună și cu o baie în toată regula.

h) Sărbătorile de iarnă.

Dintre datini amintim pe cele specifice sărbătorilor de iarnă (Crăciun, Anul Nou, Bobotează și Sfântul Ion).

Odată cu „LĂSATUL SECULUI,, - (Postul Paștelui, prinderea postului de Crăciun) începeau posturile de iarnă pentru cei maturi iar pentru copii repetițiile pentru colinzi, Irod, dubași pentru feciori.

De ajunul Crăciunului toți erau pregătiți să întâmpine Nașterea Domnului într-o ținută cât mai frumoasă - la început cam sărăcuți, dar odată ce s-au mai înstărit au apărut și haine „domnești”.

Cei mici mergeau cu colinda din casă în casă sau numai la neamuri „Cu steaua”, cei mai mari cu „Irodul” iar feciorii cu „dubele”. Aici este necesar să îl amintim pe Pinteia Avel - cel care conducea acest frumos obicei, era un instrumentist foarte bun, cânta la clarinet. Toate sărbătorile Crăciunului, Anului nou, Bobotează și Sfântul Ioan erau însoțite de hore la căminul cultural

și baluri. De Sfântul Ioan se mergea cu colinda (La mulți ani!) la fiecare Ioan din sat. Aici este cazul să amintim cântecul lui Ion.

“În pădurea lu Ion
Toate păsările dorm
Numa una n-are somn
Și zbura din pom în pom
Și zbura din creangă-n creangă
Scoală-te Ioane dragă
Scoală-te nu mai dormi
Că noi mult nu vom veni.”

După balul de la bobotează, se pornea prin sat cum spuneam la fiecare Ion. Erau în jur de 60 de Ioni. Se intra și la cei plecați pe la diferite școli sau în armată. Toți le deschideau ușa colindătorilor.

Deoarece în sat erau mulți instrumentiști la vioară, taragot, clarinet, fluier, dubă(tobă), contrabas (burdură) nu era nicio dificultate în organizarea „Jocului”.

i) Toba (duba)

Mijlocul de transmitere a informațiilor locale era duba (toba). Când „bătea duba” de dubașul satului (Roz Gheorghe (Pelegu), Roz Octavian (Pelegu), Trifa Miron (Neamțu), la colțuri de stradă, cetățenii se adunau în jurul dubașului care făcea diferite anunțuri ca de exemplu: „tăt omul să știe cine vrea să cumpere porodici (roșii) să vină la hodaie”, „Gheorghe a lu Visălon are de vândut porcei de șase săptămâni”, „Duminică seara va fi mare bal la hodaie”, se transmiteau ordine de la Primărie și altele.

V.6. Asistența medicală

Era asigurată de un medic de la centrul de comună, la început din Firiteaz, iar după 1968 de la Șagu. Permanența medicală însă era asigurată de moașa satului (moașa Maria) – Uritescu Maria (doctorul satului), care timp de mai bine de 40 ani a servit comunitatea locală, din acest punct de vedere.

Toată suflarea satului știa că pentru o urgență era chemată „moașa” care asigura o consultație medicală și recomanda unele medicamente (făcea de toate în ale medicinei, de la naștere până la toate tratamentele care se cereau. A funcționat până la pensie.

În prezent, medicul de familie al locuitorilor din satul Hunedoara – Timișană este cel de la Dispensarul medical din Șagu, acolo fiind și o farmacie.

V.7. Activitatea sportivă

O altă activitate mult îndrăgită de săteni era cea legată de jocul de fotbal. La început erau acțiuni sporadice – în anumite duminici și la Paști când jucau „feciorii cu însurații”. Amintim că s-a format o echipă care avea două rânduri de echipament cu tricouri galbene, șorturi albe, jambiere galbene și bocanci (ghete) de fotbal iar cealaltă avea tricouri maro.

Echipa (clubul) purta numele de „Timișul Hunedoara - Timișană” și era înscrisă în Campionatul sătesc al raionului Arad; aici jucau: Firiteaz, Fescuț, Cruceni, Șagu, Suceani, Fântânele, Zădăreni, Frumușeni – era un campionat sătesc teritorial (zonal) iar cine încheia campionatul pe primul loc promova în „raional”.

Se pot urmări următorii „eroi”: Trifa Nicolae (Cula), Henț Ioan (crucea), Moț Ioan, Oana Ioan, Șchiopu Mihai, Branet Gașpar, Dumitru Ioan (Gopu), Manea Miron, Popa Cornel, Trifa Nicolae, Trif Gașpar, Dan Milean, Dan Ioan, Dumitru Cornel, Hedrea T.

Ioan, Hedrea M. Ioan, Boldura Ioan, Boldura Gheorghe, Părăoan Radu, Lazăr Nicolae, Popa Cornel, Popa Ioan, Dranciuc Ioan, Popovici Ioan, Toc Dumitru, Toc Cornel, Șchiopu Decinel, Petrescu Teodor, Nagy Istfan, Trifa Gheorghe, Oana Petru.

V.8. Activitatea PSI

O activitate laborioasă și plină de succese a avut Formația Civilă de pompieri condusă de Hedrea Teodor, care a obținut locul I la faza județeană la formațiile sătești – a reprezentat comuna Șagu fiind răsplătită cu o cupă și o mașină de pompieri „Steagul Roșu”.

În anul 1962, participând la o instruire la Lipova, Hedrea Teodor șeful formației, s-a dinstins în pregătire primind drapelul de „Fruntaș în cursurile de perfecționare, cea mai înaltă distincție pe Județ”. Este necesar să amintim evenimentul din anul 1998: copilul Octavian Gogea și-a salvat 4 frați mai mici dintr-un incendiu cumplit, iar mama lor a decedat. La aniversarea zilei de naștere, când a împlinit zece ani, ISU Arad i-au făcut cadou haine, jucării, jocuri, o uniformă specială și un brevet "Prietenul pompierilor".

V. 9. Toponime și expresii locale

a) Toponime

Se cuvine să amintim diferite denumiri de locuri care reprezentau orientarea oamenilor, având aceste repere ca de exemplu: Fântâna lu Fanol, Valea Firiteazului, Valea Brestului, la Ilej, Langa sat, După sat, La vii, La Râpă, Locul lu Gălățanu, Locul lu Tavic, Locul Popii, Locul Bisericii, Locul Școlii, La Părău, La Cruce, În Rădovaț, Locul Vortănilor, La Crucea lu Oprea, Crucea lu Popanică.

În locul unde erau amenajate „Căzăniștile” – la Părău, erau două încăperi care adăposteau cazanele pentru fiert țuică dotate cu pompe manuale de aducere a apei în răcitor, erau așezate de o parte și de alta ale pâ râului, unde se deversau și resturile rezultate în urma fierberii borhotului pentru obținere a țuicii.

b) Expresii locale

A

abrac = grăunțe

a brăcăli = a da grăunțe animalelor

acu = imediat, îndată

acoi = ac mare

acuș = imediat

ai = usturoi

a aldui = a binecuvânta

altan = drept

aluat = cocă

amorțeală = toropeală

anlegăr = lucrător la batoză, cel care introduce snopul de grâu în batoză

apucătură = nărav, deprindere

arătanie = apariție, monstru

arșău = hârleț, cazma

astupuș = dop

a asuda = a transpira

ațâța = aprinde, îndeamnă la ceartă

auf = îndemnul cailor să ridice piciorul

a azvârli = a arunca

B

babă = bătrână

baci Ion = formulă de respect pentru un om mai în vârstă

bai = necaz
baligă = excrement de animal, gunoi
balț = basma de mătase sau cașmir cu ciucuri
barem = măcar
bardă =topor
barost = ciocan mare
baș = așa, chiar
batăr = măcar
bădanie = cadă
băga=a introduce, a vârî
băgău = tutun
băl = bărbat alb, blond, bălai
bătaie = luptă, război
bărnacă = tuciurie, brunet
beretă = bască
beteag = bolnav
bică = taur
birău = primar
bitang = pierde – vară
bârnaci = brunet
bleg = prost
blid = farfurie, castron
boactăr = paznic în sat pe timpul nopții
boambe = medicamente
bolând = nebun
boltă = magazin
barbir = frizer
bucate = cereale
buctat = căzut la examen
budă = closet, WC
bumbi = nasturi
box = cremă de ghetă
brișcă = briceag

brâncă = mână
brăghin = salcâm
bruș = bulgăre
budac = târnăcop
buhă = bufniță
buie = coboară
bumbuleu = mic și rotund
bumbușcă = ac cu gămălie
burdună = contrabas
burdunaș = om care cântă la burdură

C

cașmir = stofă fină de lână
cart = cană mai mare din lemn pentru băut apa
carte = scrisoare
cătrânță = piesă din portul femeiesc ce se poartă peste poală
cătană = soldat
cănapăr = plantă cu frunze frumos mirositoare
căpară = arvună
căpăstru = la capul calului
câlți = fire de cânepă
cârceag = ulcior
câta = puțin=oțără
capot = haină groasă din lână purtată pe timp friguros (un fel de scurtă)
cergă = pătură
cheie = cusătură mărunță de pe mâneca cămășii cu rol ornamental
chimir = curea lată din piele
chică = coadă împletită în trei sau mai multe șuvițe
chilă = kilogram
chisăliță = terci, amestec
chip = fotografie

cioareci = pantalon de lână
cingeu = prosop mare, cusut, cu care se legau doleșii la nuntă
ciufală = poreclă
ciuparcă = ardei
clanet = instrument popular de cântat (de suflat) clarinet
clisă = slănină
cloță = cloșcă
coarbă = mașină de găurit manual
cocie = căruță
cocean = cotor de porumb
cocostârg = barză
colac = cozonac
colnă = bucătărie de vară
colop = pălărie
conci = coc de păr
copită = unghie a calului
costrei = pir
coșară = coș de nuiele cu o singură toartă
coșăriță = coș de nuiele cu două torți
coțcă = bucată cubică
cotarcă = pătul pentru porumb
crâsnic = omul de serviciu la biserică și cel care trage clopotul
crovuri = mici depresiuni
crumpi = cartofi
cucuruz = porumb
cufăr = valiză
curechi = varză
cute = gresie pentru ascuțit coasa

D

dalbă = albă
dare = impozit
dăloc = defel, nicicum, niciodată

dărab = bucată
dârcolit = rostogolit
debit = cantitatea de apă scursă printr-o secțiune a unui râu
deț = măsură la birt
diloc = imediat = giloc
drăguță = iubită
drâglu = cârligul cu care se scoate focul din cuptor, jeratec
dohot = vaselină pentru uns căruța
dric = ansablu de roți pe care se așează produsul căruței
drod = sârmă
drugă = unealtă de întins aluatul pentru tăiței
dubă = tobă
dubaș = om ce bate toba
dudă = țevă
duhan = tutun
duleu = drum între culturi
dună = plapumă umplută cu puf

F

fain = arătos, frumos
farbă = culoare
făcătură = deochi, vrăjitorie, farmece
fălos = semeț, mândru
fărină = făină
fedeu = capac la oală = fegeu
feider = arc
fele = sticla de ½ l
feleherț = partea din fața a căruței unde se atașează hanfăul și pe unde se urcă în căruță
feștilă = fitil de lampă
fioc = sertar
firang = perdea
firez = fierăstrău

firnais = vopsea în ulei
firizar = rumeguș
foale = burtă, burduf
foșpont = activitate obligatorie cu căruța
fragi = dude
frânele calului = curele de condus caii
fus = unealtă pentru înfășurat firul tors

G

gazdă = stăpânul casei
gălișcă = colivie
ghiufe = chibrituri
ghivent = filet
gioabă = vas folosit la diferite măsurători în acțiuni de schimb
gornic = paznic de câmp
gostie = vizită
goști = musafiri
a goni = a alunga
grapă = unealtă agricolă de sfărâmat bulgării
greblă = unealtă agricolă de adunat paie
a grăi = a vorbi, a rosti
golumbi = porumbei
goști = oaspeți
gumă = radieră, elastic
a gurui = zgomot făcut de porumbei
grumaz = gât = glican

H

A se holba = a se mira
haide = vino
halcă = bucată mare de carne
ham = harmașament de cal pentru tracțiune
hamfău = de el se leagă hamul cailor atașat la căruță

harmig = armăsar
haşme = cepe mici mai multe la un loc
haznă = folos
a hărăni = a hrăni
hiba = degeaba, în zadar
hebăr = cric folosit la batoză
herculaş = cipca maruntă la manşetă
hibă = defect
ho = a se opri din mers (specific cailor)
hot = îndemnu cailor să întoarcă
hoară = păsări de curte
a hodini = a odihni
hodaie = vechiul conac
hodorogi = a face zgomot
hogină = odihnă
holoangări = feciori înainte de stagiul militar
hudă = gaură
huluit = dărâmat

I
ic = pană
iederat = învelit în iederă
imală = noroi = cină
iorgovan = liliac = scumpie
iosag = animale = gospodărie
iştălău = grajd
ițari = pantaloni subțiri, piesă a costumului țărănesc, ce se poartă vara

Î
Îhî = a aproba, a fi de acord
îmboțit = șifonat
îmbutușat = îmbrâncit

îmburdat = răsturnat
împănat = împodobit cu flori, înflorit
împupit = îmbobocit
înceluit = păcălit, tras pe sfoară, înșelat
încredințat = logodit
întinat = murdărit cu noroi
întorsuri = plăcinte țărănești
întrămat = refăcut
înțolit = bine îmbrăcat
înzorzonat = împodobit fără gust

J

jeb = buzunar
jeg = murdărie
jireadă = claie lungă de paie sau fân
jâmb = strâmb
jândari = jandarm
jâruiitor = bătă de împrăștiat focul în cuptor de pâine
jireadă = stog, căpiță
jirebie = fire de tort pentru urzit
jenunț = genunchi
jilău = tăietor de varză, a trage la rindea
joagăr = fierăstrău mare
jug = dispozitiv pentru înjugarea animalelor
june = tânăr
junere = ginere
junincă = vițea tânără de 1-2 ani
junie = perioada dinaintea căsătoriei la fecior
jup = snop de coceni
jolj = vâl, sul de pânză

L

laboșă = cratiță
laciță = salbă de mărgele mărunte pe gâtul femeilor
laibăr = vestă țărănească
laută = vioară
laște = tăiței = lașcă
lămpaș = felinar pentru grajd
lăvor = lighean
leaț = șipcă
lebeniță = pepene verde
lesne = ieftin
leucă = sprijină loitra pe osia căruței
lipigeu = cearceaf
liptari = gem de prune
loess = pământ galben
loitră = partea laterală la căruță
lopătiță = omoplat = lopăciță
lotru = hoț
loptă = minge
lud = naiv, simplu
ludaie = dovleac = curcubătă
lumină = lumânare

M

macră = carne slabă
mai = ficat, unealtă de bătut rufele la spălat
maistor = meșter
maierană = măghiran
maldăr = mortar
marană = batic
mardeală = bătaie zdravănă
mărămuță = batistă
mănunchi = mai multe fire de grâu, paie

măsari = față de masă = măsurică
meliță = mașină manuală de preluat cânepa topită
merinde = hrană rece
mezdreală = unealtă din lemn pentru nivelat tencuiala
mihei = masă de tâmplărie
mișculanță = șmecherie
mâț = pisică
mârtan = motan
a miorlăi = a mieuna (pisica)
moare = zamă acră de varză
murătoare = saramură

N

nană = apelativ adresat unei femei mai în vârstă
nat = om, individ, lume
nădragi = pantaloni
năframă = batic
neauă = zăpadă
neam = popor, națiune, rudă
nimuric = om slab, schilod
nogeu = gleznă
nojâțe = șireturi de curea

O

obadă = bucată de lemn încovoiat la roată
ocoș = vorbăreț, ager, isteț
ochi = denumire ce se dă cusăturii de pe poalele și mânecile
costumului popular
ocol = curte
a ocoși = a vorbi
ogor = arătură
oloi = ulei
oprege = șorț în față și în spate

orbeț = sărac
ortac = tovarăș
otavă = iarbă fragedă care crește după prima coasă
ostenit = obosit
oțără = puțin

P

pancuve = gogoși de aluat
porodici = roșii
paure = țăran înstărit
păcurar = cioban
păfuga = alunga
pălancă = scândură groasă
palinca = țuica
părăzor = umbrelă
păsulă = fasole
pășuș = act de proprietate pentru animale
pățoc = șobolan = guzgani
peană = floare
peleg = fără păr, fără pene
a peți = a cere în căsătorie (o fată) pentru sine sau alcuiva
piglais = fier de călcat = tiglăzău
pigluit = călcat, tiglăzit
pi!pi!pi! = chemarea păsărilor la mâncare
pită = pâine
pițiga = pișca, ciupi
pârgălit = rântaș pentru mâncare
pleasnă = capăt de bici
plevas = creion
plev = tablă
podrum = pivniță = beci
pogan = mare, voinic
poivan = funie, ștreang mare

polovică = măsură de 14 l din lemn - se măsoară cerealele
poniavă = covor, pătură
porșor = claie mică de fân = poșor
poșnari = buzunar
potricală = unealtă pentru a face rondoale din piele ca și garnituri
prăbălit = încercat
preslu = pesmet = liptari
proaspătă = masa de seară la tăiatul porcului (iarna)
pup = boboc de floare, formă cusută pe cămașa țărănească

R

raspă = pilă de oțel
ratotă = omletă
rămășag = pariu
răzușe = unealtă de îndepărtat (curățat) pământul de pe sapă,
hârleț
răstelniță = marginea patului
răzor = șanț mic, fâșie între tarlale
rânză = pipotă
rânzos = arțăgos
rișcaș = orez
rudă = par lung, oiștea la trăsura, la cuptor
rugă = serbare populară ce are loc cu ocazia unei serbări
ruje = floarea soarelui
rumeneală = vopsea, fard

S

salcă = salcie
sălaș = casă la câmp
scărmăna = a dărăci
scoverzi = clătite
sfetăr = bluză
sfredel = burghiu

sobă = cameră
socală = unealtă pentru adunat firul pe o țeavă pentru războiul de țesut
socăciță = bucătăreasă
socoți = calcule
spăcel = cămașa pe care o îmbracă femeile la țară
stelaj = etajeră
straiță = traistă
strepezi = a irita dinți
strofocat = agitat, zburlit
strujac = saltea
a sufulca = a sufleca mânecile cămășii
suman = haină țărănească
sumnă = fustă largă

Ș

șuibă = disc găurit
șal = fular
șăgârt = ucenic
șcățulă = cutie
șintăr = hingher
șirincă = fâșie lungă și îngustă
șlarfe = papuci decupați în spate = șlapi
șoancă = șuncă = jambon
șod = comic
șogor = cumnat
șol = cană, ceașcă
șorof = șurub
șovar = papură cu rogoz
șpaiț = cămară
șpor = sobă de gătit
ștaier = impozit
ștergură = ștergar popular, prosop

ștrinf = ciorap
șubă = haină lungă, groasă, ce se poartă iarna
șuștar = vas folosit la mulsul vacilor
șuștâr = pantofar

T

taică = bunic
tas = taler cu care se umblă în biserică pentru chetă
tărhană = pastă făinoasă de casă
tăt = tot
tătarcă = sorg folosit la confecționarea măturilor
tip = fotografie
tolceri = pâlnie
tolvai = strigăt de frică
torogoata = taragot (instrument popular de cântat)
tort = fir de cânepă
trăgaci = vas din fructul dovleacului pentru a scoate vinul, țuica
din butoaie
troacă = albie, covată
tuleu = tulpina porumbului

Ț

țarină = câmp cultivat, loc de pelerinaj
țandură = așchie
țâdular = act justificativ, chitanță
țâțână = balama
țâment = ciment
țâmp = pulpă
țâră = puțin
țimet = scorțișoară
țoale = haine
țucat = sărut
țucur = zahăr

țuluș = rămas în pământ după tăierea cocenilor (rădăcina)
țuruc = strigăt al omului pentru a îndemna caii să meargă înapoi

U

uiagă = sticlă
uium = procent din cereale la moară, batoză, etc
ujină = înainte de inserare
uloi = ulei
untură = grăsime de la porc conservată pentru vară
urlău = uruială pentru animale
uspăț = nuntă
uspătoi = nuntași
uțuluș = hintă

V

văiug = cărămidă nearsă de lut cu pleavă
vâl = sul de pânză
vălău = jgheab pentru adăpostul animalelor
vadră = găleată
vigan = vioi, puternic
vinars = rachiu
viziclu = bluză
vorovit = vorbit
vraniță = poartă mică
vrâstată = țesută în dungi

Z

zadie = catrință, fată
zamă = supă, ciorbă
zap = treaptă
zar = broască de la ușă
zăbală = partea de jos a căpăstrului care se introduce în gura calului

zăbunit = zăpăcit
 zălud = nebun
 a zbici = a usca
 zbici = bici
 zdrăvia = strănuta
 zgaibă = bubă mică
 zobon = vestă
 zurgălăi = clopoței
 zvornic = cel ce conduce nunta

c) Porecle - după numărul de casă

Fofârlica	Liliacu	Șprițu	Goia
Jivuța	Lașca	Cosor	Marinaru
Șutic	Cioncu	Zdrâncu	Cardei
Doda	Horic	Gălățanu	Suprinariu
Labreșu II	Hupa	Gruia	Fronca
Șchiopu	Astronomu	Văcaru	Tândală
Bogățălu	Neamțu	Cloșconea	Ceșa
Labreșu I	Ștrungu	Flăcăruț	Vinereana
Șiobotu	Culicel	Ciocol	Porcaru
Ghizuș	Averescu	Moșulic	Strungu
Pelegu	Burdunașu	Mantu	Șosăl
Hordobeș	Zabala	Palascuța	Șulu
Marcu	Suțu	Curtu	Cacaraba
Morongea	Râșculeanu	Lapce Prins	Meza
Bihorea	Guziu	Cucu	
Balșa	Gongoi	Căcătuț	
		Jumara	

Capitolul VI CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE

Satul Hunedoara - Timișană care a luat ființă în 1925 a avut o dezvoltare firească, normală până în prezent corelându-se cu viața socio-economică din fiecare perioadă și s-a menținut ca o unitate de sine stătătoare, ca oricare altă localitate din comuna Șagu, având în vedere că distanța nu este prea mare față de municipiul Arad și centrul de comună.

Pornind de la premiza că Hunedoara - Timișană va rămâne o localitate rurală, cu o economie preponderent agricolă, programele și proiectele dezvoltării și reorganizării sale viitoare trebuie să se axeze în această direcție.

Deși populația este îmbătrânită, totuși considerăm că localitatea are și perspective de a se dezvolta aducând câteva argumente:

- în proiectul "Plan urbanistic general al comunei Șagu, Județul Arad", elaborat de SC Melvin SRL Timișoara, sunt prezăzute unele priorități față de disfuncționalitățile pe domenii, pe care le redăm mai jos.

DOMENII	DISFUNCȚIONALITĂȚI	PRIORITĂȚI
CIRCULAȚIE	<ul style="list-style-type: none"> • Străzi nemodernizate în procent de 100%. • Starea de viabilitate a drumurilor comunale ce leagă satele de centrul de comună este necorespunzătoare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizarea străzilor și drumurilor intravilane și extravilane. • Modernizarea principalelor intersecții. • Reabilitare Dc94 spre Șagu.
FOND CONSTRUIT ȘI UTILIZAREA	<ul style="list-style-type: none"> • Fondul construit este în stare submediocră. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reparații capitale, demolări, înlocuiri. • Expertizări în

TERENURILOR	<ul style="list-style-type: none"> • Construcții din materiale nedurabile. 	vederea consolidărilor la clădirile cu un grad de uzură mai avansat.
SPAȚII PLANTATE, AGREMENT, SPORT	<ul style="list-style-type: none"> • Inexistența spațiilor plantate specifice. • Terenul de sport este neamenajat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizarea unor spații plantate conform normelor. • Amenajarea unei zone de agrement care să cuprindă și terenul de sport.
PROBLEME DE MEDIU	<ul style="list-style-type: none"> • Surse de poluare: traficul rutier, praful agricol. • Echiparea edilitară inexistentă. 	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizarea străzilor în vederea eliminării surselor de poluare generate de trafic. • Realizarea în sistem centralizat a alimentării cu apă și a canalizării pe întreaga localitate. • Zone verzi - perdele de protecție.
POPULAȚIA	<ul style="list-style-type: none"> • Degradarea fenomenului demografic, îmbătrânirea populației. • Insuficiența locurilor de muncă. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stoparea declinului demografic, a degradării factorilor de creștere a populației. • Asigurarea locurilor de muncă pentru reducerea navetismului.

Tot lucrarea amintită mai sus prevede și următoarele:

- propunerile de urbanism prezintă un intravilan mărit, cuprinzând o suprafață de teren pentru dezvoltarea unei zone de activități economice și industriale nepoluante în partea de vest a localității;

- zona de agrement se extinde în partea de nord a localității în vecinătatea drumului comunal DC 95 și cuprinde terenul de sport al localității. Suprafața intravilanului mărit de la 28,60 la 35,38 (6,78 ha extindere);

Redăm mai jos Bilanțul teritorial propus pe funcțiuni urbane a satului HUNEDOARA - TIMIȘANĂ.

ZONE FUNCȚIONALE	SUPRAFAȚA (HA)			TOTAL INTRAVILAN PROPUS	PROCENT DIN INTRAVILAN
	EXISTENT	EXTINDERE	TRUPURI IZOLATE		
LOCUIȚE ȘI FUNCȚIUNI COMPLEMENTARE	20,42	-		20,42	57,72%
UNITĂȚI INDUSTRIALE ȘI DEPOZITE	-	1,52	-	1,52	4,30%
UNITĂȚI AGROZOOEHNICE	-	-	-	-	-
INSTITUȚII ȘI SERVICII DE INTERES PUBLIC	1,05	-	-	1,05	2,97%
CĂI DE COMUNICAȚII ȘI TRANSPORT: - RUTIER - FEROVILAR	5,20	1,07	-	6,27	17,72%
SPAȚII VERZI, SPORT, AGREMENT, PROTECȚIE	-	4,19	-	4,19	11,84%
CONSTRUCȚII TEHNICO- EDILITARE	-	-	-	-	-
GOSPODĂRIE COMUNALĂ, CIMITIRE	0,69	-	-	0,69	1,95%
TERENURI CU DESTINAȚIE SPECIALĂ	-	-	-	-	-
TERENURI LIBERE	1,24	-	-	1,24	3,50%
APE	-	-	-	-	-
PĂDURI	-	-	-	-	-
TERENURI NEPRODUCTIVE	-	-	-	-	-
	28,6	6,78	-	35,38	100,00

În ceea ce privește problema apei, Planul urbanistic general al comunei Șagu, pentru Hunedoara - Timișană situația pentru viitor o prezintă astfel:

Consumul de apă potabilă este:

	Necesar de apă etapa I - 2019				Necesar de apă etapa I - 2034			
	Q zi	Q zi	Q orar max		Q zi	Q zi	Q orar max	
	m3 / zi	m3 / zi	m3 / h	l/s	m3 / zi	m3 / zi	m3 / h	l/s
Apă pentru nevoi gospodărești	17,99	24,54	3,07	0,85	22,35	30,10	3,76	1,05
Apă pentru nevoi publice	1,06	1,27	0,16	0,04	1,75	2,10	0,26	0,07
Hunedoara Timișană	19,05	25,82	3,23		24,10	32,20	4,02	
Hunedoara Timișană (l/s)	0,22	0,30	0,90	0,90	0,28	0,37	1,12	1,12
Cerinta de apa	22,02	29,84	3,73		0,32	0,43	4,65	
	0,25	0,35	1,04	1,04	0,37	0,50	1,29	1,29

- Rezervor de înmagazinare apă HUNEDOARA - TIMIȘANĂ

Se propune un rezervor de apă cu capacitatea de 25 mc, castel de apă (hidrosferă). Dimensiunea rezervorului și rezerva de apă este stabilită pentru anul 2034 .

Pentru localitatea Hunedoara-Timișană, conform INDICATIV P66-2001 -Pentru localități având sub 500 locuitori: $q_i = 5$ l/s, iar numărul de incendii simultane este 1. Rezerva de incendiu trebuie sa fie de 10 mc . Rezerva de incendiu se află stocată în castelul de apă propus.

Zona de protecție este de 10m în jurul rezervorului și se va marca prin plăcuțe avertizoare cu mențiunea: zonă de protecție sanitară.

Nu este necesară o stație de tratare a apei și de pompare a apei. Presiunea necesară la Firitez dă posibilitatea ridicării apei în castelul de apă de la Hunedoara- Timișană și apoi folosirea apei în sat prin cădere liberă.

Rețele de distribuție apă rece Hunedoara- Timișană

Se propune extinderea rețelei de apă pe toate străzile existente și pentru zonele nou introduse în intravilan, montarea conductelor până la capătul zonei urmând a se extinde rețeaua de apă când se dezvoltă zona .

Lungimea totală a rețelei de apă nou propusă este de 4390m.

Conductele vor fi executate din țevă de polietilenă PEID cu diametre cuprinse între 90mm și 110 mm și se vor monta în trama stradală, sub adâncimea de îngheț.

Pe strada principală, conducta de apă va avea diametrul Dn 110m pe care se vor monta hidranți de incendiu.

La fiecare intersecție de stradă și la maxim 300 m între ele, se vor executa cămine de vane pe rețea.

Rețea de canalizare menajeră HUNEDOARA -TIMIȘANĂ

Debitul de canalizare menajeră pentru localitatea Hunedoara-Timișană este de $Q_{\max} = 0,9$ l/s.

Lungimea totală a rețelei de canalizare menajeră nou propusă este de 3310 m.

Apa de canalizare menajeră din localitatea Hunedoara - Timișană va fi transportată printr-un colector menajer principal în canalizarea din localitatea Șagu și apoi la stația de epurare prin colectorul menajer principal existent în localitatea Șagu.

Se propun două stații de pompare tip cheson una în partea de sud-vest a localității SP1, amplasată în capătul satului lângă zona de agrement și cealaltă pe traseul colectorului principal, SP2 în partea de nord-est a localității Hunedoara Timișană, în care se adună și apele de canalizare a întregii localități Firiteaz și Fiscut.

Din SP2 Hunedoara- Timișană până în canalizarea menajeră a localității Șagu, colectorul menajer trebuie să supratraverseze patru canale. La fiecare supratraversare va exista un cămin de pompare apă uzată peste canal, CSP1,CSP2,CSP3,CSP4. Căminele sunt ministații de pompare cu diametrul de 1m. La supratraversări, colectorul va

funcționa sub presiune. Între supratraversări, colectorul va funcționa gravitațional.

Același plan urbanistic, pentru canalizarea pluvială prevede următoarele:

LOCALITATEA HUNEDOARA-TIMIȘANĂ

Reglementările urbanistice pentru localitatea Hunedoara - Timișană prevăd extinderea zonei de agrement și sport la intrarea în localitate dinspre Șagu pe partea dreapta și, de asemenea, dezvoltarea unei zone industriale și de servicii, nepoluantă. În rest, intravilanul a rămas neschimbat, cu excepția unor mici corecții de formă.

În cadrul propunerilor de urbanism, se prevede modernizarea tramei stradale existente, precum și extinderea tramei stradale în zonele noi cuprinse în intravilan.

Au fost prevăzute plantații de protecție în jurul cimitirului și perdele de protecție între zona industrială și cea de locuințe.

Localizare:

Extinderile de intravilan cuprind terenuri noi pentru dezvoltarea zonei de agrement și zonei pentru activitățile industriale și de depozite.

Zona pentru agrement, loisir și petrecere a timpului liber se dezvoltă :

- la intrarea dinspre Șagu în vecinătatea lui DC 49, propunem o zonă verde și de agrement care cuprinde pe lângă spații verzi amenajate și un teren de sport ;

Zona cu caracter industrial nepoluant cu depozite și spații adiacente acestui tip de dotare:

- la limita de vest a localității, în vecinătatea zonei de locuit dar despărțită totodată de aceasta printr-o perdea de protecție alcătuită

dintr-o zonă verde cu plantații specifice, se dezvoltă o zonă industrială nepoluantă de dimensiuni mai reduse decât în celelalte localități, dar proporțională cu localitatea din care face parte;

- distanța până la municipiul Arad, de 17 km, este o distanță care poate fi parcursă în 20 de minute, în condițiile unui drum asfaltat care este realizat în proporție de 90%;

- prețul la case și grădini este foarte mic comparativ cu alte localități;

- zona este liniștită, mediul nu este poluat, ceea ce corespunde într-un totul pentru odihnă;

- produsele alimentare sunt ecologice;

- satul dispune, de asemenea, de terenuri agricole, constituite din sol fertil, bogat, care constituie o resursă foarte valoroasă pentru o dezvoltare viabilă;

- cererea unor noi sisteme de organizare și exploatare a pământului și a celorlalte resurse pe care le oferă sectorul agricol, în cadrul cărora să își găsească locul potrivit și să-și îndeplinească în mod eficient funcțiile lor specifice atât gospodăria țărănească, care reprezintă unitatea de bază a sistemelor agricole cât și fermele familiale, care se întemeiază pe atașamentul multiseclar al țăranului față de pământ, fiind capabile să introducă mijloacele și sistemele moderne de mașini și utilaje agricole, mecanizarea și chiar automatizarea unei părți din lucrările și activitățile economice;

- practicarea unei agriculturi intensive, capabile să valorifice la cele mai înalte cote și standarde resursele de care dispune satul în acest domeniu, este un obiectiv strategic și o direcție prioritară de acțiune în sectorul agricol;

- agricultura "ecologică" care, în sat are condiții optime, este tipul de agricultură cu cele mai mari șanse de eficiență și grad de competitivitate, care va fi reprezentat în viitor;

- chiar promovarea unei economii agroalimentare integrale, prin crearea unor sisteme și structuri organizatorice,

care să permită prelucrarea "pe loc" a produselor agricole primare (cereale, legume, fructe, carne, lapte, etc.)

- având în vedere Proiectul cofinanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională, pentru Situl Hunedoara - Timișană, fiind un proiect pentru comuniunea omului cu natura, s-au "Elaborat Măsurile de Management și Proiectarea Infrastructurii Suport pentru Promovarea Sitului NATURA 2000 ROSPA 0047 HUNEDOARA - TIMIȘANĂ", beneficiar fiind Agenția Regională pentru protecția mediului Timișoara.

Aceste măsuri sunt cu atât mai mult necesar să fie respectate de locuitorii din Situl Hunedoara - Timișană, deoarece Colonia vânturelului de seară este cea mai importantă din România și a doua ca mărime din Bazinul Carpatic.

În acest sens Consiliile Locale din Șagu, Vinga și Orțișoara trebuie să intervină cu aplicarea măsurilor necesare pentru păstrarea și prevenirea distrugerii acestei comori avifaunistice din Situl Hunedoara - Timișană.

Toate acestea în perspectiva marelui adevăr formulat de excepționalul nostru om de spirit și de cultură, Petre Țuțea: "Când va dispărea ultimul țăran din lume - la toate popoarele vreau să spun - va dispărea și ultimul om din specia om. Și atunci or să apară maimuțe cu haine". Țăranul e omul absolut. Nu poți absolutiza țăranul. Îl poți iubi că e viguros și că e român autentic. Că e sigur că e român... . De un țăran în cioareci nu trebuie să te îndoiești. Ăla e român prin definiție. Ăla duce cioarecii la primărie și îi dă certificat de român... . Fără cioarecii lui aici trăiau tătarii, pecenegii, curmanii, turcii... . Pe cioarecii lui stăm".

CAPITOLUL VII

ȘAGU

VII. 1. Conducerea comunei

Având în vedere că satul Hunedoara- Timișană aparține de comuna Șagu, se cuvine să-i prezentăm pe cei care se ocupă de destinele întregii comune în anul 2012.

1. BRÂNEȚ EMILIA - primar
2. FOITIK FRANCISC - viceprimar
3. ROMAN DAN - secretar
4. LUCACIU CLAUDIA - contabil
5. GORONEA CRISTIAN - referent agricol
6. CIBIAN CRISTIANA - casier
7. MIHUȚ CORINA - director - Școala Generală
8. MIHUȚ MARINELA - director - Căminul Cultural
9. PASC FLORICA - bibliotecar
10. COSTEA GHEORGHE - medic de familie
11. MIHUȚA AURELIAN - medic de familie
12. POPA IONEL - Șef serviciu urgență

Consiliul Local Șagu este format din 13 consilieri după cum urmează:

ARDELEAN VASILE, BÂC MARINEL, BUN TEOFIL, BUDIȘTEANU DĂNUȚ, CIBIAN NELU, CRIȘAN VASILE, FOITIC FRANCISC, FRANC SORIN, HEDREA IOAN, MUNTEAN DACIAN, ROȘCA IOAN, ROȘU VIOREL, VIDICAN LIVIA.

În localitatea Șagu, având în vedere că este și centru de comună, se află Primăria, în jurul ei aflându-se amplasate celelalte instituții ale statului: Biserica, Poliția, Școala Generală,

Căminul Cultural, Biblioteca, Dispensarul medical, Farmacia, Remiza PSI, Gara CFR.

VII.2. Prezentarea comunei Şagu

Comuna Şagu este aşezată în sud-vestul judeţului Arad, la o distanţă de 14 km de Municipiul Arad şi la o distanţă de 38 km de Municipiul Timişoara, distanţe măsurate pe calea principală de comunicaţie ce străbate comuna, respectiv DN69. Comuna Şagu este o comună mare a judeţului Arad, fiind compusă din 5 localităţi, respectiv Şagu (reşedinţa comunei), Cruceni, Firiteaz şi Hunedoara -Timişană.

Legătura dintre localitatea reşedinţă de comună şi celelalte localităţi se face pe DJ 682G (Şagu Cruceni) care continua prin DJ 682A către Firiteaz. Starea acestui drum judeţean este bună, permiţând în acest mod un acces rapid şi facil înspre/dinspre Cruceni şi Firiteaz spre Şagu, iar de aici mai departe spre Arad şi Timişoara.

Legătura între localităţile Firiteaz şi Fiscut se face prin DC 94 si DC 92, iar între localităţile Şagu şi Hunedoara- Timişană prin DC 94 şi DC 95. Starea acestor drumuri este destul de proastă, în ultima perioadă de timp făcându-se eforturi pentru pietruirea acestora. Starea drumurilor, a căilor de comunicaţii în general, afectează situaţia economică şi socială a localităţilor, astfel încât şi oportunităţile de dezvoltare sunt orientate spre localităţile care se găsesc pe, sau aproape de fluxurile de comunicaţii.

VII.3. Scurt istoric al comunei

Comuna Şagu este amplasată în nordul Câmpiei Banatului, zonă în care au fost descoperite urme arheologice datând din

epoci îndepărtate: Epoca Neolitică, Epoca Bronzului, Epoca Fierului, cu cele două perioade ale sale. Evoluția istorică a localităților este puțin cunoscută datorită unor slabe activități arheologice; urmele unor așezări umane organizate pe teritoriul comunei Șagu în perioadele timpurii ale istoriei sunt semnalate doar în contextul descoperirilor arheologice din zonele învecinate și exploatându-le pe acestea la întreaga zonă a Câmpiei Banatului.

Primele descoperiri arheologice, aparținând civilizației romane, care ne permit să presupunem existența unor așezări umane în zona localităților Cruceni și Fiscut provin din perioada secolelor II-IV d. Hr. Retragerea romană deschide o lungă perioadă de năvăliri barbare, perioadă tulbure de istorie pentru această zonă, căreia nu i se atribuie nicio descoperire arheologică.

Perioada Evului Mediu, respectiv secolele XII-XIV, aduce primele atestări documentare ale localităților comunei (exceptând Hunedoara-Timișană). Regatul Maghiar și Biserica Catolică determină ca în zonă să fie construite primele biserici de rit catolic, lucru ce presupune existența unor așezări umane bine încheiate și organizate.

Perioada secolelor XIV-XVIII este caracterizată de apariția în zonă a Imperiului Otoman, teritoriul comunei Șagu făcând parte din Pașalâcul Timișoarei. Localitățile deja existente ale comunei supraviețuiesc, dar trebuie să facă față condițiilor vitrege ale perioadei și suferă un fenomen de scădere demografică.

Perioada ocupației Hasburgice (respectiv mijlocul secolului XVIII) determină o dezvoltare și restructurare a localităților comunei Șagu, atât din punct de vedere administrativ, economic, militar, religios, cât și din punct de vedere al amplasării acestora. Astfel, istoricul localităților evoluează diferit, dezvoltarea lor fiind determinată și influențată

de cele doua mari orașe în apropierea cărora se află: Arad și Timișoara.

Satul Șagu renaște și se dezvoltă după colonizarea germană din 1770, fenomen ce determină creșterea populației la aproximativ 250 locuitori. În această perioadă satul este re-sistemizat prin retragerea sa de la drumul principal și este construită o nouă Biserică Catolică în centrul de greutate al localității. Evoluția localității este liniară, fără evenimente majore, până la începutul secolului XIX, când comunitatea ortodoxă, tot mai importantă, a localității, construiește pe ruinele bisericii catolice medievale, prima Biserică Ortodoxă. Secolul XIX și începutul secolului XX (până la cel de-al doilea Război Mondial) marchează o dezvoltare a localității atât demografic (ajungând la 2000 de locuitori), cât și din punct de vedere teritorial, localitatea extinzându-se până aproape de limitele actuale.

Istoricul satului Cruceni este mult mai zbuciumat. După ce aproape dispare în perioada ocupației Otomane, în secolele XVIII și XIX este relocat și re-proiectat de administrația austriacă. Apare piața centrală ce include școala și Biserica Catolică, iar străzile localității sunt construite perpendicular pe aceasta. Satul se dezvoltă și din punct de vedere demografic, ajungând la peste 1000 de locuitori la finele secolului XIX. În continuare, dezvoltarea satului stagnează, el rămânând izolat de fluxurile de comunicații.

Satul Firiteaz are o evoluție opusă satului Cruceni, cunoscând o dezvoltare bună în perioada ocupației Otomane, având la sfârșitul secolului XVII aproape 1000 de locuitori. Tot în această perioadă apare și prima parohie ortodoxă și este construită o biserică din lemn. Administrația austriacă va continua dezvoltarea localității, restructurând-o urbanistic folosind același model ca și în cazul Cruceniului, colonizând zona și construind școli și biserici. Toate acestea determină o creștere

semnificativă, astfel încât, la începutul secolului trecut, satul atinge un nivel de 2100 locuitori. Din păcate, evoluția istorică de-a lungul secolului XX nu este una fericită, satul cunoscând un declin, atât din punct de vedere demografic cât și urbanistic.

Traectoria istorică a satului Fiscut este asemănătoare cu cea a Cruceniului. Aproape dispărut în perioada ocupației Otomane, renaște sub administrația habsburgică, ajungând la mijlocul secolului XIX la 1000 locuitori. Este restructurat din punct de vedere urbanistic pe baza aceluiași tipar rectangular, dar fără o piață centrală. Pe cele două străzi principale sunt amplasate Biserica Ortodoxă și școala, restul străzilor fiind perpendiculare pe cele principale. După vârful de dezvoltare de la mijlocul secolului XIX, la fel ca și Cruceniul și Firiteazul, satul Fiscut înregistrează un continuu regres.

Hunedoara -Timișană este localitate "artificială", cu o istorie de mai puțin de 100 de ani. Satul a fost înființat prin strămutarea a 134 de familii din județul Hunedoara, în scopul de a contrabalansa depopularea și declinul demografic al localităților anterior amintite.

Perioada modernă (secolul XX) nu adaugă istoricului comunei decât faptul că, începând cu 1920, devine parte a Regatului României. Perioada comunistă, cu colectivizarea și strămutarea forțată a oamenilor, conduce la declinul vieții rurale. Apare o migrație a oamenilor spre orașele mari din vecinătate (în special Arad) și, ceea ce este mai grav, un fenomen de migrare a populației de etnie germană, fapt ce duce la semnificative schimbări ale vieții culturale și chiar economice. După 1989, în afară de satul Șagu, în toate celelalte sate, continuă procesul de declin, în principal demografic, dar și economic.

VII. 4. Cadrul geografic

a) *Relieful si geologia*

Localitățile comunei Șagu sunt amplasate în Câmpia Vingăi care, la rândul ei, este parte din Câmpia Tisei. Câmpia Vingăi este amplasată la sud de râul Mureș și reprezintă vechea deltă a acestuia. Relieful specific zonei este unul de câmpie înaltă, construită din terase succesive ce se aplatizează în câmpie înspre Arad.

Geologic, câmpia pe care sunt amplasate localitățile comunei se află pe sectorul românesc al depresiunii Panonice, format din șisturi cristaline. Peste stratul de șisturi se găsesc formațiuni sedimentare panoniene și cuaternare, formate din pietrișuri și bolovănișuri în masă de nisip, cu intercalații de argilă.

b) *Clima*

Zona este caracterizată printr-un climat temperat, cu moderate accente continentale, cu veri calde și ierni blânde. Topoclimatul zonei se caracterizează prin următoarele date statistice:

- durata maximă de strălucire a soarelui: 2100h/an (din care 1500h/an în timpul verii)
- temperatura medie anuală mai mare cu 10°C
- durata intervalului cu temperaturi medii de peste 5°C este de 250zile/an
- durata intervalului fără îngheț: 180zile/an
- primul îngheț în jur de 21 octombrie
- umezeala aerului între 88% și 64%, funcție de anotimp
- cantitatea anuală de precipitații: aproximativ 600mm
- raport deficitar între precipitații și evapotranspirații, în anotimpul cald.

Fiind o zona de câmpie, numărul zilelor cu vânt tare, mai mare de 11m/s este destul de ridicat, peste 40zile/an. Vitezele medii ale vântului sunt 3-4m/s dominant din Sud, Sud-Est și Sud-Vest.

c) *Rețeaua hidrografică*

Apele freatice

Datorită structurii geologice a solului, caracterizată printr-o permeabilitate mijlocie, apele freatice sunt din categoria "foarte bune potabile", slab mineralizate. Ele se găsesc în orizonturi continue, relativ independente de regimurile pluviometrice ale râurilor învecinate.

Apele de suprafață

Teritoriul ocupat de localitățile comunei Șagu nu este străbătut de cursuri de apă importante, ci doar de văi cu debite variabile, dependente de regimul termic și de cel pluviometric. Este important de amintit că zona este sistematizată de un sistem de canale de irigații și drenaj, dar care, în ultima perioadă, nu a mai beneficiat de lucrări semnificative de întreținere. Canalele amintite ajută atât la alimentarea cu apă a zonei, cât și la eliminarea fenomenului de "inundații de ape interioare" ce apare datorită precipitațiilor abundente ce pot determina ridicarea nivelului hidrostatic.

c) Solul și resurse ale subsolului

Calitatea solurilor este principala resursă naturală a comunei. Solurile ce se regăsesc pe teritoriul comunei sunt formate din cernoziomuri castanii și ciocolatii, soluri aluvionare și cernoziomuri slab levigate.

Din păcate, în zona comunei nu sunt evidențiate resurse naturale ale subsolului.

VII. 5. Mediul socio-economic

a) Populația

În evaluarea mediului socio-economic au fost utilizate date statistice reprezentative, date statistice colectate atât de autoritățile locale cât și de Direcția Județeană de Statistică și Direcția Județeană a Finanțelor Publice. În continuarea lucrării sunt prezentate date semnificative pentru scopul studiului, cu comentarii asupra evoluției lor în ultima perioadă de timp.

Populația comunei Șagu la data de 01.09.2005 este de 3856 locuitori, cu o evoluție și o distribuție între localitățile comunei, prezentată astfel:

Localitatea	1930	1948	1956	1966	1977	1992	2005
Șagu	1694	1602	1998	2448	2530	2033	2020
Cruceni	807	838	923	756	813	613	621
Firiteaz	933	967	802	700	605	455	441
Fiscut	764	703	731	715	634	527	548
Hunedoara - Timișană	683	754	659	451	513	230	228
Total comună	4881	4864	5113	5070	5095	3858	3856

Pe grupe de vârstă, structura populației comunei se prezintă după cum urmează:

- 1091 cu vârsta cuprinsă între 0 – 19 ani;
- 1742 cu vârsta cuprinsă între 19 – 62 ani pentru femei și 19 – 65 ani pentru bărbați (populația activă); din acest număr, 511 sunt salariați.
- 1023 cu vârstă mai mare de 62 ani pentru femei, respectiv 65 ani pentru bărbați (pensionari).

Se constată o structură a populației relativ îmbătrânită, precum și o tendință de depopulare a unor sate aparținătoare (Hunedoara-Timișană, Fiscut, chiar și Firiteaz). Această structură a populației poate ridica unele probleme în atragerea de investiții care necesită forță de muncă calificată, situația putând fi compensată prin facilitarea unor proiecte de zone rezidențiale care să atragă populație activă în comună.

b) Instituții publice

Primăria comunei Șagu se află în centrul localității Șagu, în jurul ei aflându-se amplasate celelalte instituții ale statului: poliția, biserica, școala, dispensarul medical, biblioteca comunei, formând centrul civic al comunei.

1. POLIȚIA

Instituție importantă a statului, având misiunea de a asigura ordinea și liniștea locuitorilor din întreaga comună, are sediul în imobilul primăriei. Postul de poliție dispune doar de 1 angajat.

2. BISERICA

În localitatea Șagu există o biserică ortodoxă a cărei construcție a fost finalizată în anul 1982 cu hramul "Intrarea Domnului în Ierusalim" și deservește pe majoritatea locuitorilor români, având un preot. Mai există o biserică romano-catolică ce deservea populația de etnie germană care însă a rămas într-un număr doar de 5 familii. Mai sunt și case de rugăciuni pentru bapțiști, penticostali, neoprotestanți, adventiști.

3. ÎNVĂȚĂMÂNT

Comuna Șagu beneficiază de o bază materială pentru învățământ destul de extinsă, amplasată în toate localitățile

comunei, dar care are nevoie de investiții pentru a fi adusă la standardele corespunzătoare. Pe tipul de activități, în comună funcționează trei grădinițe (Șagu, Cruceni și Firireaz) și 5 școli (în toate localitățile comunei), cu clase de învățământ primar și gimnazial.

Educația este asigurată de o Școală generală pentru clasele I – VIII, o grădiniță în centrul de comună având 16 cadre didactice iar director coordonator este prof. Mihaela Corina și funcționează într-un local nou, modern dispunând de toate condițiile mileniului trei. Școala dispune de laboratoare de informatică, chimie, fizică.

4. SĂNĂTATE

Pe teritoriul comunei funcționează un dispensar medical și o farmacie în localitatea Șagu, precum și doua puncte sanitare în Cruceni și Firiteaz. Ținând cont de structura populației (îmbătrânită și cu probleme medicale), este necesară stimularea desfășurării de activități medicale în toate localitățile comunei.

Sănătatea este asigurată de un dispensar și trei cabinete private.

5. CULTURĂ ȘI CULTE

Toate localitățile comunei Șagu, au clădiri ce găzduiesc cămine culturale, dar, din păcate, doar cel din localitatea Șagu este într-o stare fizică ce permite desfășurarea în condiții adecvate a unor activități culturale.

- Biblioteca se află în centru de comună și dispune de un număr de 8.520 volume.

Ruga se organizează:

- în Şagu, în duminica a doua după Sfintele Paşte;
- în Hunedoara -Timișană la Rusalii;
- în Firiteaz la Sf. Mărie
- în Fiscut la Sf. Gheorghe

Pe teritoriul comunei Şagu (dispuse în toate localitățile comunei) se găsesc mai multe parohii și lăcașuri de cult, atât de rit ortodox, catolic, cât și neo-protestant, unele dintre ele puternic implicate în viața spirituală și culturală a comunităților.

6. INFRASTRUCURA FIZICĂ ȘI DE COMUNICAȚII

Unitățile disponibile pe raza comunei sunt prezentate în tabelul de mai jos:

	Şagu	Cruceni	Firiteaz	Fiscut	Hunedoara-Timișană
Rețea apă potabilă	Da 11km	NU	NU	NU	NU
Rețea canalizare	NU	NU	NU	NU	NU
Rețea de alimentare cu gaz	NU	NU	NU	NU	NU
Rețea de alimentare cu energie electrică	DA	DA	DA	DA	DA
Telefonie	Da: fixă și mobilă	Da: mobilă	Da: mobilă	Da: mobilă	Da: mobilă

Dintre localitățile ce compun comuna Șagu, doar localitatea Șagu dispune de un nivel acceptabil de utilități, restul satelor aparținătoare fiind dezavantajate din acest punct de vedere.

7. CĂILE DE COMUNICAȚIE

Transportul feroviar: comuna Șagu este străbătută de calea ferată Timișoara – Arad, în lungime de 12 km, linie cu viteză sporită, electrificată, având și gară în localitatea Șagu.

Circulația rutieră: localitatea Șagu este străbătută de DM 69 Arad – Timișoara, din care se ramifică DJ 682G care face legătura dintre Șagu cu localitățile Cruceni și Firiteaz cu o lungime de 14 km asfaltat.

Legătura dintre localitățile Șagu și Hunedoara Timișană se face prin DC 95, în lungime de 5 km, iar între localitățile Firiteaz și Fiscut legătura rutieră se face prin DC 92.

În data de 17.12.2011 a fost inaugurată autostrada Arad – Timișoara de către premierul Emil Boc și Anca Boagiu – ministrul transporturilor, cu o lungime de 32 km, iar pe teritoriul comunei Șagu este în lungime de circa 15 km. Poliția rutieră a autostrăzii își are sediul în localitatea Șagu.

8. SITUAȚIA GOSPODĂRIILOR ȘI A TERENURILOR

În comuna Șagu se găsesc 1249 gospodării, cu o echipare și amplasare în localitățile comunei după cum urmează:

Gospodării și dotări	Șagu	Cruceni	Firiteaz	Fiscut	Hunedoara-Timișană
Nr. Gospodării	558	196	175	190	100
Tractoare	53	18	24	21	7
Alte utilaje agricole	174	53	64	51	17
Camioane	4	1	1	1	1
Alte utilaje utilitare	-	-	-	-	-

Din datele prezentate mai sus se vede o dotare redusă a gospodăriilor cu utilaje agricole.

Pe teritoriul comunei sunt, de asemenea, înregistrate un număr de 585 de automobile.

9. BILANȚUL TERENULUI EXTRAVILAN AL COMUNEI ESTE PREZENTAT ÎN TABELUL DE MAI JOS:

	Șagu	Cruceni	Firiteaz	Fiscut	Hunedoara-Timișană
Teren agricol pentru cultura mare - 8430 ha	3554	1265	1433	1616	562
Teren folosit pentru legumicultură (inclusiv sere și solarii) - 180 ha	47	81	22	20	10
Pășune - 785 ha	120	100	215	210	120
Vii și livezi - 43 ha	38	1	2	1	1
Luciu de ape - 3,5 ha	0,5	-	3	-	-
Pădure	-	-	-	-	-

Terenul agricol este de bună calitate, fiind alcătuit în principal din cernoziomuri castanii și ciocolatii, ceea ce favorizează următoarele culturi agricole: porumb, grâu, floarea soarelui, orz, soia, orzoaică, sfeclă de zahăr, plante furajere.

Activitățile agricole se desfășoară atât pe suprafețe mari, în cadrul unor ferme private și asociații agricole, cât și în loturi individuale de mici dimensiuni.

10. ȘEPTEL

Cea mai mare parte a Șeptelului de pe raza comunei se găsește în gospodării individuale sau în ferme de mici dimensiuni. Repartizarea acestuia pe localități este prezentată în continuare:

	Șagu	Cruceni	Firiteaz	Fiscut	Hunedoara-Timișană
Vaci de lapte	140	41	54	50	32
Alte bovine	290	90	110	70	20
Oi și capre	2360	580	900	760	120
Păsări	36000	15000	18800	18600	65080
Porcine	936	560	420	410	188
Altele	1000	890	760	610	340

În cadrul gospodăriilor aflate pe teritoriul comunei, se desfășoară în principal activități primare de producție, destinate în principal consumului propriu, fiind deficitare activitățile de prelucrare și comercializare a produselor agricole.

11. ACTIVITĂȚI ECONOMICE

Structura agenților economici înregistrați pe raza comunei se prezintă astfel:

- societăți pe acțiune - 7
- societăți cu răspundere limitată - 35
- asociații familiale - 16
- persoane fizice autorizate - 21
- organizații nonguvernamentale și
cooperății - 6

12. COMERȚUL

Magazine de tip S R L care comercializează produse alimentare și nealimentare sunt:

- a lu Iosifoni
- a lu Seio
- a lu Auscaș
- a lu Ario
- a lu Popovici
- a lu Mirel
- a lu Gâș

Pe teritoriul comunei sunt preponderente activitățile economice legate de agricultură, urmate de comerț și prestări servicii, dar care nu au un impact major și constant în ocuparea forței de muncă disponibilă în comună. Evoluția investițiilor de mai mari dimensiuni, are un trend ascendent, determinat fiind de deschiderea și transparența autorităților locale, dispunerea geografică avantajoasă și premisa că autostrada Nădlac - București traversează teritoriul comunei.

***"NICI UN DOR NU-I AȘA DE GREU
CA ȘI DORUL DE SATUL MEU"***

CAPITOLUL VIII
ANEXE

BISERICILE DIN LOCALITĂȚILE DE PROVENIENȚĂ

BISERICA - RIBICIOARA - HD

BISERICA - VORȚA - HD

BISERICA - CĂBEȘTI - HD

BISERICA - FURCȘOARA - HD

BISERICA - ALMĂȘEL - HD

BISERICA - VALEA LUNGA - HD

BISERICA - BĂRĂȘTII ILIEI - HD

BISERICA - SĂLIȘTIOARA - HD

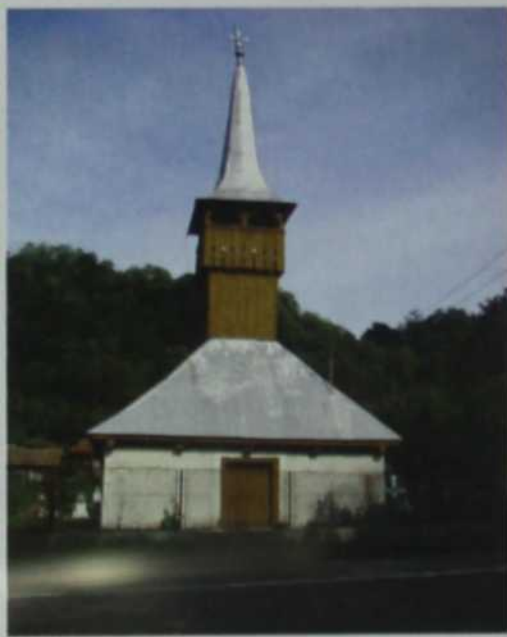
BISERICA - ACMARIU - ALBA

BISERICA GIALACUTA - HD

BISERICA - CIUCEA - CJ

BISERICA - VORȚA - HD

BISERICA ȘAGU

COLONIȘTII DIN 1925

POPOVICI VASILE CU FAMILIA

TRIFA TĂNASE

TRIFA GHEORGHE

TRIF NICOLAE

TRIFA TĂNASE

DAN GAFIA

LAZĂR IOAN

CEI MAI VÂRSTNICI CONSĂTENI

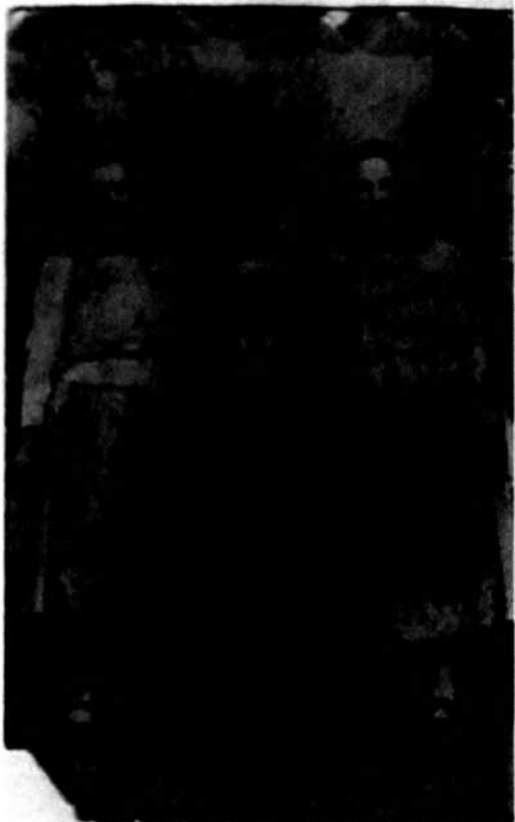

BOLDURA GHEORGHE

CLEȘIU IOAN

PORT DIN HUNEDOARA - TIMIȘANĂ

ANUL 1945

ANUL 1933

HUNEDORENI ÎN ARMATĂ

ANUL 1938

ANUL 1938

ANUL 1940

ANUL 1940

ANUL 1942

ANUL 1944

PREOTUL IOAN ȘCHIOPU

TROIȚA DIN DRUMUL ȘAGULUI

ICONOSTAS

MONUMENTUL EROILOR

POMENIREA MORTILOR

CONSILIUL PAROHIAL 1931

ÎNVĂȚĂTORII FLORICA ȘI NICOLAE POPESCU

CAMINUL CULTURAL

ȘCOALA PRIMARĂ

ÎNVĂȚĂTOAREA ȘI ELEVII DIN CLASELE I-IV ANUL 1976

ÎNVĂȚĂTOAREA ȘI ELEVII DIN CLASELE I-IV ANUL 1977

CASE NOI

PĂDURICE

PRODUSE DIN HUNEDOARA-TIMIȘANĂ

LA ARAT CU BOII

STÂNĂ CU OI

VÂNTURELUL DE SEARĂ

Tabel nominal cu locuitorii colonizați în satul Hunedoara-Timișană în anul 1925, localitatea de proveniență și numărul de copii

Nr. Crt.	Nume / prenume	Localitatea de proveniența	Nr. copii
1	Lupuian Petru cu Viorica	Ciucea	5
2	Vasi Nicolae cu Rozalia	Săliștioara	4
3	Vasi Nicolae cu	Săliștioara	5
4	Trif Nicolae cu Cătălina	Săliștioara	4
5	Pintea Ioan	Săliștioara	3
6	Brăneț Avram	Săliștioara	3
7	Toma Ioan cu Ana	Săliștioara	3
8	Pintea Loghin	Săliștioara	2
9	Brăneț Petru cu Rozalia	Săliștioara	1
10	Brăneț Petru cu Rozalia	Săliștioara	2
11	Sorinca Petru Cu Rozalia	Săliștioara	6
12	Henț Teodor	Săliștioara	2
13	Brăneț Avram cu Cătălina	Săliștioara	1
14	Medrea Mihai cu Luiza	Săliștioara	3
15	Homota Partenie	Săliștioara	3
16	Brăneț Gheorghe cu Floare	Săliștioara	4
17	Brăneț Avram cu Lica	Săliștioara	NU
18	Henț Teodor cu Marica	Săliștioara	NU
19	Oprean Gheorghe cu Rozalia	Săliștioara	4
20	Teren viran - cimitir		
21	Costea Romulus cu	Almăsel	2
22	Moț Andriș cu Florița	Almăsel	3
23	Biriș Crăciun cu Anica	Almăsel	3
24	Mariș Ioan	Almăsel	NU
25	Burza Pavel cu Persida	Almăsel	3
26	Cerb Nicolae cu	Almăsel	2
27	Marinescu Ioan cu Ecaterina	Deva	3
28	Casa Parohiala		
29	Roman Stefan cu Zeferina	Deva	3
30	Augustin cu Ana	Seceani	1
31	Bic Teodor cu Maria	Furcșoara	2
32	Lazăr Ioan cu	Furcșoara	1
33	Topor Roman cu Dafina	Furcșoara	4
34	Crișan Ioan cu Elisabeta	Furcșoara	NU
35	Dan Petru cu Lina	Valea-Lunga	2

36	Părăoan Petru cu Ileana	Valea-Lunga	4
37	Blaga Gheorghe cu Ana	Acmariu	6
38	Roz Gheorghe cu Maria	Valea-Lunga	3
39	Blaga Augustin cu Ana	Acmariu	3
40	Sorca Andronic	Valea-Lunga	1
41	Rus Augustin	Valea-Lunga	2
42	Sorinca Teodor cu Maria	Valea-Lunga	7
43	Lazăr Dumitru cu Eva	Valea-Lunga	7
44	Bogdan Aron cu Ileana	Valea-Lunga	5
45	Rus Aron cu Eva	Valea-Lunga	10
46	Crișan Iosif cu Rozalia	Certej	4
47	Nan Lodovica	Certej	3
48	Sorinca Ludovic cu Sînziana	Certej	4
49	Nan Alexa cu Lucreția	Certej	1
50	Nan Alexe cu Crișca	Certej	3
51	Crișan Sînziana	Certej	2
52	Marian Anghel cu Maria	Certej	4
53	Nan Augustin cu Voica	Certej	1
54	Moga Roman cu Saveta	Acmariu	3
55	Rus Tudose cu Maria	Gealacuta	4
56	Irimie Nicolae cu Maria	Galați (HD)	4
57	Jurj Rusan cu Marina	Galați (HD)	2
58	Moț Tudose cu	Gealacuta	2
59	Piper Iosif cu Varvara	Galați (HD)	5
60	Ardean Ilie cu Ana	Galați (HD)	NU
61	Bâc Avram cu Saveta	Căbesti	4
62	Moț Adam	Căbesti	
63	Teren viran		
64	Matei Avram cu Veronica	Acmariu	4
65	Nicoară Visalon cu Sînziana	Acmariu	2
66	Popa Petru cu Ana	Bărăști	3
67	Vasi Romulus cu Valeria	Bărăști	6
68	Lazăr Ioan	Bărăști	5
69	Teren Biserica		
70	Biserica		
71	Uritescu Ioan cu Sînziana	Vinerea	3
72	Dragoșel Solomon cu Domnica	Vinerea	4
73	Uritescu Crăciun cu Melania	Vinerea	4
74	Uritescu Petru cu Elisabeta	Vinerea	1

75	Oltean Ioan cu	Vinerea	NU
76	Ion Vasile cu Ana	Vinerea	NU
77	Pârvan Ioan cu Ana	Vinerea	NU
78	Preda Dumitru cu Ana	Vinerea	NU
79	Dragoșel Nicolae cu Domnica	Vinerea	NU
80	Martin Ioan cu Maria	Bărăști	2
81	Popa Toma cu	Bărăști	2
82	Popa Toma cu Sana	Bărăști	2
83	Popa Teodor cu Sana	Bărăști	2
84	Oana Petru cu Saveta	Bărăști	4
85	Ivan Aron cu Nerva	Bărăști	3
86	Dobrei Moise cu Maria	Bărăști	1
87	Oana Octavian cu Saveta	Bărăști	4
88	Terenul scolii		
89	Scoala		
90	Căminul Cultural		
91	Teren viran		
92	Popa Augustin cu Părăstia	Bărăști	2
93	Popa Petru cu Ludovica	Bărăști	7
94	Manea Petru cu	Bărăști	6
95	Manea Partenie cu	Căbești	3
96	Maier Gheorghe cu Maria	Căbești	2
97	Jurj Tudosie cu Maria	Căbești	3
98	Oana Teodor cu Saveta	Bărăști	2
99	Bucur Vasile	Bărăști	
100	Teren viran		
101	Miclea Simion cu Eugenia	Ribicioara	2
102	Zugrav Aron cu Marinca	Ribicioara	4
103	Toc Gheorghe cu	Vorța	2
104	Sorinca Teodor cu	Vorța	3
105	Homorodean Teodor cu Valeria	Vorța	4
106	Sorinca Anghel	Vorța	4
107	Popa Teodor cu Zorița	Vorța	2
108	Teren viran		
109	Zugrav Aron cu Dușa	Vorța	1
110	Popa Teodor cu Dușa	Vorța	4
111	Popovici Vasile cu Ecaterina	Vorța	1
112	Soia Persida	Vorța	NU
113	Zugrav Aron cu Sănuța	Vorța	NU

114	Hedrea Partenie cu Cătălina	Vorța	4
115	Cărmăzan Ion cu Treja	Vorța	NU
116	Sorca Serafim cu Treja	Vorța	2
117	Teren viran		
118	Teren viran		
119	Popa Roman	Ribicioara	4
120	Trifa Eftimie cu Călăra	Ribicioara	3
121	Trifa Gheorghe cu Sofia	Ribicioara	4
122	Trifa Tanase cu Lina	Ribicioara	3
123	Mihaescu Solomon cu Sabina	Ribicioara	1
124	Trifa Tănase cu Rozalia	Ribicioara	3
125	Mihăescu Nicolae cu Salvina	Ribicioara	5
126	Dan Ioan cu Salvina	Ribicioara	5
127	Mihăescu Solomon cu Călăra	Ribicioara	5
128	Mihăescu Nicolae cu Rozalia	Ribicioara	2
129	Trifa Ioan cu Părăstia	Ribicioara	2
130	Pavel Tănase cu Valeria	Ribicioara	2
131	Cleșiu Ioan cu Mărioara	Ribicioara	1
132	Trifa Vasile cu Anuța	Ribicioara	NU
133	Iezan Ioan cu Salvina	Ribicioara	4
134	Dan Anica	Ribicioara	1
135	Clej Traian cu Gafia	Ribicioara	4
136	Mihăescu Nicolae cu Marta	Ribicioara	1
137	Teren viran		
138	Teren viran		
139	Faur Solomon cu Cristina	Ribicioara	2
140	Iancu Visalon cu Maria	Ribicioara	1
141	Clej Nicolae cu Maria	Ribicioara	4
142	Iezan Andron cu Salvina	Ribicioara	NU
143	Trifa Nicolae cu Salvina	Ribicioara	5
144	Iezan Andron	Ribicioara	1
145	Clej Andron cu Sofia	Ribicioara	1
146	Popa Gheorghe cu Rozalia	Ribicioara	3
147	Dan Tanase cu	Ribicioara	4
148	Mihăescu Nicolae cu Anuța	Ribicioara	NU
149	Teren viran		
150	Buda Gheorghe cu Maria	Ribicioara	2
151	San Sofia	Ribicioara	2
152	Clej Nistor cu Brindușa	Ribicioara	2

153	Clej Andron cu Aurelia	Ribicioara	3
154	Trifa Petru cu	Ribicioara	5
155	Dumitru Ioan cu Gafia	Ribicioara	4
156	Dan Ioan cu Rozalia	Ribicioara	2
157	Dan Ioan cu Gafia	Ribicioara	NU
158	Teren viran		

Impropriariti longevivi		
1	Dan Gafia	101 ani
2	Mihăilescu Ioan (Bihorea)	99 ani
3	Trifa Miron (Neamțu)	99 ani
4	Trifa Tănase (Balșa)	96 ani
5	Popa Axinte	95 ani
6	Nedrea Cătălina	94 ani

Situația statistică a elevilor de la școală în perioada 1929-2009 și numele cadrelor didactice

Ani școlari	I-IV	V-VII	Total	Numele învățătorilor
1929-1930	25	35	60	Cromba Ioan, Trifa Nicolae
1930-1931	23	41	64	Popescu Nicolae, Popescu Florica
1931-1932	25	45	70	Popescu Nicolae, Popescu Florica
1932-1933	22	40	62	Popescu Nicolae, Popescu Florica
1933-1934	24	39	63	Popescu Nicolae, Popescu Florica
1934-1935	28	42	70	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1935-1936	25	43	68	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1936-1937	26	38	64	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1937-1938	25	41	66	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1938-1939	24	38	62	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1939-1940	20	30	50	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1940-1941	24	32	56	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1941-1942	20	31	51	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1942-1943	18	25	43	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1943-1944	16	18	34	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1944-1945	20	16	36	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1945-1946	21	19	40	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1946-1947	19	20	39	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1947-1948	16	18	34	Dănet Nicolae, Dănet Emilia

1948-1949	32	0	32	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1949-1950	33	0	33	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1950-1951	33	0	33	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1951-1952	32	0	32	Dănet Nicolae, Dănet Emilia
1952-1953	24	0	24	Croitoru Ernest (Maiurja Maria)
1953-1954	25	0	25	Maiurja Maria
1954-1955	26	0	26	Fratila Virgil
1955-1956	28	0	28	Nestor Dumitru
1956-1957	31	0	31	Nestor Dumitru, Lazăr Maria
1957-1958	30	0	30	Onica Iosif, Lazăr Maria
1958-1959	30	0	30	Onica Iosif
1959-1960	31	0	31	Onica Iosif
1960-1961	31	0	31	Onica Iosif, Clej Elena
1961-1962	32	0	32	Onica Iosif, Clej Elena
1962-1963	32	0	32	Onica Iosif, Clej Elena
1963-1964	31	0	31	Onica Iosif, Clej Elena
1964-1965	22	0	22	Onica Iosif
1965-1966	22	0	22	Onica Iosif
1966-1967	24	0	24	Onica Iosif
1967-1968	28	0	28	Onica Iosif, Lazăr Puşa
1968-1969	30	0	30	Onica Iosif, Lazăr Puşa
1969-1970	23	0	23	Onica Iosif
1970-1971	20	0	20	Onica Iosif
1971-1972	20	0	20	Onica Iosif
1972-1973	20	0	20	Onica Iosif
1973-1974	20	0	20	Onica Iosif
1974-1975	33	0	33	Hedrea Mărioara (Costea Mărioara)
1975-1976	31	0	31	Hedrea Mărioara
1976-1977	33	0	33	Hedrea Mărioara, Cheres Elena
1977-1978	30	0	30	Hedrea Mărioara
1978-1979	30	0	30	Hedrea Mărioara
1979-1980	28	0	28	Hedrea Mărioara
1980-1981	28	0	28	Hedrea Mărioara
1981-1982	24	0	24	Hedrea Mărioara
1982-1983	23	0	23	Hedrea Mărioara
1983-1984	25	0	25	Hedrea Mărioara
1984-1985	18	0	18	Hedrea Mărioara
1985-1986	16	0	16	Hedrea Mărioara
1986-1987	10	0	10	Hedrea Mărioara
1987-1988	9	0	9	Hedrea Mărioara

1988-1989	7	0	7	Hedrea Mărioara
1989-1990	0	0	0	Efective reduse-școală desființată
1990-1991	8	0	8	Noja Adrian
1991-1992	9	0	9	Noja Adrian
1992-1993	7	0	7	Noja Adrian
1993-1994	8	0	8	Noja Adrian
1994-1995	9	0	9	Noja Adrian
1995-1996	10	0	10	Noja Adrian
1996-1997	11	0	11	Noja Adrian
1997-1998	9	0	9	Noja Adrian
1998-1999	8	0	8	Noja Adrian
1999-2000	7	0	7	Noja Adrian
2000-2001	7	0	7	Noja Adrian
2001-2002	7	0	7	Noja Adrian
2002-2003	8	0	8	Noja Adrian
2003-2004	9	0	9	Noja Adrian
2004-2005	8	0	8	Noja Adrian
2005-2006	7	0	7	Noja Adrian
2006-2007	7	0	7	Noja Adrian
2007-2008	8	0	8	Noja Adrian
2008-2009	6	0	6	Grad Marius
2009-2010				Lipsă efective-școala s-a desființat

Tabel nominal cu persoanele născute în Hunedoara -Timișană care au cel puțin studii medii				
Nr.Crt.	Nume, Prenume	Studii	Profesia	Domiciliul
1	Bâc Elena (căs. Popa)	Școala Tehnica Sanitară	Asistent medical	Arad
2	Boldura Olivia (căs. Banciu)	Liceul Teoretic	Șef Servicii Pensii	Arad
3	Clej Ileana	Liceul Pedagogic	Învățătoare	Hunedoara-Timișană
4	Clej Nicolae	Liceul Economic	Cofetar	
5	Costea Maria (cas. Hedrea)	Liceul Pedagogic	Învățătoare	Șagu
6	Dăneț Dan	Politehnica	Inginer	Arad

7	Dăneș Ștefan	Politehnica	Inginer	Timișoara
8	Dobrei Romița (căs. Oana)	Liceul Textil	Tehnician	Hunedoara-Timișană
9	Dragoșel Torica	Liceul Pedagogic	Educatoare	Arad
10	Dumitru Ioan	Liceul Economic	Contabil	Decedat
11	Dumitru Ileana	Liceul Economic	Contabil	Șagu
12	Hedrea Ion	Universitate	Profesor matem.	Șagu
13	Iancu Ionel	Universitate	Economist	Arad
14	Ilina Nicolae	Liceu	Secretar primărie	Orțișoara
15	Lazăr Ionel	Universitate	Profesor universitar	Decedat
16	Lazăr Miron	Universitate	Profesor universitar	Decedat
17	Lazăr Liviu	Universitate	Procuror	Decedat
18	Lazăr Iulian	Liceul Textil	Tehnician	Arad
19	Lazăr Mărioara (căs. Casapu)	Liceul Pedagogic	Învățătoare	Arad
20	Mihăescu Maria (căs. Cerneski)	Liceul Economic	Economist	Arad
21	Nan Dorel	Liceul Hidro-Meteo	Tehnician	
22	Nan Steluța	Școala Postliceală Sanitară	Asistent medical	
23	Oana Cornelia	Liceul Textil	Tehnician	
24	Oana Cristina (căs. Cibean)	Liceul Economic	Tehnician	Șagu
25	Oana Rusalim Gelu	Liceul CFR	Tehnician	Șagu
26	Oana Aurora	Liceul Pedagogic	Educatoare	Reșița
27	Popa Ghenadie	Liceu	Funcționar	
28	Popa Silvia (căs. Șchiopu)	Universitate	Profesor biologie	Arad
29	Roman Nineța	Facultatea de medicină	Medic	Decedat
30	Rusu Petru	Liceul Pedagogic		Decedat

31	Schiopu Miron	Liceul Pedagogic	Învățătoar	Decedat
32	Schiopu Adrian	Liceul Pedagogic	Învățătoar	Decedat
33	Schiopu Mihăiță	Liceul Textil	Tehnician	Paris
34	Schiopu Decinel	Liceul Agricol	Tehnician	Decedat
35	Stanici Dorinel	Liceul Tehnic de Construcții	Tehnician	
36	Trifa Romeo	Universitate	Profesor	Arad
37	Trifa Mirela (căs. Oana)	Școala Postliceală	Asistent medical	Șagu
38	Trifa Mihaela (căs. Ardelean)	Liceul Textil	Tehnician	Șagu
39	Trifa Maria (căs. Parva)	Liceul Pedagogic	Învățătoare	Timișoara
40	Trifa Cornelia (căs. Parva)	Liceul Pedagogic	Educatoare	Timișoara
41	Trifa Mariana (căs. Șchiopu)	Liceul Sanitar	Asistent medical	
42	Trifa Virgil	Școala M. Teh. Financiare	Contabil	Oravița
43	Trifa Irina (cas. Schiopu)	Liceul Economic	Contabil	Arad-SUA
44	Trifa Lenuța	Scoala Postliceală Sanitară	Asistent medical	
45	Topor Veronica	Liceu		
46	Uritescu Ovidiu	Facultatea de Agronomie	Inginer agronom	Orțișoara
47	Vasi Ioan	Universitate		
48	Vasi Aurel	Liceul Industrial al Lemnului	Tehnician	

Satul cu nume de județ

Hunedoara-Timișană, un sat din județul Arad, își păstrează identitatea ardeleană datorită bătrânilor stabiliți aici în anii '20, atunci când primeau teren de casă și pământ de cultivat

Ciprian Bărbulescu
arad@adept.ro

Dacă despre Hunedoara se știe că este orașul ce ține Castelul Corvina, dar și județul în care se află capitala dacică - Sarmizegetha Regia, puțin au habar că există un sat „ardelean” cunoscut în trecut, între Arad și Timișoara.

De la centrul satului Șaga, cel care dă și numele comunei de care aparține Hunedoara-Timișană, un indicator amănat îți arată drumul, și după 5 kilometri apare, undeva în dreapta, un grup de case, înălțate pe o parte de o țanțosă, aici nouă, aici veche.

Ușile dispuse orizontal, perpendicular una pe cealaltă, alcătuiesc fațade coquette. Pe uși, o bransă, nici măcar cămilă nu ține la strâns. Doar o dată la câte o jumătate de casă câte o bălăcărie mai înveșită, umbrită cu grâș, pe pereții de cărămidă ordonați pe rânduri.

Încăpeli în timp

Hunedoara-Timișană este unul dintre cele mai tineri sate din România. A fost înființat între 1925 și 1926. Pe atunci locuitorii noștri aparțineau de județul Târnava. Prefect de Târnava era un fost hunedorean, din județul de pe „Ela alba” și domeniul vechi al boierății Târnava urma să fie împărțit economilor din Primul Război Mondial. Armas și-a

CALIN ANTONIUC/ADPT. Pe străzile ordonate ale satului nu-i găsești de un și nici cămilă ră țanțos în casă

aruncat hunedorenii lui și vină aici, că vor primi pământ. Așa au venit și eu cu familia mea. Eu eram doar câteva luni, dar apoi părinții mi-au spus că s-au mutat pentru că era mult mai greu să faci agricultură la munte, la Vășanșara (localitate situată între Deva și Brad - n.r.), povesteste Gheorghe Boldura, un bătrân

de-al locului, „necitit” în acești ani cu mîlul.

În acei ani „au decolat” cam 200 de familii, hunedoreni de pe Lunca Mureșului și din partea de Nord a județului. Fiecare a primit 14 ari, cu loc de casă, și două hectare de teren arabil. „Era bine. Tîn mîntă că pe-nici vedeam, cănd eram copil, locuri de po-

rună cu covorșii țăranii, că nu mai avea cine să lucreze. A fost și greu. Numiți de pe la Fierțica (comuna de care aparține la început satul - n.r.) strigau la noi, în primii ani, „numanicele țigăreșca”. După-ai s-au mai obișnuit cu noi. Eram străni, dar nu eram țigari”, mai povesteste bătrînul.

SUB OCUPAȚIE

Evoluție oprită în 1989

Hunedorenii trimiși de stat să se stabilească în satul de câmpie dintre Arad și Timișoara au avut parte de un trai mai bun până la venirea celui de-al Doilea Război Mondial. La un moment dat, au fost nevoiți să-și părăsească țara gospodăria ereditară de câțiva ani, aruncându-și fiind de decăderea din drepturile de proprietate. „Am ardat și noi scara că noroii erau mai de treabă decât bălăcărie”. Dacă mergeai cu ziua la lucru în un bălăcărie, grîșă lui cea mare era să te plătească mult, pe când erau să te plătească puțin, și cu sarmanul și îți dădea și de”, spune bătrînul Gheorghe Boldura.

Occupația militară germană era de acord să retrocedeze veștile proprietății domeniilor grădilor neglijanți, dar domeniul Târnava, pe care se amplasase satul hunedoreanilor,

era una chestie deosebită și pe jos ștăpănea deosebit de din satul Hunedoara. După război, mai teji au venit, și că pătrundea prin mlaștină, era război decăd cel din 1940 înă, acesta a dus la creșterea. Era și oamenii sărăciți dar cu casele și grădile de pe lângă ele. Cu a mai conștientizat, în a era satul a fost electrificat, și în era grîșă și înveșită de pe de câmpie, era că locuitorii nu mai știu să sărăciți în grădile noroite. Pe la vremea „celor” de venirea din război erau deosebit de îngrijite curțile comuniste Șaga, dar în 1989 după ’89, prin parea satului erau în sat, și că în sat localitatea și-a ardat creșterea către agricultura locală.

IDENTITATE

Preotul satului: „Noi suntem ardeleni”

În 1940, Hunedoara-Timișană dispunea 900 de suflete. La momentul înființării CAP-ului în sat mai erau 400. Acum, conform spusilor preotului din sat, Iovă Gornica, mai sunt doar 100 de locuitori. Identitatea nu este o chestiune de dezbateri în localitate. „Noi suntem ardeleni

într-un sat pe care vrea în casă, dar pe cei din sat de 40-50 ani, și veștile că eu se consideră. Și de sat ardeleni, toate că de la țanțosul de la noi din mureșoara, țanțosul, părinții mei și eu, și de satul din mureșoara, preotul din Gornica.

Hunedoara Timișană – o bogăție naturală întinsă pe județele Arad și Timiș

Situl Hunedoara Timișană este situat în județele Timiș și Arad, la o distanță de 24,1 km de Timișoara și 14 km de orașul Arad și se întinde pe o suprafață de 1.536,7 hectare. "Agenția Regională pentru Protecția Mediului (ARPM) Timișoara și-a asumat, începând cu acest, an gestionarea Sitului Natura 2000 - Hunedoara Timișană, prin semnarea cu Ministerul Mediului și Pădurilor a unei convenții de custodie", a spus Gabriela Lambrino, directorul coordonator al ARPM Timișoara. Declarat ca arie de protecție specială avifaunistică, alături de cele 106 situri stabilite la nivel național, situl face parte integrantă din rețeaua ecologică europeană Natura 2000 în România.

Păsări de importanță europeană

Hunedoara Timișană este

compusă din patru perimetre amplasate pe partea dreaptă a DN 69 Timișoara-Arad, în zona localităților Ortisoara (jud. Timiș), Vinga, Sagu și Hunedoara Timișană, din județul Arad. Zona este importantă datorită speciilor avifaunistice, protejate conform legislației internaționale și naționale. Situl corespunde unei regiuni de câmpie cu terenuri agricole și pășuni aride cu canale de desecare și pălcuri de salcâm și reprezintă habitatul tipic al vânturelului de seară și al dumbrăvencii, specii de interes conservativ global. Colonia de vânturel de seară este cea mai importantă din România și a doua ca mărime din Bazinul Carpatic. Este menționată prezenta a 60-72 de perechi de vânturel de seară. Arealul mai reprezintă un loc ideal de cuibărire, iernare și pasaj pentru un număr însemnat de specii de

păsări de importanță națională și europeană.

Sprrijin financiar de la UE

Gabriela Lambrino susține că inițiativa ARPM Timișoara de a gestiona această arie protejată se alătură eforturilor întreprinse de autorități, ONG-uri și societatea civilă din România, pentru protecția și îmbunătățirea calității mediului înconjurător, în conformitate cu prevederile acquis-ului de mediu al Uniunii Europene. Primele acțiuni concrete în calitate de custode au constat în vizite pe teren pentru stabilirea stării reale de conservare a speciilor de avifaună în această perioadă a anului. Au avut loc și primele întâlniri cu primarii comunităților situate în arealul sitului.

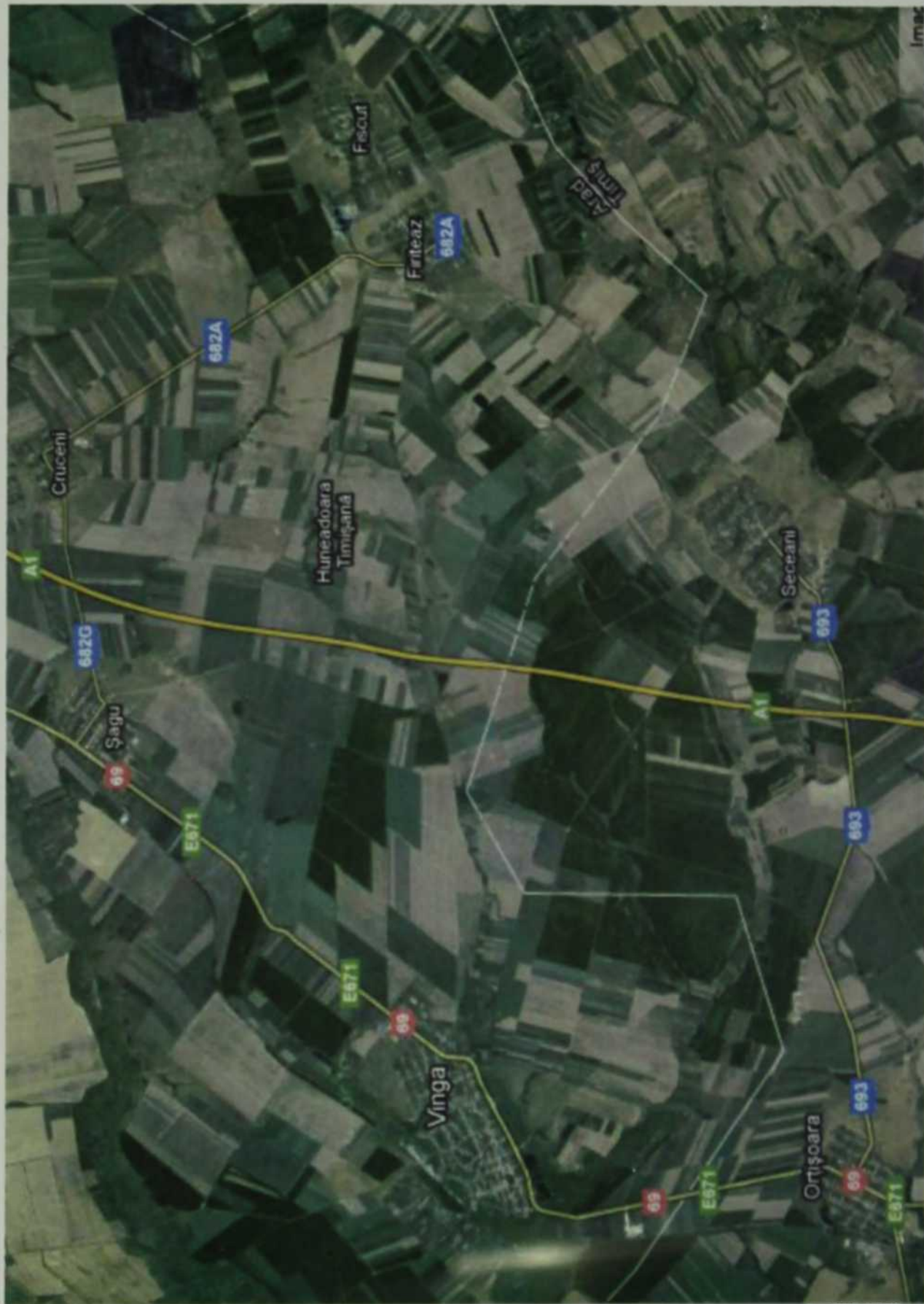
Un obiectiv imediat este elaborarea Regulamentului ariei naturale protejate, prin implicarea și consultarea tuturor factorilor interesați, regulament care va conține regulile ce vor trebui

respectate pe teritoriul ariei naturale protejate. Este necesară și elaborarea planului de management al ariei protejate. Toate acestea necesită resurse materiale, financiare și umane importante, motiv pentru

care ARPM Timișoara a depus, la începutul acestui an, un proiect pentru accesare de fonduri comunitare nerambursabile din Fondul European pentru Dezvoltare Regională.

■ Gh. MIROU

Localizarea Sitului Hunedoara - Timișană

- Situl Natura 2000 "Hunedoara Timișană" este situat în județele Timiș și Arad, la o distanță de 24,1 km de municipiul Timișoara și 14 km de municipiul Arad.
- Se întinde pe o suprafață de **1536,7 ha**, fiind compusă din patru perimetre amplasate pe partea dreaptă a DN 69 Timișoara-Arad, în zona localităților **Orțișoara** (jud. Timiș), **Vinga** (jud. Arad), **Șagu** (jud. Arad) și **Hunedoara Timișană** (jud. Arad).

Zona este importantă datorită unui număr de 13 specii avifaunistice protejate conform legislației internaționale și naționale, menționate în Anexa I a Directivei 79/409 CEE privind conservarea păsărilor sălbatice, situl reprezentând un loc ideal de cuibărire, iernare și pasaj pentru aceste specii

Circaetus gallicus (serparul)

Falco vespertinus (vânturel de seară)

Lanius minor
(sfrâncioc cu frunte neagră)

Anthus campestris
(fâsă de câmp)

Coracias garulus (dumbrăveancă)

Circus pygargus (erete sur)

Buteo rufinus (Șorecarmare)

Ciconia ciconia (bazză albă)

Crex crex (cristel de câmp)

Circus cyaneus (erete vânat)

Circus aeruginosus
(eretele de stuf)

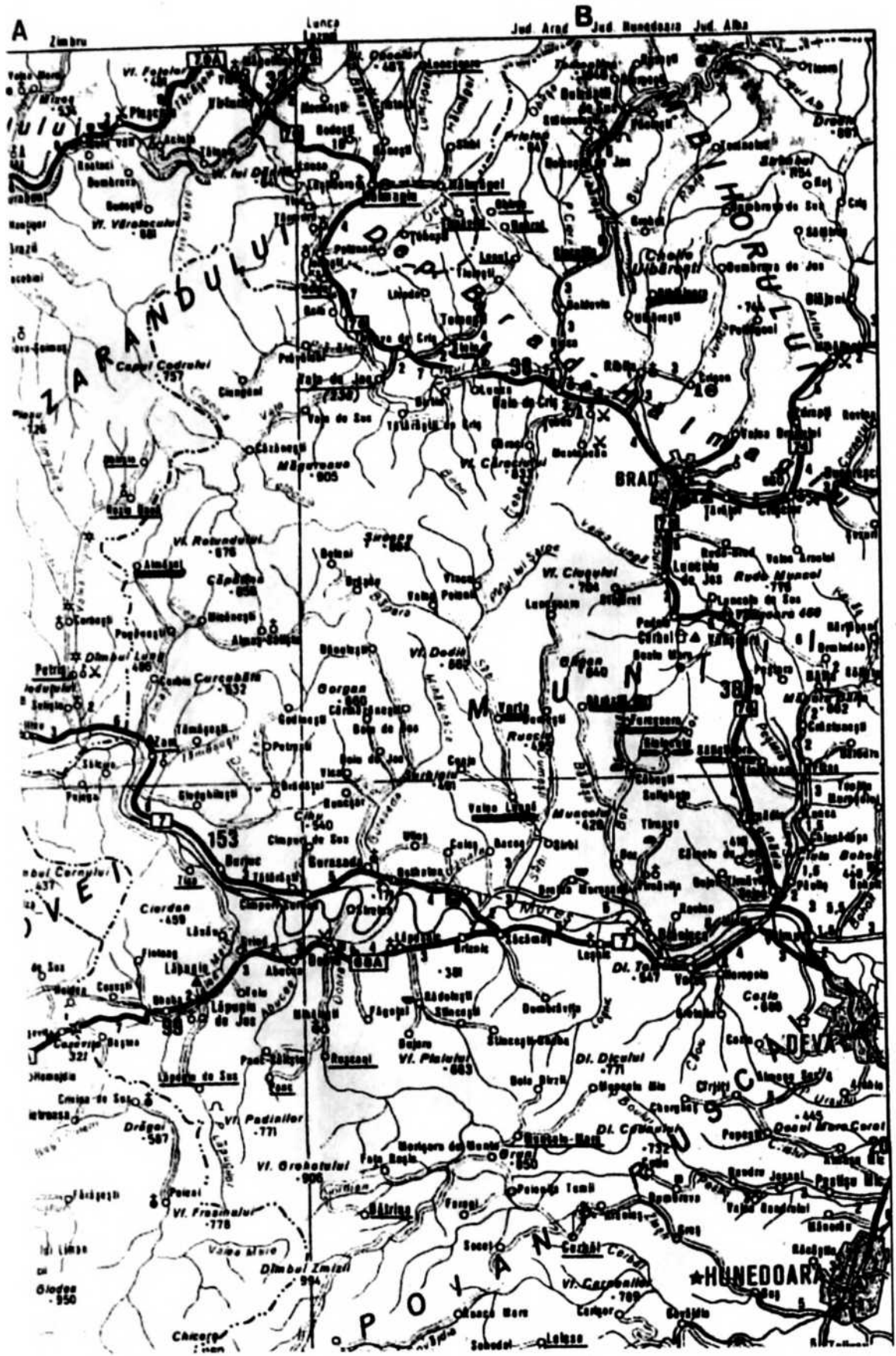

Dendrocopos syriacus
(ciocănițoare de grădină)

Lanius collurio
(sfrâncioc roșiatic)

Localitățile de proveniență

a coloniștilor din Hunedoara - Timișană

Flasa P. S. S. M.

- a). Comune de CATEGORIA I-a.: Recea.
- b). Comune de CATEGORIA II-a.: Bazos, Bencecul de Sus, Bencecul de Jos, Iazova, Iarva, Săbăta Mare, Stanciova, Topolovița
- c). Comune de CATEGORIA III-a.: Bascuț Nou, Bencecul de Jos, Craiova, Fălnău, Fălnău, Petrovaselo, Sălcium Nou,

Flasa Sălciumului Mare

- a). Comune de CATEGORIA I-a.: Bugenova Vache, Cenadul Mare.
- b). Comune de CATEGORIA II-a.: Beba Vache, Cenadul Mic, Cheglevică, Crăn, Tarcova Mare, Tomatic, Valcani.
- c). Comune de CATEGORIA III-a.: Colonia Bulgară, Cheștar, Fărcaș, Fărcaș, Fărcaș.

Flasa Fărcașului

- a). Comune de CATEGORIA I-a.: Fratelia, Freidorf, Sălcium.
- b). Comune de CATEGORIA II-a.: Secicherecul Mic, Bereg, Bugenova Nouă, CRIGODA, Darneteaz, Dumbrăvița, Ghidra, Ghidra Nouă, Giroc, Mognița Nouă, Parța, Plopi, Șag, Sălciumul Mic, Sălciumul Român, Urseni, Utvin.
- c). Comune de CATEGORIA III-a.: Albina, Covaci, Mognița.

Flasa V I S G A.

- a). Comune de CATEGORIA I-a.: Vinga.
- b). Comune de CATEGORIA II-a.: Carani, Celu, Hodoni, Măcești, Mailat, Măneștar, Mănești, Orășoara, Pișchia, Satchinez, Sălcium.
- c). Comune de CATEGORIA III-a.: Sărăteaz, Călacea, Fărcaș, Fărcaș, Muncioara Fărcașană, Sălciumul Mic.

Art. II. Diferența și Serviciilor Administrativ și Financiar al Președintelui, precum și primarii comunelor rurale, sunt încredințați cu executarea prezentei decizii.

Art. III. Primarii comunelor rurale vor lua măsuri de îndeplinirea sarcinilor la organizarea serviciilor și încadrarea în schema a personalului bugetar.

Art. IV. Prezenta decizie se înaintează Inspectoratului General Administrativ Fărcașoara, pentru control și se comunică: 1). Serviciului Administrativ, 2). Serviciului Financiar, 3). Președintelui, 4). Primărilor comunelor rurale din județ, pentru executare.

PREȘEDINTE:
Dr. Filip Ionescu

Șeful SERVICIULUI ADMINISTRATIV,
Dr. Părcuța Petru

[Signature]

Bibliografie

1. Ardelean, Aurel, *Flora și vegetația județului Arad*, București, Editura Academiei Române, 2006;
2. Ardelean, Victor, *Geografia legumiculturii în Câmpia Aradului. Comunicări de geografie*, vol. IX, București, 1969;
3. Conduneanu, Vali, Dudaș, Vasile, *Prefecții județului Timiș-Torontal (1919 – 1949)*, Editura Marineasa, Timișoara, 2009;
4. Lotreanu, Ion, *Monografia Banatului vol. I – Situația geografică*, Institutul de Arte Grafice - Timișoara
5. Martin, Antoniu, *Economie și societate în Județul Arad. Un studiu asupra agriculturii anilor 1944 – 1948*, Editura MIRADOR, Arad, 2004.
6. Martin, Antoniu, *Aspecte ale colectivizării în raionul Criș*, Revista de cultură ARCA, nr. 1,2,3, Arad, 2006;
7. Moraru, T. și colab., *Noua geografie a patriei RPR*, Ed. științifică, București, 1964;
8. Murgu, Emil, *Comuna Petriș. TRECUT și PREZENT – contribuție monografică*, Editura Mirador, Arad, 2009;
9. Nicoară, Petru, Tudur, Tatiana, Foster, Camelia, *Monografia Comunei Păuliș*, Editura Mirador, Arad, 2010;
10. Roz, Alexandru, Kovacs, Geza, *Dicționarul istoric al localităților din Județul Arad*, Editura Universității „Vasile Goldiș”, 1977;
11. Ștefănescu, Gheorghe, Rafael, *Amintiri din România Socialistă*, Editura Mirador, 2005;
12. Trifa, Romeo, „*Studiul economico – geografic al comunei Sântana*” (Lucrare de diplomă), București, 1970;
13. Ureche, Valeriu, *Organizarea administrativ – teritorială a României 1918 – 2006*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2006, pag. 438;
14. Velcea, Valeria, Velcea, Ion, Octavian, Mândruț, *Județele Patriei, Județul Arad*, Editura Academiei, 1979;
15. Ștefan, Costea, Dumitru, D. Costea, „*Șeitin - o așezare milenară românească de pe Mureșul Inferior - 1138 - 1998*”, Editura Mirador Tipărită la MULTIMEDIA, Arad, 1998;
16. Carmen, Bercea, *Elaborarea Măsurilor de Management și Proiectarea Infrastructurii suport pentru Promovarea Sitului NATURA 2000 ROSPA 0047 HUNEDOARA - TIMIȘANĂ* - Proiect cofinanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională, Timișoara, 2010;
17. Arhivele Statului din Timișoara, Dosarul 4 din colecția de documente Nicolae Ilieșiu;
18. Arhivele Statului din Arad - Inventar 440: Fond 352 PRIMĂRIA COMUNEI HUNEDOARA - TIMIȘANĂ;
19. Monografia geografică a RPR vol. I și II, Editura Academiei, București, 1960;
20. Calendarul ortodox, Timișoara, 1946;
21. Strategia de dezvoltare pe termen mediu a comunei Șagu – Emilia Brâneț
22. Anca, Bustescu- Arhitect - Plan Urbanistic General a comunei Șagu. Proiectant: SC MELVIN SRL, Timișoara;
23. Ghid Turistic al județului Arad, 1974.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	4
ARGUMENT	5
CAPITOLUL I - CONDIȚIILE NATURALE	7
I.1. Așezarea Geografică	7
I.2. Relieful	7
I.3. Clima	8
I.4. Hidrografia	17
I.5. Vegetația	18
I.6. Fauna	19
I.7. Solurile	21
CAPITOLUL II - ISTORICUL LOCALITĂȚII	24
II.1. Perioada 1925 - 1939	24
II.2. Perioada 1939 - 1989	34
II.3. Perioada 1989 - prezent	37
CAPITOLUL III - POPULAȚIA ȘI AȘEZAREA OMENEASCĂ	39
III.1. Populația și așezarea omenească	39
CAPITOLUL IV - ECONOMIA.....	41
IV.1. Agricultură	41
IV.2. Căile de comunicație	47
IV.3. Comerțul	49
CAPITOLUL V - VIAȚA SPIRITUALĂ, CULTURALĂ ȘI SPORTIVĂ	51
V.1. Biserica	51
V.2. Învățămintul	53
V.3. Căminul Cultural	57
V.4. Aspecte etnografice	57
V.5. Obiceiuri, tradiții și datini	64
V.6. Asistența medicală	76
V.7. Activitatea sportivă	76
V.8. Activitatea PSI	77
V.9. Toponime și expresii locale	77
CAPITOLUL VI - CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE.....	94
CAPITOLUL VII - ȘAGU	102
VII.1. Conducerea comunei	102
VII.2. Prezentarea comunei Șagu	103
VII.3. Scurt istoric al comunei	103
VII.4. Cadrul geografic	107
VII.5. Mediul socio-economic	109
CAPITOLUL VIII - ANEXE	117
BIBLIOGRAFIE	

Emilia BRĂNEȚ
primar ȘAGU

Trifa Romeo s-a născut în Hunedoara - Timișană la data de 1 septembrie 1934, din părinți țărani Trifa Tănăsie și Maria, înfiat de învățătorii Popescu Nicolae și Florica de la vârsta de 5 ani. A urmat clasele I - V în comuna Olari, iar gimnaziul în Sântana. A absolvit Liceul Pedagogic din Timișoara, Facultatea de Istorie - Geografie la Institutul Pedagogic din Timișoara și Facultatea de Geografie la Universitatea din București.

Din anul 1953 a funcționat ca profesor în mai multe instituții de învățământ, îndeplinind funcții de conducere (director, director adjunct, inspector școlar) în Sântana, Chișineu-Criș, în Arad la Școala Generală nr. 6, Liceul de chimie, Liceul CFR, Liceul Sanitar, Colegiul Național "Vasile Goldiș" Arad, iar din 1998 este director fondator al Colegiului Particular "Vasile Goldiș".

Pentru activitatea depusă în cei 59 ani de învățământ a fost recompensat cu numeroase diplome și medalii.

Hedrea Ioan s-a născut la de 24 septembrie 1945 în satul Hunedoara - Timișană în Județul Arad. Clasele I - IV le-a urmat la Școala Generală din satul Hunedoara - Timișană iar V-VIII la Școala Generală din Fiscut locuind la internat.

A urmat Școala Profesională a Uzinelor de Vagoane Arad iar pe urmă Liceul "Moise Nicoară".

A absolvit în 1973 Facultatea de Matematică - Mecanică a Universității de Vest Timișoara.

A intrat în învățământ la Școala Gene
În perioada 1976-2009 a fost profe
didactic I.

Hedrea Mărioara, născută
1953 luna mai, ziua 5 în satul Hunedoara - Timișană
Primele 4 clase în Hunedoara - Timișană
A absolvit Liceul Pedagogic din Arad
Repartizată în învățământ în 1965 la Școala Generală
Hunedoara - Timișană, 1988 - 1989 la Școala
generală Șagu.

Biblioteca Județeană
"A.D. Xenopol" Arad

www.bibliotecaarad.ro

690647

Costas Mărioara, născută în anul
Brândușa, în anul
internat la Fiscut.
66 până în 1988 la
la Școala

PANORAMĂ - HUNEDOARA TIMIȘANĂ

PASAJ ȘAGU - HUNEDOARA TIMIȘANĂ, AUTOSTRADA ARAD - TIMIȘOARA

ISBN 978-973-664-557-0